

VRSTE I UČINCI OBVEZA

Priručnik za polaznike/ice

Izrada obrazovnog materijala:

Branka Ćiraković

Visoki trgovački sud Republike Hrvatske

Zagreb, svibanj 2016.

Copyright 2016.

Pravosudna akademija

Ulica grada Vukovara 49, 10 000 Zagreb, Hrvatska

TEL 00385(0)1 371 4540 FAKS 00385(0)1 371 4549 WEB www.pak.hr

Sadržaj

I. VRSTE OBVEZA	5
1. Pojam obveze.....	5
2. Podjela obveza.....	5
2.1. Podjela prema broju subjekata pojedinih obveza	6
2.2. Podjela prema vrsti dužnikove činidbe	6
2.3. Podjela prema načinu na koji je određena dužnikova činidba.....	7
2.4. Podjela prema izvoru nastanka obveza.....	8
2.5. Podjela prema zahtjevu prinudnog ispunjenja.....	9
3. Podjela obveza prema Zakonu o obveznim odnosima.....	9
3.1. Novčane obveze.....	10
3.1.1. Načelo monetarnog nominalizma	10
3.1.2. Zaštitne klauzule	14
3.1.2.1. Valuta obveze.....	14
3.1.2.2. Indeksna klauzula	17
3.1.2.3. Klizna skala.....	18
3.1.3. Ugovorne i zatezne kamate	20
3.1.3.1. Ugovorne kamate	22
3.1.3.2. Stopa ugovornih kamata.....	23
3.1.3.3. Kamate na kamate	25
3.1.3.4. Zatezne kamate.....	26
3.1.3.5. Stopa zateznih kamata.....	28
3.1.3.6. Kamate na kamate	35
3.1.3.7. Primjena propisa prema kojima se obračunavaju kamate	36
3.1.3.8. Tužbeni zahtjev i izreka presude	38
3.2. Obveze s više činidaba	40
3.2.1. Alternativne obveze	41
3.2.2. Fakultativne obveze.....	43
3.2.3. Fakultativne tražbine	45
3.3. Obveze s više dužnika i vjerovnika.....	46
3.3.1. Djeljive obveze	47
3.3.2. Nedjeljive obveze	48
3.3.3. Solidarne obveze	49
3.3.3.1. Solidarnost dužnika (pasivna solidarnost)	49
3.3.3.2. Solidarnost vjerovnika (aktivna solidarnost)	54
II. UČINCI OBVEZA	57
1. Opće pravilo	57

2. Pravo zadržanja	58
2.1. Pojam i sadržaj	58
2.2. Pretpostavke	59
2.3. Pravo zadržanja kod pojedinih ugovora i posebnih propisa	62
2.4. Učinak prava zadržanja	65
2.5. Način ostvarivanja prava zadržanja.....	67
2.6. Razlike između prava zadržanja i založnog prava	69
2.7. Prestanak prava zadržanja	70
3. Vjerovnikova prava u posebnim slučajevima	71
3.1. Kad se činidba sastoji u davanju stvari određenih po rodu	72
3.2. Kad se činidba sastoji u činjenju	73
3.3. Kad se činidba sastoji u propuštanju	74
3.4. Pravo zahtijevati naknadu umjesto dosuđenog	76
LITERATURA	78

I. VRSTE OBVEZA

1. Pojam obveze

Zakon o obveznim odnosima¹ ne sadržava definiciju pojma obveze, no polazeći od osnovnih pojmova obveznog prava, obveznih odnosa, činidbe i tražbine iz pravne teorije, može se zaključiti da je izraz obveza prihvaćen u značenju obveznog (obveznopravnog) odnosa.

Obvezni odnosi su odnosi u kojima je jedna strana (vjerovnik) ovlaštena od druge strane (dužnika) zahtijevati određenu činidbu pozitivnog ili negativnog karaktera, koju je ona druga strana dužna ispuniti. Sadržaj obveznih odnosa sastoji se u vjerovnikovom pravu i dužnikovoj dužnosti, obvezi na određeno davanje, činjenje, nečinjenje ili trpljenje.

Obveza je samo sastavni dio obveznog odnosa, jer se obvezni odnos sastoji iz vjerovnikove tražbine ili potraživanja i dužnikove obveze ili dugovanja.

Tražbina je zahtjev vjerovnika prema dužniku za ispunjenje određene činidbe. Sastoji se: a) iz vjerovnikovog subjektivnog prava na određenu činidbu prema svom dužniku i, b) iz vjerovnikovog zahtjeva prema dužniku na ispunjenje postojeće činidbe.

Obveza je dio obveznog odnosa koji stoji nasuprot vjerovnikove tražbine i znači dužniku nametnutu dužnost da vjerovniku ispuni određenu pozitivnu ili negativnu činidbu. Sastoji se: a) iz duga, tj. sadržaja dužnikove obveze; činjenice postojanja određene činidbe i, b) iz dužnikove odgovornosti, tj. dužnosti ispunjenja određene činidbe na koju se odnosi vjerovnikov zahtjev.

Tražbina = subjektivno pravo + zahtjev na ispunjenje

Obveza = dugovanje + dužnost ispunjenja dugovanja

2. Podjela obveza

Obveze se razvrstavaju u pojedine vrste prema raznim kriterijima s ciljem preglednog sistematiziranja mnogobrojnih i raznih obveza, s tim da za pojedine vrste obveza važe posebna pravila koja se ne mogu primijeniti i na druge vrste obveza. Napominje se i da u teoriji ne postoji jedinstveni i općeprihvaćeni stav o načinu njihova razvrstavanja, ali uobičajena je podjela obveza prema sljedećim kriterijima:

1. prema broju subjekata pojedinih obveza;

---

¹ Narodne novine broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15; dalje: ZOO

2. prema vrsti dužnikove činidbe;
3. prema načinu na koji je određena dužnikova činidba;
4. prema izvoru njihova nastanka;
5. prema zahtjevu njihova prinudnog ispunjenja.²

2.1. Podjela prema broju subjekata pojedinih obveza

- a) Dualističke obveze – osnivanje obveznog odnosa između samo jednog vjerovnika i samo jednog dužnika
- b) Pluralističke obveze – osnivanje obveznog odnosa između više vjerovnika s jedne strane i više dužnika s druge strane

Dualističke obveze mogu biti:

- a) unilateralne (jednostranoobvezne) – kad su vjerovnik i dužnik u međusobnom jednostranom obveznom odnosu, u kojemu je jedan od njih samo vjerovnik, a drugi samo dužnik (npr. kod naknade štete, kad vjerovnik-oštećenik može jedino zahtijevati naknadu štete, a dužnik-štetnik je dužan jedino naknaditi štetu);
- b) bilateralne (dvostranoobvezne) – kad su vjerovnik i dužnik u međusobnom dvostranom obveznom odnosu, u kojemu su jedan prema drugome istovremeno i vjerovnici i dužnici (npr. ugovor o kupoprodaji, prodavatelj je dužan predati kupcu prodanu mu stvar uz istovremeno pravo zahtijevati isplatu kupoprodajne cijene, dok je kupac dužan prodavatelju isplatiti cijenu uz istovremeno pravo na predaju kupljene stvari).

Pluralističke obveze mogu biti:

- a) djeljive,
- b) nedjeljive,
- c) solidarne.

2.2. Podjela prema vrsti dužnikove činidbe

- a) pozitivne i negativne – ovisno o tome jesu li usmjerene na određeno dužnikovo davanje ili činjenje ili su usmjerene na određeno dužnikovo propuštanje ili trpljenje;
- b) jednostavne i sastavljene – ovisno o broju radnji od kojih se sastoji dužnikova činidba, samo iz jedne radnje (npr. dužnik je dužan vjerovniku predati određenu stvar) ili kod sastavljenih obveza, iz više radnji koje su međusobno

---

² Boris Vizner, Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, Zagreb, 1978.

povezane zajedničkom pravnom osnovom i svrhom (npr. obveza uzdržavanja neke osobe);

- c) osobne i neosobne – ovisno o tome je li ispunjenje vezano uz određenog dužnika, uz određene osobne kvalitete ili svojstva dužnika, kad je dužnik određenu obvezu dužan ispuniti osobno (npr. načiniti umjetničku sliku) i nitko ju drugi ne može ispuniti, ili ispunjenje nije vezano uz određenog dužnika pa obvezu umjesto dužnika može ispuniti i netko drugi (npr. platiti novčani dug);
- d) trenutne i trajne – ovisno o tome sastoji li se dužnikova obveza u dužnosti jednokratnog i kratkotrajnog davanja, činjenja, nečinjenja ili trpljenja, koja se ispunjava odjednom (npr. predati vjerovniku određenu stvar) ili se obveza sastoji u takvoj činidbi koja se treba ispunjavati trajno kroz određeno vrijeme (npr. ispunjavati obvezu sukcesivno u određenim vremenskim rokovima, kao što je plaćanje rente, uzdržavanja);
- e) novčane i nenovčane – ovisno o tome je li sadržaj dužnikove obveze predaja određenog iznosa novca ili nečega drugog (predaja određene stvari, neko činjenje, nečinjenje ili trpljenje).

2.3. Podjela prema načinu na koji je određena dužnikova činidba

- a) individualno određene obveze – kad je dužnikova činidba u vrijeme nastanka obveze točno određena i jedino ona može biti predmet valjanog ispunjenja obveze pa je dužnik dužan ispuniti samo ovu činidbu, a vjerovnik zahtijevati samo njezino ispunjenje (npr. obveza predati neku individualno određenu stvar, odnosno pravo zahtijevati samo njezinu predaju);
- b) neodređene obveze – kad dužnikova činidba nije određena nikako, ni individualno, ni generički, ni kao skupna stvar, a ne može se odrediti ni prema sadržaju ugovora;
- c) odredive obveze – kad dužnikova činidba u vrijeme sklapanja ugovora nije određena ili je određena samo djelomično, ali je određiva jer se pomoću postojećih podataka odnosno određenih kriterija može naknadno odrediti, kako bi u vrijeme ispunjenja obveze bila točno određena (npr. kad je u kupoprodajnom ugovoru ugovorena tekuća cijena³);

Kao posebne vrste odredivih obveza pojavljuju se:

- generičke obveze – kod kojih je sadržaj dužnikove činidbe određen samo općim obilježjima određene vrste ili roda stvari, a dužnikova se obveza sastoji u predaji određene količine i kvalitete stvari unutar određene vrste ili roda, odnosno odnosi se na čitav skup stvari nekog roda ili čitav skup činidbi neke određene vrste tih činidbi;

---

³ Čl. 386. ZOO-a

- alternativne obveze – kod kojih dužnik u vrijeme nastanka obveze duguje dvije ili više stvari, odnosno dvije ili više nekih drugih pozitivnih ili negativnih činidbi, ali se predmet ispunjenja sastoji samo od jedne stvari odnosno jedne dugovane pozitivne ili negativne činidbe, time da one ne pripadaju uvijek istom rodu ili vrsti;
- fakultativne obveze i fakultativne tražbine – kod kojih dužnik duguje samo jednu, određenu činidbu, ali se svoje obveze može osloboditi ispunjenjem neke druge određene činidbe, odnosno vjerovnik može (kod fakultativne tražbine) umjesto te činidbe zahtijevati od dužnika neku drugu određenu činidbu;
- kumulativne obveze – kod kojih postoji samo jedna obveza, ali ona ima dva ili više različitih predmeta koji se svi moraju ispuniti kako bi se dužnik oslobodio obveze (npr. predati neku stvar i isplatiti određeni iznos novca).

Kumulativno dugovanje – kod kojega postoji dvije ili više obveza koje potječu iz jedne pravne osnove (npr. kod ugovora o zakupu zakupnik je osim plaćanja zakupnine dužan vratiti stvar nakon prestanka zakupnog odnosa, koristiti stvar kao dobar gospodarstvenik odnosno dobar domaćin, ako je na stvari izvršio kakve promjene vratiti stvar u stanje u kakvom je bila itd., dok je zakupodavac dužan predati zakupniku zakupljenu stvar, održavati je ispravnom stanju i radi toga obavljati potrebne popravke na njoj itd.).

- d) glavne i sporedne – razlika je u tome što se pod glavnom obvezom podrazumijeva ona koja po svojem sadržaju ima značenje osnove zasnivanja određenog obveznopravnog odnosa i koja zato opstoji samostalno, dok je sporedna obveza akcesorne prirode i nužno pretpostavlja postojanje glavne obveze zbog koje i postoji i ovisi o pravnoj sudbini glavne obveze. Sporednim obvezama se glavne ili dopunjuju (npr. plaćanje kamata) ili osiguravaju (npr. jamstvo, založno pravo).

2.4. Podjela prema izvoru nastanka obveza⁴

- a) ugovorne obveze (čl. 247. do 1044. ZOO-a)
- b) izvanugovorne obveze (čl. 1045. do 1162. ZOO-a), koje se dijele na:
  - prouzročenje štete (čl. 1045. do 1110. ZOO-a),
  - stjecanje bez osnove (čl. 1111. do 1120. ZOO-a),
  - poslovodstvo bez naloga (čl. 1121. do 1129. ZOO-a),
  - javno obećanje nagrade (čl. 1130. do 1134. ZOO-a),
  - izdavanje vrijednosnih papira (čl. 1135. do 1162. ZOO-a).
- c) na osnovi odluke suda ili druge javne vlasti.

---

⁴ Čl. 20. ZOO-a

2.5. Podjela prema zahtjevu prinudnog ispunjenja

- a) potpune (civilne) obveze – kad uz vjerovnikovo subjektivno pravo na određenu činidbu prema dužniku istovremeno postoji i njegov zahtjev za ostvarenje tog prava, a na suprotnoj dužnikovoj strani uz postojanje određene činidbe (dugovanja) postoji i dužnost njezina ispunjenja;
- b) nepotpune (prirodne) obveze – kad postoji vjerovnikovo subjektivno pravo na određenu činidbu prema dužniku, a nedostaje zahtjev na prinudno ostvarenje te činidbe, odnosno s druge strane postoji određena dužnikova činidba (dugovanje), bez dužnosti njezina ispunjenja. Takve se obveze mogu valjano ispuniti, ali se ispunjenje ne može ostvariti tužbom protiv volje dužnika.⁵
- c) nepotpune obveze s ograničenom odgovornošću – obveze kod kojih na vjerovničkoj strani postoji i pravo i zahtjev, a na dužničkoj strani i dug i odgovornost, ali je odgovornost ograničena.

Ograničavanje odgovornosti pojavljuje se u tri oblika:

1. Sustav abandona (napuštanja stvari) – odgovornost dužnika ograničava se na određeni predmet.⁶
2. Ovršni (pekulijarni) sustav - dužnik odgovara samo određenim dijelom svoje imovine.⁷
3. Sustav kvantitativno ograničene odgovornosti – dužnik odgovara čitavom svojom imovinom, ali samo do određenog iznosa.⁸

3. Podjela obveza prema Zakonu o obveznim odnosima

Zakon o obveznim odnosima vrste obveza dijeli na novčane obveze (čl. 21. do 31.), obveze s više činidaba (čl. 32. do 40.) i obveze s više dužnika i vjerovnika (čl. 41. do 63.).

---

⁵ Npr. zastarjele obveze, ispunjenje moralnih obveza (čl. 1114. ZOO-a), dugovi nastali iz dopuštenih igara i oklada

⁶ Tako, npr., prema čl. 137. st. 1. i 5. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (Narodne novine broj 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12) nalaznik ima pravo na nalazninu, a i na nužne troškove koje je imao u vezi s nađenom stvari, ali osoba koja duguje troškove i nalazninu može se osloboditi te svoje obveze tako da se odrekne stvari. Dakle, vlasnik stvar napušta i njome, a ne cjelokupnom svojom imovinom, odgovara za svoju obvezu podmirenja troškova.

⁷ Tako, npr., ostaviteljevi vjerovnici mogu se, kad su zatražili odvajanje ostavine od nasljednikove imovine (tzv. separatio bonorum), namiriti samo iz ostavine, a ne mogu u ovršnom postupku zahvatiti i nasljednikovu imovinu (čl. 140. Zakona o nasljeđivanju, Narodne novine broj 48/03, 163/03, 35/05, 127/13).

⁸ Npr., nasljednik odgovara za ostaviteljeve dugove čitavom svojom imovinom, dakle i svojom i naslijeđenom, ali samo do visine vrijednosti naslijeđene imovine, s time da na visinu vrijednosti naslijeđene imovine sud pazi samo na prigovor nasljednika (čl. 139. st. 2. Zakona o nasljeđivanju). Ili kod ugovaranja franšize u ugovoru o osiguranju kad osiguranik snosi jedan dio štete jer se naknada iz osiguranja umanjuje za ugovoreni iznos franšize.

3.1. Novčane obveze

Novčane obveze spadaju u vrstu obveza svrstanih prema kriteriju vrsta dužnikove činidbe, a nasuprot njima stoje nenovčane obveze.

Novčane obveze su one obveze koje za činidbu imaju određeni iznos novca,⁹ odnosno to su obveze čiji objekt činidbe je određeni broj ili količina određene (domaće ili strane) valute tj. novčane jedinice. Novčana činidba ne smatra se činidbom davanja zamjenjivih stvari već činidbom vrijednosti.

Novčane obveze su generičke obveze (određene po svom rodu) pa kad je riječ o novčanim obvezama ne primjenjuju se pravila obveznog prava koja se odnose na individualne obveze.

Novčane obveze su djeljive pa uvijek postoji faktična mogućnost djelomičnog ispunjenja.

Novčane obveze se ne mogu preobraziti u nenovčane obveze, za razliku od nenovčanih koje se mogu preobraziti u novčane.

3.1.1. Načelo monetarnog nominalizma

Prema načelu monetarnog nominalizma, definiranim čl. 21. ZOO-a, kad obveza ima za činidbu iznos novca, dužnik je dužan isplatiti onaj broj novčanih jedinica na koji obveza glasi, osim kad zakon određuje što drugo.

Iako novac služi i tome da se njime mjeri vrijednost robe i usluga, novac i sam ima vrijednost koja se očituje u njegovoj kupovnoj moći. Načelo monetarnog nominalizma podrazumijeva da je kupovna moć novca nepromjenjiva, odnosno da ona neprekinuto odgovara nominalnoj vrijednosti novca, a nominalna vrijednost novca bila bi ona koja je otisnuta na novčanicama odnosno kovanom novcu.

Prema tom načelu vrijednost novčane obveze jednaka je zbroju novčanih jedinica kao zakonskog sredstva plaćanja na koju novčana obveza glasi, bez obzira na promjene nastale u stvarnoj vrijednosti novčane jedinice, odnosno novca između dana sklapanja ugovora i dana ispunjenja ugovora. Novčana obveza uzima se ispunjenom u trenutku isplate iznosa novčanih jedinica novca na koju obveza glasi, neovisno od kupovne moći novca u tom trenutku. Znači da primjenom načela monetarnog nominalizma vjerovnik ne može zahtijevati veći iznos u slučaju smanjenja kupovne moći novca niti dužnik može platiti manji iznos ako bi kupovna moć novca bila povećana.

---

⁹ Čl. 21. st. 1. ZOO-a propisano je da kad obveza ima za činidbu iznos novca, dužnik je dužan isplatiti onaj broj novčanih jedinica na koji obveza glasi, osim kad zakon određuje što drugo.

Načelo monetarnog nominalizma isključuje odgovornost dužnika za gubitak vrijednosti novca pa je i u slučaju inflacije dužnik dužan isplatiti određeni iznos novca, samo onaj broj novčanih jedinica na koji obveza glasi.

Isto tako u slučaju zakašnjenja dužnika s ispunjenjem novčane obveze njegova odgovornost za štetu ne obuhvaća i pad kupovne moći novca odnosno vrijednosti novca pa tako vjerovnik ne može zahtijevati naknadu štete koja bi se sastojala u razlici vrijednosti novca nastaloj između dospijeca i ispunjenja novčane obveze.¹⁰

Glede primjene načela monetarnog nominalizma ZOO ne čini razliku u tome je li novčana obveza u kunama ili u nekoj inozemnoj novčanoj jedinici, kao ni između novčanih obveza u obveznopravnim odnosima domaćih subjekata i domaćeg prava i onih s inozemnim subjektima i ugovora s međunarodnim obilježjem.

Načelo monetarnog nominalizma primjenjuje se i u slučaju promjene imena novčane jedinice, jer država postojeće dugove uzima kao nominalne dugove. Promjena imena novčane jedinice u pravilu je znak promjene novčanog sustava. Tako je Odlukom o prestanku važenja Odluke o uvođenju hrvatskog dinara kao sredstva plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske te o načinu i vremenu preračunavanja iznosa izraženih u hrvatskim dinarima u kune i lipe¹¹ prestala važiti 30. svibnja 1994. Odluka o uvođenju hrvatskog dinara kao sredstva plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske¹² kojeg dana su, na temelju odluka Narodne banke Hrvatske, izdane i puštene u optjecaj novčanice i kovani novac koji glase na novčanu jedinicu Republike Hrvatske kunu i njezin stoti dio lipu.

U slučaju da dođe do promjene u novčanom sustavu, vjerovnik ne može osnovano zahtijevati ispunjenje novčane obveze koja se ne može izraziti ni kao najmanja važeća novčana jedinica, primjerice lipa.¹³

---

¹⁰ Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev-43/96 od 22. travnja 1999.

¹¹ Narodne novine broj 37/94

¹² Narodne novine broj 71/91

¹³ U odluci Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev-2425/94 od 14. rujna 1995. navedeno je da s obzirom na navedene promjene u novčanom sustavu u Republici Hrvatskoj preračunavanje tužitelju dosuđene naknade u iznosu od 1,4 HRD (pravilno 1 HRD), uz uvažavanje podijeljene odgovornosti (75% : 25%), u vrijedeće novčane jedinice nije moguće jer se preračunavanjem 1,4 HRD (odnosno 1 HRD) u kune i lipe ne dobiva ni najmanja vrijedeća jedinica, lipa.

U odluci Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev-271/05 od 24. siječnja 2006. navedeno je da načelo monetarnog nominalizma zahtijeva preračunavanje novčanih jedinica u vrijeme dospijeca svakog mjesečnog iznosa u hrvatske kune i lipe suglasno važećim propisima, pri čemu se hrvatske lipe mogu izraziti najviše u dvije decimale, jer je Odlukom o prestanku važenja Odluke o uvođenju hrvatskog dinara, kao sredstva plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske, te o načinu i vremenu preračunavanja iznosa izraženih u hrvatskim dinarima u kune i lipe ("Narodne novine", broj: 37/94), s danom 30. svibnja 1994. kao sredstvo plaćanja uvedena novčana jedinica kuna i njezin stoti dio lipa. Kod preračunavanja valja početi od vrijednosti novog dinara u konvertibilni dinar, pa u hrvatski dinar, a zatim u kune i lipe, pri čemu treba obračun vršiti sukladno paritetu važećem u vrijeme dospelosti svakog mjesečnog iznosa. Tako novi dinar s 1. siječnja 1990. treba denominirati u paritetu 10.000 : 1 (za četiri decimalna mjesta) u tzv. konvertibilni dinar. Konvertibilni dinar valja preračunavati u hrvatski dinar od 23. prosinca 1991. u paritetu 1 : 1 (1 konvertibilni dinar = 1 HRD), kako je to propisano Odlukom o uvođenju hrvatskog dinara, kao sredstva plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske ("Narodne novine", broj: 71/91), a s 30. svibnja 1994. hrvatske dinare preračunati u kune i lipe u paritetu 1.000 : 1 (za tri decimalna mjesta). Ukoliko se tako preračunati mjesečni iznos ne bi mogao

Načelo monetarnog nominalizma odnosi se i na ugovorne i na izvanugovorne obveze. Ovo načelo primijenjeno je u brojnim sudskim odlukama.

Tako je u odluci Vrhovnog suda Republike Hrvatske rečeno: *Nema osnove za revalorizaciju više naplaćene kupoprodajne cijene, već je tuženica kao prodavatelj, prilikom utvrđivanja konačne manje površine prodane nekretnine, dužna vratiti nominalan iznos, tj. onaj broj novčanih jedinica koliko je više primila. (Vs, Rev-1099/07 od 20. veljače 2007.)*

Kad obveza glasi na njemačke marke (DEM), dužnik od 1. ožujka 2002. kada je ta valuta zamijenjena eurima (EUR), duguje eure prema propisanom tečaju. (Vs, Rev-1965/01 od 31. listopada 2002.)

Primjenom načela monetarnog nominalizma u smislu čl. 394. ZOO/91 (sada čl. 21. ZOO/05 – nap.a.) prije isplaćeni iznos prilikom utvrđivanja konačnog iznosa naknade za istu štetu uračunava se u nominalnom iznosu. (Vs, Rev-x-241/08 od 18. veljače 2009.)

Načelo monetarnog nominalizma isključuje odgovornost dužnika za gubitak vrijednosti novca. Isto tako kretanja koja su dovela do smanjenja vrijednosti novca ne mogu se smatrati štetom, zbog čega je neutemeljeno pozivanje tužitelja da mu traženo potraživanje pristoji po osnovi nastanka štete. Sudovi su pravilno presudili kad su tužitelju u ime ostvarenog dobitka na lutriji dosudili 0,92 kn. Do tog su iznosa došli na način što su dinare kao sredstvo plaćanja na koje je glasio novčani zgoditak zamijenili u HRD, a HRD u kune. Ovo stoga, što je dinar kao sredstvo plaćanja 1. siječnja 1992. zamijenjen u HRD tako da je 10.000,00 dinara bio 1 HRD, a HRD je zamijenjen u hrvatske kune, jer je 30. svibnja 1994. HRD prestao biti sredstvo plaćanja i zamijenjen u kune prema tečaju od 1.000,00 HRD za 1 kunu. Budući da među strankama nije bila ugovorena valutna klauzula u smislu odredbe čl. 395. st. 1. ZOO-a (sada čl. 22. ZOO-a – nap.a.), nije osnovano pozivanje tužitelja da mu tuženik treba isplatiti iznos od 1,647.438,10 kn, jer da je dobiveni zgoditak u iznosu od 9,149.044,00 tadašnjih dinara trebalo pretvoriti u protuvrijednost DEM te tako dobiveni iznos pretvoriti u kune. (Vs, Rev-x-129/08 od 11. studenoga 2008.)

Neosnovano se tužiteljica poziva na nalaz vještaka, kojim vrijednost stana, kao i cijenu, preračunava u DEM, jer kad je cijena ugovorena i plaćena u domaćoj valuti, tada se i sniženje i obveza tuženika na isplatu tog iznosa može računati samo u toj valuti. Protivno tvrdnji revidentice, u smislu čl. 394. ZOO-a (sada čl. 21. ZOO-a – nap.a.) tuženik se može obvezati samo na isplatu onog broja novčanih jedinica na koji ta obveza glasi. (Vs, Rev-994/96 od 12. srpnja 2000.)

Kada je obveza tuženika glasila isključivo na domaću valutu, a bez da je bila ugovorena valutna klauzula, nema mogućnosti svođenja potraživanja tužitelja na deviznu protuvrijednost tuženikove obveze te isključivanja načela monetarnog nominalizma, neovisno o tome što je pravna osnova tužiteljevog potraživanja ugovor

---

izraziti u hrvatskim kunama i lipama tužitelju ne bi za taj mjesec pripadala nikakva naknada (kad tako dobiveni iznos daje 0,00 kn), kao ni naknade štete zbog pada vrijednosti novca.

Tako i u odlukama Vs, Rev-1005/02 od 30. listopada 2002., Vs, Rev-x-1189/11 od 29. siječnja 2013.

o zajmu. Naime, odredbom čl. 562. st. 1. ZOO-a (sada čl. 499. st. 1.– nap.a.) kojim je određeno da je zajmoprimac dužan vratiti u ugovorenom roku istu količinu stvari, iste vrste i kvalitete, načelo monetarnog nominalizma nije isključeno niti u suprotnosti s tom odredbom.

(Vs, Rev-136/00 od 3. lipnja 2003.)

Kad sudovi prihvaćaju ovakve nepropisne načine obračuna međusobnih potraživanja u stranoj valuti, koja nije bila ugovorena, pogrešno primjenjuju materijalno pravo. U našem pravu propisano je odredbom čl. 394. ZOO-a (sada čl. 21. ZOO-a - nap.a.) načelo monetarnog nominalizma, temeljem kojeg je dužnik u obvezi isplatiti vjerovniku onaj broj novčanih jedinica na koji glasi obveza, pa ni vještaci, ni sud nisu ovlašteni mijenjati navedenu zakonsku odredbu. (Vs, Revt-72/03 od 10. rujna 2003.)

Kako u konkretnom slučaju nije bila ugovorena valutna klauzula u smislu odredbe čl. 395. st. 1. ZOO-a (sada čl. 22. st. 1. ZOO-a – nap.a.), to je neutemeljeno pozivanje tužitelja da im pripada pravo potraživanja u protuvrijednosti strane valute. Naime, načelo monetarnog nominalizma isključuje odgovornost dužnika za gubitak vrijednosti novca. Isto tako kretanja koja su dovela do smanjenja vrijednosti novca (višekratna promjena domaće valute – denominacija, inflacija) ne mogu se smatrati štetom, zbog čega je neutemeljeno pozivanje tužitelja da im traženo potraživanje pristoji (i) po osnovi nastanka štete. (Vs, Rev-x-124/09 od 4. ožujka 2014.)

Iz stilizacije čl. 21. Zakona o obveznim odnosima proizlazi da je odredba ovog članka prisilnog karaktera, ali se istodobno predviđa mogućnost odstupanja od načela monetarnog nominalizma ako posebni propis određuje što drugo. Time je omogućena primjena načela valorizma, prema kojemu bi se iznos novčane obveze mijenjao u skladu s eventualnim promjenama kupovne moći novca. Praktično to znači da ako vrijednost novca padne, broj novčanih jedinica treba povećati, a ako vrijednost novca poraste, broj novčanih jedinica u ispunjenju duga treba smanjiti.

Svrha valorizacije je osiguranje razmjene ekvivalenta, što je osnovni smisao načela jednake vrijednosti činidaba i načela pravičnosti, kao osnovnih načela obveznog prava. Međutim, unatoč tome u suvremenim pravnim sustavima općenito je prihvaćeno načelo monetarnog nominalizma jer je pravno sigurnije, za razliku od valorizma koje za posljedicu ima neodređenost novčane obveze zbog čega je latentan izvor sporova među ugovornim stranama. Daljnja posljedica je otežavanje i usporavanje prometa i unošenje u njega elemenata nesigurnosti.

Prema Zakonu o obveznim odnosima odstupanja od načela monetarnog nominalizma moguća su samo ako su predviđena zakonom, a to su:

a) Kod raskida i izmjene ugovora zbog promijenjenih okolnosti (clausula rebus sic stantibus) može se pod određenim pretpostavkama sporazumno izmijeniti sadržaj ugovornih obveza, što se odnosi i na novčanu obvezu;

b) Ako u slučaju ništetnosti ili poboynosti ugovora nije moguće izvršiti povrat u prijašnje stanje, daje se novčana naknada prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke, a ne u vrijeme sklapanja ugovora;

c) Visina novčane naknade imovinske štete određuje se prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke, a ne u vrijeme dospelosti obveze naknade štete koje se podudara s trenutkom nastanka štete;

d) Dosuđena naknada štete u obliku rente može se povećati ili smanjiti ako se znatnije promijene okolnosti koje je sud imao na umu pri donošenju odluke.

3.1.2. Zaštitne klauzule

Budući da se kupovna moć odnosno vrijednost novca prema drugim robama ili uslugama neprekidno mijenja, dopušteno je pri sklapanju ugovora ugovaranje zaštitnih klauzula. Njima se želi postići da vjerovnik u vrijeme ispunjenja obveze dobije u novcu upravo onu vrijednost koju su stranke imale u vidu kad su sklapale ugovor. Pomoću njih stranke određuju da će visina ugovorenog iznosa novčane obveze ovisiti o cijeni (ili vrijednosti) koju u određenom trenutku ima neka strana valuta, zlato odnosno neka dobra ili usluge. Ovisno o tome uza što se u takvu slučaju veže visina novčane obveze, zaštitne klauzule se dijele na valutne (monetarne), zlatne i indeksne. Zajednička im je karakteristika da, kad su ugovorene, iznos novčane obveze još nije poznat u trenutku sklapanja ugovora, nego će se moći utvrditi u nekom kasnijem trenutku.

3.1.2.1. Valuta obveze

Valuta obveze je određivanje vrijednosti određene obveze putem novca kao općeg mjerila vrijednosti.

Ugovaranje valutne i zlatne klauzule propisano je odredbom čl. 22. st. 1. ZOO-a koja određuje da je dopuštena odredba ugovora prema kojoj se vrijednost ugovorne obveze u valuti Republike Hrvatske izračunava na temelju cijene zlata ili tečaja valute Republike Hrvatske u odnosu prema stranoj valuti.

Kad je ugovorena valutna klauzula, visina novčane obveze u valuti u kojoj ona treba biti ispunjena (a ta valuta može biti bilo domaća bilo strana) ovisi o vrijednosti koju u određenom trenutku ima neka druga valuta.

Valutne klauzule dijele se na valutne klauzule u užem smislu (čl. 22 .st. 1. ZOO-a) i klauzule strane valute (čl. 22. st. 3. ZOO-a). Razlika između tih klauzula razvidna je iz samog zakonskog teksta: kod prvih se iznos novčane obveze izražava u domaćoj valuti, a zatim se njezina visina veže uz promjenu tečaja domaće valute prema stranoj valuti. Kod drugih se novčana obveza izražava u stranoj valuti,¹⁴ no kako se ona ispunjava u domaćoj valuti, posredno je i tako iznos obveze u domaćoj

---

¹⁴ Ako novčana obveza protivno zakonu glasi na plaćanje u zlatu ili stranoj valuti, njezino se ispunjenje može zahtijevati samo u valuti Republike Hrvatske prema prodajnom tečaju koji objavi devizna burza, odnosno Hrvatska narodna banka i koji vrijedi na dan dospelosti, odnosno, po zahtjevu vjerovnika, na dan plaćanja.

valuti vezan uz promjenu njezina tečaja prema stranoj valuti u kojoj je izražena novčana obveza.

Valutne klauzule u užem smislu i zlatne klauzule izrijeком su dopuštene, a zaključak o dopuštenosti klauzule strane valute izvodi se iz okolnosti što čak i onda kad bi bile zabranjene, građanskopravni učinak zabrane se ne bi očitovao u ništetnosti ugovora, nego bi se obveza isplate strane valute silom zakona preoblikovala u obvezu isplate iste vrijednosti u domaćoj valuti.

Kod valutnih klauzula značajne su dvije valute, od kojih svaka ima drugačiju ulogu, valuta obveze ili ugovora i valuta ispunjenja ili plaćanja.

Valuta obveze ili ugovora služi kao mjera vrijednosti dužnikove novčane obveze.

Valuta ispunjenja ili plaćanja je valuta u kojoj novčana obveza treba biti ispunjena.

Kao valutu obveze ugovorne strane biraju onu za koju smatraju da kroz razdoblje koje je za njih od interesa neće biti podložna značajnijim fluktuacijama, za razliku od valute ispunjenja za koju očekuju da može znatno izgubiti na vrijednosti.

Zakon ne postavlja nikakva ograničenja za ugovaranje valutnih klauzula u pogledu vrste ugovora, mjesta njihova sklapanja i ispunjenja te svojstva ugovornih strana (mogu i domaće i strane osobe, fizičke i pravne osobe).

Glede tečaja po kojem se valuta ugovora (obveze) preračunava u valutu plaćanja (ispunjenja) ZOO je u čl. 22. st. 2. propisao da se, ako stranke nisu ugovorile drugi tečaj, obveza ispunjava u valuti Republike Hrvatske prema prodajnom tečaju koji objavi devizna burza, odnosno Hrvatska narodna banka i koji vrijedi na dan dospelosti, odnosno, po zahtjevu vjerovnika, na dan plaćanja.

Dakle, predviđena je mjerodavnost dvaju prodajnih tečajeva, onog devizne burze i onog Hrvatske narodne banke. Međutim, za razliku od ranijeg Zakona o osnovama deviznog sustava, deviznog poslovanja i prometu zlata,¹⁵ važeći Zakon o deviznom poslovanju ne spominje institut devizne burze,¹⁶ nego propisuje da se tečaj strane valute prema kuni slobodno formira na tržištu stranih sredstava plaćanja na temelju ponude i potražnje,¹⁷ a Hrvatska narodna banka svakoga radnog dana na temelju ostvarenog prometa i tečajeva stranih valuta na tržištu stranih sredstava plaćanja utvrđuje vrijednost kune prema drugim valutama te je tako utvrđeni tečaj dužna javno objaviti,¹⁸ što ta banka i čini. Prema tome, devizna burza ne postoji pa i ne objavljuje tečajeve valuta te će se valuta obveze preračunavati u valutu ispunjenja po prodajnom tečaju koji objavi Hrvatska narodna banka.

---

¹⁵ Narodne novine broj 91A/93, 36/98, 32/01

¹⁶ Narodne novine broj 96/03, 140/05, 132/06, 150/08, 92/09, 133/09, 153/09, 145/10, 76/13

¹⁷ Čl. 44. Zakona o deviznom poslovanju

¹⁸ Čl. 45. st. 1. Zakona o deviznom poslovanju

Ova odredba o tečaju preračunavanja valute obveze u valutu ispunjenja je dispozitivne naravi, jer je ugovornim stranama dano na volju ugovoriti neki drugi tečaj.

Pri ugovaranju valutne klauzule bitan je ne samo tečaj po kojem će se izračunati visina dužnikove novčane obveze već i datum s obzirom na koji će se utvrditi tečaj za preračunavanje valute obveze u valutu ispunjenja. Onog trenutka kad se valuta obveze preračuna u valutu ispunjenja točno se zna koji iznos u valuti ispunjenja potražuje vjerovnik od dužnika.

Dispozitivnom odredbom čl. 22. st. 2. ZOO-a propisan je kao mjerodavan za preračunavanje valute obveze u valutu ispunjenja tečaj koji vrijedi na dan dospelosti odnosno, po zahtjevu vjerovnika, na dan plaćanja.

Iz ove odredbe prvenstveno slijedi pravilo da, ako ugovorne strane nisu drukčije ugovorile, uloga valutne klauzule prestaje na dan dospelosti obveze. To znači da ako dužnik zakasni s ispunjenjem obveze, ta klauzula neće djelovati od dospelosti tražbine do ispunjenja. To bi moguće moglo biti i dobro za vjerovnika ako je u vrijeme dospelosti tražbine tečaj strane valute prema domaćoj povoljniji od onog u vrijeme ispunjenja. Međutim, valutna klauzula se u praksi ugovara onda kad je valuta obveze stabilnija od valute ispunjenja, pa će u pravilu valuta ispunjenja od dana dospelosti do dana plaćanja izgubiti na vrijednosti, tako da vjerovnikova tražbina upravo za vrijeme dužnikova zakašnjenja neće biti zaštićena valutnom klauzulom.

Ovlaštenje vjerovnika zahtijevati preračunavanje na dan plaćanja moglo bi izazvati nedoumicu u primjeni. Tako npr., kad je dužnik u zakašnjenju, koji je to trenutak do kojega bi se vjerovnik trebao opredijeliti koji od dvaju mogućih tečajeva želi primijeniti ili bi dužnik morao prije plaćanja pitati vjerovnika koji od tih tečajeva želi da bude mjerodavan. Postavlja se pitanje i može li vjerovnik, nakon što mu je dužnik platio, zahtijevati preračunavanje valuta prema tečaju koji vrijedi na dan plaćanja.

Kad je riječ o ostvarivanju vjerovnikove tražbine u sudskom postupku tužbom, neće biti zapreke da vjerovnik u tužbenom zahtjevu odredi mjerodavnim bilo dan plaćanja bilo dan dospelosti, ako stranke nisu ugovorile što drugo.

Propisivanje mjerodavnosti dana dospelosti obveze za preračunavanje valuta može izazvati poteškoće kod plaćanja novčane obveze prije roka.¹⁹ Ako dužnik obvezu zaštićenu valutnom klauzulom ispuni prije dospelosti, znači li to da bi i tada trebalo čekati dan dospelosti kako bi se tek onda utvrdio iznos dužnikove obveze u valuti plaćanja. U takvom slučaju bi trebalo uzeti da bi za preračunavanje valuta bio mjerodavan dan plaćanja. Pri odgovoru na ova pitanja tome u prilog ide i to da bi dužnik u vrijeme plaćanja morao znati koliki iznos duguje vjerovniku.

Zato bi u ugovoru bilo poželjno odrediti osim tečaja po kojem će se izračunavati visina dužnikove novčane obveze i datum s obzirom na koji će se utvrditi tečaj za preračunavanje valute obveze u valutu ispunjenja.

---

¹⁹ Prema čl. 25. st. 1. i 2. ZOO-a dužnik može novčanu obvezu ispuniti prije roka te je ništetna odredba ugovora kojom se dužnik odriče toga prava.

Sudska praksa:

Utvrđeno je da su stranke ugovorile valutnu klauzulu u smislu odredbi čl. 395. ZOO/91 (sada čl. 22. ZOO-a – nap.a.), koji je tada bio na snazi, tj. ugovorile su cijenu u DEM koja se plaća u domaćoj valuti prema tečaju na dan plaćanja. Pravni prednik tuženih nije platio tužitelju iznos 434.272,28 DEM, a s obzirom na to da ta valuta od 1.ožujka 2002. ne postoji jer je zamijenjena u EUR po tečaju 1 EUR = 1,95583 DEM, tražbina tužitelja iznosi 222.039,39 EUR u kunskoj protuvrijednosti za koliko je tužbeni zahtjev i prihvaćen. (Vs, Revt 4/05 od 1. veljače 2007.).

Tužbeni zahtjev nije prekoračen kad sud umjesto zahtijevanog iznosa strane valute dosudi tužitelju protuvrijednost tog iznosa u domaćoj valuti. (Vs, Rev-1340/07 od 12. ožujka 2008.).

Zahtjev za isplatu određenih novčanih jedinica u domaćoj valuti nastao preračunavanjem strane valute prema tečaju u vrijeme podnošenja tužbe sadrži u sebi zahtjev za isplatu protuvrijednosti strane valute. Naime, i domaća i strana valuta predstavljaju novac pa sud odlučuje u granicama tužbenog zahtjeva u smislu čl. 2. st. 1. ZPP-a kad prihvaća tužbeni zahtjev na način da tuženiku nalaže plaćanje novčane obveze u skladu s pravilima materijalnog prava – isplatom protuvrijednosti dužnog deviznog iznosa u kunama prema tečaju u vrijeme isplate, a ne preračunati iznos u domaćoj valuti za koji se opredijelio tužitelj u tužbi. (Vs, Rev-111/08 od 29. rujna 2009.).

Tužitelj nema pravo na zatraženu isplatu u kunama kada to nije bio sadržaj njihove obveze, jer je utvrđeno da su stranke ugovorile visinu zakupnine uz primjenu valutne klauzule. (Vs, Rev-x- 437/11 od 29. svibnja 2012.).

Prema toj odredbi (čl. 395. st. 2. ZOO-a) kad je ugovorena valutna klauzula strana valuta (valuta ugovora) se preračunava u domaću (valutu plaćanja) prema tečaju na dan plaćanja. Ta je odredba dispozitivne naravi pa stranke mogu ugovoriti i neki drugi dan kao mjerodavan za preračunavanje, između ostalog i dan dospijeća pa kako to stranke nisu ugovorile u konkretnom slučaju niti to tvrdi tužiteljica, to je za preračunavanje relevantan tečaj u času isplate. (Vs, Rev-x-730/13 od 28. studenoga 2013.).

3.1.2.2. Indeksna klauzula

Indeksna klauzula je jedna od zakonom dopuštenih zaštitnih klauzula.²⁰ Spada među tzv. robne klauzule, kojima se pruža zaštita od eventualnog poremećaja vrijednosti novca tako što se visina novčane obveze određuje u zavisnosti od porasta ili pada cijena dobara (materijala), robe i usluga (rada) na tržištu u razdoblju između sklapanja ugovora i ispunjenja ugovora.

---

²⁰ Prema čl. 23. ZOO-a dopuštena je odredba ugovora kojom se iznos novčane obveze u domaćem novcu veže za promjene cijena dobara, robe i usluga izraženih indeksom cijena utvrđenim od ovlaštene osobe.

Ove klauzule najčešće se ugovaraju kod ugovora o građenju i drugih ugovora koji podrazumijevaju duži rok za ispunjenje ugovorne obveze one ugovorne strane koja ispunjava nenovčanu obvezu. U tim slučajevima cijena se iskazuje najčešće matematičkom formulom u koju su uključeni i ukupna ugovorena cijena na dan sklapanja ugovora i cijene pojedinih elemenata (materijala, rada, energenata) iz kojih je proizašla ukupna cijena, kao i udio cijene pojedinih elemenata u ukupnoj ugovorenoj cijeni. U klauzuli se mora naznačiti da će se u slučaju promjene cijena pojedinih elemenata u razdoblju između sklapanja i roka ispunjenja ugovora platiti ona cijena koja se obračunava po ugovorenoj matematičkoj formuli.

Karakteristika indeksne klauzule je u tome što se može ugovarati samo onda ako za određena dobra, robu i usluge postoje indeksi, tj. unaprijed periodično utvrđene njihove prosječne cijene koje utvrđuju za to ovlaštene osobe. Ovlaštena osoba za utvrđivanje indeksa cijena u Republici Hrvatskoj je Državni zavod za statistiku.

Sudska praksa:

Valjana je indeksna klauzula ugovora o kreditu koji je banka odobrila s rokom otplate na pet godina u vrijeme visoke inflacije, s time da je vraćanje kredita odnosno njegova revalorizacija vezana za promjene cijena izraženih indeksom cijena utvrđenim od ovlaštene osobe. (Vs, Rev-838/02 od 23. listopada 2003.).

Prvostupanjski i drugostupanjski sud pravilno su primijenili Uvjete za osiguranje od automobilske odgovornosti koji su se primjenjivali u vrijeme štetnog događaja (24. ožujka 1993.), što znači da se radi o Uvjetima koji se primjenjuju od 1. siječnja 1993. i u kojima je u čl. 14. t. 5. navedeno da je svota pokrića za prošireno osiguranje samostalna i neovisna o svoti pokrića, a njena visina je utvrđena svotom navedenom u polici osiguranja od automobilske odgovornosti uz primjenu odredaba iz čl. 1. Uvjeta, a što znači da se svota pokrića utvrđena odlukom o visini svote pokrića od nadležnog tijela vlasti, revalorizira na temelju indeksa rasta cijena na malo. (Vs, Rev-364/08 od 27. svibnja 2008.).

Posve je nejasno zbog čega su sudovi vrijeme primjene indeksne klauzule iz odredbe čl. 396. ZOO-a (sada čl. 23. ZOO-a – nap. a.), a koja glasi: „Dopuštena je odredba ugovora kojom se iznos novčane obveze u domaćem novcu vezuje za promjenu cijene dobara, roba i usluga izraženih indeksom cijena utvrđenim od ovlaštene osobe“, ograničili na „tijek radova“, kada to ne proizlazi iz citirane zakonske odredbe. Štoviše, zaštitne klauzule pa tako i indeksna klauzula, redovito se ugovaraju i primjenjuju od dana ugovaranja do dana plaćanja, a što su uostalom stranke i izričito ugovorile u predmetnim ugovorima. (Vs, Rev-x-859/10 od 14. svibnja 2013.).

3.1.2.3. Klizna skala

Klizna skala je također zaštitna klauzula, a njeno ugovaranje dopušteno je Zakonom o obveznim odnosima.²¹ To je ugovorna klauzula u ugovorima u kojima ugovorne strane ugovaraju određenu nenovčanu obvezu o izradi i isporuci određenih predmeta, pri čemu se ugovorena cijena ove izrade i isporuke predmeta čini zavisnom od eventualnog porasta cijena materijala, rada, sirovina, energenata i sličnih čimbenika koji utječu na proizvodnju od trenutka sklapanja ugovora do ugovorenog roka isporuke.

Klizna skala se najčešće ugovara kod ugovora o građenju, dugoročnih ugovora o djelu, ugovora o isporuci investicijske opreme, kod kojih je izrada i isporuka određenog predmeta od strane izvođača djela vezana za povećanje ili smanjenje cijena robe, radne snage itd., tako da se njenom promjenom zapravo određuje nova cijena, jer su se promijenili kalkulativni elementi na temelju kojih je utvrđena prvobitna cijena. Zato je funkcija klizne skale revizija prvotno ugovorene cijene pa spada u tzv. revizijske skale.

Klizna skala se može primijeniti samo na promjene cijena ugovorenih čimbenika koje su se dogodile od trenutka sklapanja ugovora do roka predaje predmeta ugovora, dakle, ne primjenjuje se u slučaju zakašnjenja dužnika. Samo ako je do zakašnjenja došlo zbog razloga koji dužnika oslobađaju odgovornosti može se primijeniti klizna skala.

Poslovna praksa poznaje više oblika klizne skale, ali se najviše primjenjuju opisni oblik i oblik s matematičkom formulom.

Opisni oblik klizne skale je takav pri kojemu se određuje u postotku veličina udjela cijene materijala i radne snage i drugih čimbenika u ukupnoj cijeni. Npr., 80% ugovorene cijene podložno je promjeni, tj. ona kliže, dok je ostalih 20% izvan djelovanja klizne skale i smatra se fiksnim troškom.

Matematički oblik klizne skale sastoji se od određene matematičke formule u koju se uvrštavaju čimbenici strukture cijene.

Kao što je spomenuto primjena klizne skale najčešća je u ugovorima o građenju, u kojima se predviđa da će cijena izgrađenog objekta biti povišena, odnosno smanjena ovisno o povećanju ili smanjenju cijena materijala, radne snage, troškova transporta itd. te omogućava ugovornim stranama da se prvobitno ugovorena cijena mijenja sukladno promjenama troškova proizvodnje na tržištu nastalim od trenutka sklapanja ugovora do njegova ispunjenja. Zakonom o obveznim odnosima je za ugovore o građenju uređena mogućnost izmjene cijene i kad stranke nisu ugovorile kliznu skalu ili što drugo pa i u slučaju kad su ugovorile nepromjenjivost cijena.²²

Kod klizne skale je svrha ugovorenu cijenu uskladiti s promjenama cijena na tržištu materijala i rada, koje su uzrokovane nestabilnošću cijena na tržištu i redovito nisu posljedica pada vrijednosti novca (deprecijacija).

---

²¹ Čl. 24. propisuje da je ugovorima u kojima se jedna strana obvezuje izraditi i isporučiti određene predmete dopušteno ugovoriti da će cijena ovisiti o cijeni materijala, rada i drugih čimbenika koji utječu na visinu troškova proizvodnje, u određeno vrijeme na određenom tržištu.

²² Čl. 626., 627., 629. ZOO-a

Za razliku od toga, kod indeksne klauzule je svrha opseg novčane obveze uskladiti s promjenama u vrijednosti novca izraženim određenim indeksom, dakle, tom klauzulom ugovorne strane otklanjaju posljedice deprecijacije i dosljedne primjene načela monetarnog nominalizma. Primjenjuje se u slučaju velikih financijskih poremećaja na tržištu.

Sudska praksa:

Nesporna je činjenica da se suglasnošću stranaka ugovor mijenjao, dok je cijena vrijednosti rada tužitelja utvrđena ugovorom (čl. 633. ZOO-a, sada čl. 623. ZOO-a – nap. a.), a tužitelj se kao izvođač radova odrekao obračuna klizne skale za ugovorene radove. Na temelju takvih utvrđenja evidentno je da su stranke ugovorile klauzulu o nepromjenjivosti cijene pa se u konkretnom slučaju treba primijeniti odredba čl. 637. ZOO-a (sada čl. 627. ZOO-a – nap. a.) kao kogentni propis. Zato je u nastavku postupka, nakon ukidne odluke, bilo potrebno raspraviti i utvrditi jesu li se cijene elemenata na temelju kojih je cijena određena povećale za više od 10% i je li tužitelj pao u zakašnjenje ili ne (promjena cijene je moguća, ako je nastupila od trenutka zaključenja ugovora do isporuke, a nakon toga roka samo ako je zakašnjenje izvođača prouzrokovano okolnostima koje ga oslobađaju od odgovornosti. (Vs, Rev-2488/95 od 19. rujna 1996.).

S obzirom na utvrđeno činjenično stanje, sudovi nižeg stupnja pravilno su primijenili odredbu čl. 636. st. 4. Zakona o obveznim odnosima (sada čl. 626. st. 4. ZOO-a – nap. a.) kada su odbili tužbeni zahtjev za povećanje razlike u cijeni izvedenih radova nakon isteka ugovorenog roka za dovršenje radova prema ugovoru tj. 30. listopada 1991. Navedena odredba glasi: "Izvođač se ne može pozivati na povećanje cijena elemenata na temelju kojih je određena cijena radova ako je do povećanja cijene došlo nakon njegova dolaska u zakašnjenje." Dakle, kako stranke nisu sporazumno odredile vrijeme od kojeg će se računati obračun razlike u cijeni izvedenih radova, već samo produženje roka za izvođenje radova, sudovi nižeg stupnja pravilno su primijenili materijalno pravo kada su odbili tužbeni zahtjev za preostali dio razlike u cijeni radova. (Vs, Rev-58/96 od 4. prosinca 1996.)

3.1.3. Ugovorne i zatezne kamate

Zakon o obveznim odnosima ne određuje opći pojam kamata. U literaturi se općenito pod kamatama podrazumijeva naknada koja se plaća za upotrebu tuđeg novca ili tuđih zamjenjivih pokretnih stvari.

I rimsko pravo je poznavalo ugovaranje i plaćanje kamata (*usurae*), pa se tako u Justinijanovim Digestama navodi: „*Usurae vicem fructuum optinent*“ tj. kamate se smatraju plodovima; ili „*Usura non natura pervenit, sed iure percipitur*“ tj. kamate ne dolaze po samoj prirodi, već se stječu po nekom pravu.²³

---

²³ Prema Vizner, Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, knjiga II., 1978., str. 1107.

I danas su još aktualne osnove rimskog prava o plodovima (fructus), prema kojima se pravno razlikuju prirodni plodovi (fructus naturales) – kao koristi koje donosi glavna stvar sama po sebi odnosno po svojim prirodnim svojstvima, kao što su plodovi biljaka ili domaćih životinja, od civilnih plodova (fructus civiles) – kao koristi koje ne donosi glavna stvar sama po sebi, već se od glavne stvari dobivaju kao plod određenog pravnog odnosa, primjerice zakupa, najma, kamata i slično.

S pojmom kamata usko su povezani pojmovi glavnice i kamatne stope. Pod pojmom glavnice podrazumijeva se tražbina na koju se obračunava kamata, a pod kamatnom stopom postotak prema kojem se obračunava kamata na glavicu.

Tražbina kamata je sporedna (akcesorna) tražbina vezana uz postojanje glavne tražbine, što ZOO spominje na više mjesta (čl. 81., 223., 226.), a i u procesnom zakonodavstvu su kamate određene kao sporedno traženje (čl. 35. st. 2. Zakona o parničnom postupku).²⁴

Obveza plaćanja kamata nastaje na osnovi zakona (zakonske kamate) ili na osnovi ugovora (ugovorne kamate).

Zakonske kamate imaju svoj temelj u zakonskoj normi kojom se dužniku nameće, uz podmirenje glavnice i, obveza plaćanja kamata.

Slučajevi kada se kamate plaćaju na temelju zakona su, primjerice:

- kod zakašnjenja s ispunjenjem novčane obveze (čl. 29. ZOO-a), što je u praksi najčešći slučaj;
- kod raskida ugovora (čl. 368. st. 5. ZOO-a);
- kod prodaje na kredit (čl. 439. ZOO-a)
- kod trgovačkog ugovora o zajmu (čl. 500. st. 2. ZOO-a);
- kod popravljivanja imovinske štete (čl. 1086. ZOO-a);
- kod popravljivanja neimovinske štete (čl. 1103. ZOO-a);
- kod vraćanja stečenog bez osnove (čl. 1115. ZOO-a).

Kad je riječ o trgovačkom ugovoru²⁵ o zajmu riječ je o primjeru zakonskih kamata koje nisu istodobno i zatezne kamate, jer se te kamate plaćaju bez obzira na to je li dužnik u zakašnjenju s ispunjenjem svoje obveze ili nije.

Obveza plaćanja ugovornih kamata, kao jedna od primarnih obveza ugovorne strane, pojavljuje se primjerice:

- kod ugovora o zajmu (čl. 500. st. 1. ZOO-a);
- kod ugovora o bankarskom novčanom pologu (čl. 997. ZOO-a);
- kod ugovora o kreditu (čl. 1021. ZOO-a).

Diskontne kamate su ustanovljene u korist dužnika, za razliku od zakonskih i

---

²⁴ Narodne novine broj 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13

²⁵ Prema čl. 14. st. 2. ZOO-a trgovački ugovori su ugovori što ih sklapaju trgovci među sobom u obavljanju djelatnosti koje čine predmet poslovanja barem jednoga od njih ili su u vezi s obavljanjem tih djelatnosti.

ugovornih kamata koje su civilni plodovi vjerovnika. One predstavljaju odbitak na koji dužnik ima pravo ispuni li novčanu obvezu prije roka, tako da se od iznosa duga odbije iznos kamata za vrijeme od dana isplate do dospelosti obveze.²⁶ Međutim, pravo na odbitak mora biti predviđeno ugovorom.

Važan element za utvrđivanje visine kamata je kamatna stopa, koja se također može ugovoriti ili može biti određena zakonom pa se razlikuje ugovorena kamatna stopa i zakonska kamatna stopa.

Apsolutni iznos kamata ovisi i o načinu (metodi) obračuna kamata. Postoji jednostavni kamatni račun, u kojem slučaju se kamate uvijek računaju na istu početnu vrijednost za svako razdoblje ukamaćivanja i, složeni kamatni račun, u kojem se slučaju kamate izračunavaju na glavnice koja je uvećana za prethodno obračunate kamate svakog razdoblja kapitalizacije (tj. računaju se kamate na kamate).

Kamate se mogu obračunavati na početku ili na kraju razdoblja ukamaćivanja. Ako se kamate obračunavaju na kraju razdoblja od glavnice s početka tog razdoblja govori se o dekurzivnom obračunu kamata. Ako se kamate obračunavaju na početku razdoblja od vrijednosti glavnice s kraja tog razdoblja govori se o anticipativnom obračunu kamata. Kamate obračunate anticipativno uvijek su veće od kamata obračunatih dekurzivno, jer se obračunavaju od konačne vrijednosti koja je veća od početne, a dekurzivno od početne vrijednosti pa je za dužnika povoljnije dekurzivno ukamaćivanje.

Prema važećim zakonskim odredbama u našem pravnom sustavu zatezna kamata obračunava se primjenom dekurzivnoga jednostavnoga kamatnog računa na dospjelu glavicu bez pripisa zatezne kamate glavnici istekom obračunskog razdoblja.²⁷

3.1.3.1. Ugovorne kamate

Odredbe o ugovornim kamatama ZOO sadržava u čl. 26. do 28. Zakon ne određuje pojam ugovornih kamata. Ugovorne kamate mogu se definirati kao sporazumna (ugvorena) naknada za korištenje tuđeg novca ili korištenje tuđih zamjenjivih stvari.

Naime, kamate se mogu ugovoriti u novcu kad je riječ o novčanim obvezama, ali i za ostale obveze koje imaju za predmet stvari određene po rodu.²⁸ Dakle, dopuštena je mogućnost ugovaranja i plaćanja kamata i kod nenovčanih obveza, ako je riječ o takvim nenovčanim obvezama koje imaju za predmet generičke stvari tj. stvari određene po rodu, kao što su žito, vino, ulje i slično, a ne i onda kad bi predmet obveze bile individualne stvari. Pri tome mora postojati istovrsnost predmeta dugovane glavnice i kamata (npr. žito za žito), a nije dopušteno ugovarati kamate

---

²⁶ Čl. 25. st. 2. ZOO-a

²⁷ Čl. 3. Zakona o kamatama (Narodne novine broj 94/04)

²⁸ Čl. 28. ZOO-a

koje bi po rodu bile različite od glavnice (npr. žito za ulje), niti je dopušteno ugovarati kamate u novcu za obvezu kojoj su predmet generičke stvari.

Kad je riječ o ugovornim kamatama obveza plaćanja tih kamata nastaje samo ako dužnik takvu obvezu prihvati ugovorom. Dakle, ugovorne kamate teku i u slučaju kada dužnik nije u zakašnjenju s ispunjenjem svoje obveze.

Iako je tražbina kamata akcesorna, pri sklapanju nekih ugovora obveza plaćanja ugovornih kamata predstavlja svrhu sklapanja ugovora sa stajališta jedne ugovorne strane, naročito kod ugovora o kreditu.

3.1.3.2. Stopa ugovornih kamata

Člankom 26. ZOO-a propisana je najviša dopuštena kamatna stopa koja se može ugovoriti, pri čemu se pravi razlika s obzirom na osobe koje su sudionici obveznog odnosa. Određena je i kamatna stopa koju dužnik duguje ako su kamate ugovorene bez ugovaranja kamatne stope. Razdoblje na koje se odnosi stopa ugovorne kamate je jedna godina.

Dakle, stopa ugovornih kamata ovisi o obilježjima ugovornih strana, pa se razlikuje ovisno o tome pojavljuju li se kao sudionici obveznih odnosa trgovac, osoba koja nije trgovac ili osoba javnog prava.

a) Stopa ugovornih kamata između osoba od kojih barem jedna nije trgovac

Između osoba od kojih barem jedna nije trgovac stopa ugovornih kamata ne može biti viša od stope zakonskih zatezних kamata koja je vrijedila na dan sklapanja ugovora, odnosno na dan promjene ugovorne kamatne stope, ako je ugovorena promjenjiva kamatna stopa.²⁹

Najviša dopuštena kamatna stopa vezana je uz stopu zakonskih zatezних kamata. Dakle, autonomija volje ograničena je jer ugovorne strane mogu odrediti stopu ugovornih kamata koja je niža od stope zakonskih zatezних kamata, ali ne i stopu koja je viša od stope zakonskih zatezних kamata.

Ovakvo uređenje stope ugovornih kamata bilo je do stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima iz 2015. (dalje: ZIDZOO/2015),³⁰ tako da se od 1. kolovoza 2015. primjenjuje odredba čl. 26. st. 1. koja glasi: „Stopa ugovornih kamata između osoba od kojih barem jedna nije trgovac ne može biti viša od stope zakonskih zatezних kamata koja je za te odnose vrijedila na dan sklapanja ugovora, odnosno na dan promjene ugovorne kamatne stope, ako je ugovorena promjenjiva kamatna stopa, uvećane za polovinu te stope.“³¹

---

²⁹ Čl. 26. st. 1. ZOO-a

³⁰ Narodne novine broj 78/15

³¹ Čl. 2. st. 1. ZIDZOO/2015

Osobu koja nije trgovac ne može se definirati pozitivnom definicijom, nego negativnom, a to su, za potrebe odredaba o kamatama, sve osobe koje nisu trgovci ni osobe javnog prava.

Zato je važno definirati koje se sve osobe smatraju trgovcem za potrebe odredaba o kamatama. Ovdje nije riječ o trgovcu u statusnopravnom smislu, kao osobi koja je u tom svojstvu upisana u sudskom registru, već o subjektu na koji se primjenjuju norme trgovačkog ugovornog prava. Trgovac je pravna ili fizička osoba koja samostalno trajno obavlja gospodarsku djelatnost radi ostvarivanja dobiti proizvodnjom, prometom robe ili pružanjem usluga na tržištu.³² To ne obuhvaća samo trgovca pojedinca, obrtnika i trgovačko društvo, već i druge osobe koje ispunjavaju te kriterije, s tim da je trgovačko društvo trgovac neovisno o tome obavlja li gospodarsku ili neku drugu djelatnost. Osoba koja se bavi slobodnim zanimanjima smatra se trgovcem samo ako je tako određeno propisima kojima se uređuje određeno slobodno zanimanje.

Ova najviša stopa ugovornih kamata odnosi se na sve ugovore osim ugovora između trgovaca međusobno i ugovora između trgovaca i osoba javnog prava.

Ugovorne strane mogu ugovoriti nepromjenjivukamatnu stopu i promjenjivu kamatnu stopu. U slučaju ugovaranja nepromjenjive kamatne stope, stopa ugovornih kamata jednaka je stopi zateznih kamata koja je vrijedila na dan sklapanja ugovora i ne mijenja se zajedno s promjenom stope zateznih kamata. U slučaju ugovaranja promjenjive kamatne stope, stopa ugovornih kamata mijenjala bi se sukladno mijenjanju stopa zateznih kamata.

b) Stopa ugovornih kamata između trgovaca odnosno trgovca i osobe javnog prava

Stopa ugovornih kamata između trgovaca, odnosno trgovca i osobe javnog prava ne može biti viša od stope zakonskih zateznih kamata određene sukladno stavku 1. članka 26., uvećane za polovinu te stope.³³

I u odnosu na stopu ugovornih kamata između trgovaca, odnosno trgovca i osobe javnog prava došlo je do izmjene ZIDZOO/2015 pa se od 1. kolovoza 2015. primjenjuje odredba čl. 26. st. 2. koja glasi: „Stopa ugovornih kamata između trgovaca, odnosno trgovca i osobe javnog prava ne može biti viša od stope zakonskih zateznih kamata koja je za te odnose vrijedila na dan sklapanja ugovora, odnosno na dan promjene ugovorne kamatne stope, ako je ugovorena promjenjiva kamatna stopa, uvećane za tri četvrtine te stope.“

Razlika je u tome što se je ranije najviša dopuštena kamatna stopa određivala uvećanjem stope zakonskih zateznih kamata koja je vrijedila za odnose između osoba od kojih barem jedna nije trgovac za polovinu te stope, a prema ZIDZOO/2015 najviša dopuštena kamatna stopa određuje se uvećanjem stope zakonskih zateznih kamata koja vrijedi za odnose između trgovaca, odnosno trgovca i osobe javnog prava za $\frac{3}{4}$ te stope.

---

³² Čl. 1. st. 1. Zakona o trgovačkim društvima (Narodne novine broj 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 152/11, 111/12, 144/12, 68/13)

³³ Čl. 26. st. 2. ZOO-a

Ova viša stopa može se ugovoriti:

- a) između trgovaca
- b) između trgovca i osobe javnog prava.

Za mogućnost ugovaranja više stope mjerodavan je personalan kriterij pa bi dva trgovca mogla ugovoriti stopu ugovornih kamata u visini zakonskih zatezних uvećanu 50% odnosno u visini zakonskih zatezних uvećanu za 75% neovisno o tome što ugovor koji su sklopili nije trgovački ugovor.³⁴

Osobe javnog prava definirane su u st. 6. čl. 26. ZOO-a, kao osobe koje su obvezne postupati po propisima o javnoj nabavi, osim trgovačkih društava.

Između trgovaca, odnosno trgovca i osobe javnog prava može se također ugovoriti nepromjenjiva i promjenjiva kamatna stopa.

- c) *Stopa ugovornih kamata u slučaju kad su kamate ugovorene bez određivanja kamatne stope*

Ugovorne kamate dužnik duguje samo ako je takvu obvezu preuzeo ugovorom. Ugovorne kamate teku za razdoblje u kojem se dužnik ne nalazi u zakašnjenju. Za nastanak obveze plaćanja ugovornih kamata dovoljno je da su kamate ugovorene, a ne traži se i da je određena njihova stopa.

U slučaju kad ugovorne strane nisu odredile stopu, tada između trgovaca vrijedi kamatna stopa u visini polovine stope zakonskih zatezних kamata, a između svih drugih osoba u visini četvrtine stope zakonskih zatezних kamata određene sukladno stavku 1. čl. 26.³⁵

Dok su odredbom st. 2. čl. 26. ZOO-a obuhvaćeni ne samo odnosi između trgovaca već i odnosi između trgovaca i osoba javnog prava, u odredbi st. 3. čl. 26. ne spominju se osobe javnog prava. Znači da u slučaju kad su trgovac i osoba javnog prava ugovorili kamate bez određivanja kamatne stope, vrijedi kamatna stopa u visini četvrtine stope zakonskih zatezних kamata, a ne u visini polovine te stope kao između trgovaca.

3.1.3.3. Kamate na kamate

Zakonom je ustanovljena zabrana anatocizma kao pravilo, uz dvije iznimke. Pod anatocizmom se podrazumijeva obveza plaćanja kamata na kamate. Svrha zabrane anatocizma jest u očuvanju načela jednake vrijednosti davanja, u ograničavanju visine kamata te u osiguranju izvjesnosti budućih obveza.

---

³⁴ Prema čl. 14. st. 2. ZOO-a trgovački ugovori, prema ovom Zakonu, jesu ugovori što ih sklapaju trgovci među sobom u obavljanju djelatnosti koje čine predmet poslovanja barem jednoga od njih ili su u vezi s obavljanjem tih djelatnosti.

³⁵ Čl. 26. st. 3. ZOO-a

Općenita zabrana anatocizma sadržana je u odredbi čl. 27. st. 1. ZOO-a koji određuje ništetnost odredbe ugovora kojom se predviđa da će na kamate, kad dospiju za isplatu, početi teći kamate ako ne budu isplaćene.

Zakonom je određena djelomična ništetnost ugovora, ništetnost samo one odredbe ugovora kojom bi bila povrijeđena zabrana anatocizma.

Prema zakonskom određenju anatocizam je dopušten u dva slučaja. Dopuštena je mogućnost ugovaranja povećane godišnje kamatne stope ako dužnik ne isplati dospjele kamate na vrijeme. Takva mogućnost postoji pod uvjetom da je ugovorena niža kamatna stopa od najviše dopuštene, jer primjena čl. 26. ZOO-a znači da se ne smije ugovoriti kamatna stopa koja bi prelazila najveću dopuštenu kamatnu stopu.³⁶

U ovom slučaju nije riječ o anatocizmu doslovce, čije je obilježje uglavničenje kamata, nakon kojega prijašnja glavnica i dospjele kamate zajedno čine novu glavnicu na koju opet teku kamate. Ovdje se radi samo o povećanju kamatne stope na istu glavnicu kakva je bila i prije povećanja kamatne stope, a ne o uglavničenju kamata.

Druga iznimka od zabrane anatocizma odnosi se na pologe (depozite) kod banaka i drugih financijskih institucija.³⁷ Pojam pologa (depozita) odnosi se na novčane depozite, novčana sredstva različitih osoba koje banka prikuplja. To su ugovori koji imaju obilježje novčanog pologa, znači i kod ugovora o ulogu na štednju i kod oročenih i neoročenih depozita.³⁸

Prema uređenju čl. 400. st. 3. ZOO/91 zabrana ugovaranja kamata na kamate nije se odnosila na kreditno poslovanje banaka i drugih bankarskih organizacija, dok se prema sada važećim odredbama (čl. 27. st. 3. ZOO-a) zabrana anatocizma odnosi upravo na kreditno poslovanje banaka, a ne na depozitno poslovanje.

Stoga će prema sadašnjem zakonskom uređenju odredba ugovora o kreditu kojom se određuje da će na kamate, kad dospiju za isplatu, početi teći kamate ako ne budu isplaćene, biti ništetna. Ali valjana će biti ugovorna odredba kojom je ugovoreno da će na kamate na štedne uloge, kada dospiju za isplatu, početi teći kamate ako ne budu isplaćene.

3.1.3.4. Zatezne kamate

Obveza plaćanja zateznih kamata nastaje kao objektivna posljedica dužnikova zakašnjenja u ispunjenju novčane obveze.³⁹ Ne traži se krivnja za zakašnjenje. Zatezne kamate teku po samom zakonu, čim dužnik dospije u zakašnjenje, bez obzira na to je li tako ugovoreno ili nije.

---

³⁶ Čl. 27. st. 2. i čl. 26. st. 4. ZOO-a

³⁷ Čl. 27. st. 3. ZOO-a

³⁸ Ugovor o bankarskom novčanom pologu iz čl. 990. do 1001. ZOO-a

³⁹ Čl. 29. st. 1. ZOO-a

Vjerovnik ima pravo na zatezne kamate bez obzira na to je li pretrpio kakvu štetu zbog dužnikova zakašnjenja,⁴⁰ a nije dopušteno protudokazivanje da je vjerovnik pretrpio manju štetu od one propisane odredbom o visini stope zateznih kamata.

No, ako je šteta koju je vjerovnik pretrpio zbog dužnikova zakašnjenja veća od iznosa koji bi dobio na ime zateznih kamata, on ima pravo zahtijevati razliku do potpune naknade štete.⁴¹ Tada se iznos kamata na koje vjerovnik ima pravo uračunava u potpunu naknadu štete na koju vjerovnik ima pravo po ovoj zakonskoj odredbi.

Zatezne kamate nisu naknada štete, jer nema elementa protupravnosti u postupanju dužnika, već su one propisom unaprijed određena naknada za korištenje određenog iznosa (glavnice) tuđeg novca u određenom vremenu.

Cilj je zateznih kamata potaknuti dužnika na pravodobno i potpuno ispunjenje obveze, što nije samo u interesu vjerovnika, već utječe i na stvaranje građanske i financijske discipline i poslovnog morala.

Zatezne kamate imaju i kaznenu funkciju, jer se njima sankcionira ponašanje dužnika koji na vrijeme ne ispunjava svoje obveze, a istodobno i poticajnu funkciju, jer bi trebale utjecati na dužnika da u strahu od posljedica neispunjavanja novčane obveze ispuni svoju obvezu.

Zatezne kamate imaju zaštitnu funkciju, jer vjerovnik je po samom zakonu zaštićen ako dužnik zakasni s ispunjenjem novčane obveze. Propisi o zateznim kamatama određuju visinu naknade koja pripada vjerovniku za slučaj zakašnjenja dužnika pa zato nije dopušteno ugovaranje ugovorne kazne za novčane obveze.⁴²

Zatezne kamate teku od prvog dana poslije dospijeća dužnika u zakašnjenje sve do ispunjenja dugovane novčane obveze i ne prestaju teći kada iznos zateznih kamata dostigne glavnice.

Obveza plaćanja zateznih kamata tereti svakog dužnika novčane obveze koji padne u zakašnjenje, neovisno o tome proizlazi li njegova obveza plaćanja iz pravnog posla ili iz neke od izvanugovornih obveza.

U sudskoj praksi izraženo je i pravno shvaćanje o ništetnosti odredbe u ugovorima kojom se stranke unaprijed odriču prava na zatezne kamate. Ali, pravovaljan je sporazum o odricanju od zateznih kamata koji je sklopljen nakon što su zatezne kamate koje su predmet takvog sporazuma dospjele.⁴³

Odredbe Zakona o obveznim odnosima primjenjuju se na svaku novčanu obvezu neovisno o valuti u kojoj je izražena, što znači da se i odredbe o visinama kamatnih stopa odnose jednako na tražbine u domaćoj valuti i u stranoj valuti.⁴⁴

---

⁴⁰ Čl. 30. st. 1. ZOO-a

⁴¹ Čl. 30. st. 2. ZOO-a

⁴² Čl. 350. st. 3. ZOO-a

⁴³ Vs, Rev-23/00 od 23. ožujka 2000.

⁴⁴ Čl. 22. st. 4. ZOO-a

3.1.3.5. Stopa zatezних kamata

Stopa zatezних kamata utvrđena je Zakonom o obveznom odnosima, ali je određeni sudionici mogu i sami ugovoriti. Stopa zatezних kamata odnosi se na razdoblje od jedne godine tj. predstavlja godišnju stopu,⁴⁵ kao i kod stope ugovorne kamate. Temelj za određivanje stope zatezних kamata bila je do 31. srpnja 2015. eskontna stopa Hrvatske narodne banke, koja je vrijedila zadnjeg dana polugodišta koje prethodi polugodištu za koje se određuje stopa, a Hrvatska narodna banka je svakog 1. siječnja i 1. srpnja objavljivala eskontnu stopu u »Narodnim novinama«.

Prema ZIDZOO/2015 od 1. kolovoza 2015. temelj za određivanje stope zatezних kamata (referentna stopa) je prosječna kamatna stopa na stanja kredita odobrenih na razdoblje dulje od godine dana nefinancijskim trgovačkim društvima, a prosječnu kamatnu stopu za referentno razdoblje utvrđuje Hrvatska narodna banka i dužna ju je svakog 1. siječnja i 1. srpnja objaviti u »Narodnim novinama«.

a) Stopa zatezних kamata na novčane obveze iz trgovačkih ugovora i ugovora između trgovca i osobe javnog prava

Stopa zatezних kamata na odnose iz trgovačkih ugovora i ugovora između trgovca i osobe javnog prava određivala se, za svako polugodište, uvećanjem eskontne stope Hrvatske narodne banke koja je vrijedila zadnjeg dana polugodišta koje je prethodilo tekućem polugodištu za osam postotnih poena.⁴⁶

Prema ZIDZOO/2015 stopa zatezних kamata na odnose iz trgovačkih ugovora i ugovora između trgovca i osobe javnog prava određuje se, za svako polugodište, uvećanjem prosječne kamatne stope na stanja kredita odobrenih na razdoblje dulje od godine dana nefinancijskim trgovačkim društvima izračunate za referentno razdoblje koje prethodi tekućem polugodištu za pet postotnih poena.⁴⁷

Referentno razdoblje za objavu na dan 1. siječnja obuhvaća razdoblje od 1. svibnja do 31. listopada, a referentno razdoblje za objavu na dan 1. srpnja obuhvaća razdoblje od 1. studenoga do 30. travnja.⁴⁸ Kako bi se omogućila primjena od 1. kolovoza 2015. propisano je da Hrvatska narodna banka objavi 1. kolovoza 2015. prosječnu kamatnu stopu na stanja kredita odobrenih na razdoblje dulje od godine dana nefinancijskim trgovačkim društvima izračunate za referentno razdoblje od 1. studenoga 2014. do 30. travnja 2015., a koja će se primjenjivati za razdoblje od 1. kolovoza 2015. do 31. prosinca 2015.⁴⁹

Visina zakonske stope ovisi o karakteru ugovora i svojstvu ugovornih strana. Tu stopu zatezних kamata plaća dužnik novčane obveze koja proizlazi iz trgovačkog ugovora te iz ugovora između trgovca i osobe javnog prava.

---

⁴⁵ Čl. 29. st. 7. ZOO-a

⁴⁶ Čl. 29. st. 2. ZOO-a

⁴⁷ Čl. 3. st. 1. ZIDZOO/2015

⁴⁸ Čl. 3. st. 4. ZIDZOO/2015

⁴⁹ Čl. 6. st. 1. i 3. ZIDZOO/2015

Kako je već rečeno trgovački ugovori su ugovori što ih sklapaju trgovci među sobom u obavljanju djelatnosti koje čine predmet poslovanja barem jednoga od njih ili su u vezi s obavljanjem tih djelatnosti (čl. 14. st. 2. ZOO-a). Dakle, dovoljno je da je ugovor sklopljen u obavljanju djelatnosti (ili je u vezi s tim) koje čine predmet poslovanja jedne ugovorne strane (trgovca).

b) Stopa zatezних kamata u ostalim odnosima

Stopa zatezних kamata u svim ostalim odnosima, dakle osim onih iz trgovačkih ugovora i ugovora između trgovca i osobe javnog prava, određivala se za svako polugodište, uvećanjem eskontne stope Hrvatske narodne banke koja je vrijedila zadnjeg dana polugodišta koje je prethodilo tekućem polugodištu za pet postotnih poena.⁵⁰

Prema ZIDZOO/2015 stopa zatezних kamata u ostalim odnosima određuje se za svako polugodište, uvećanjem prosječne kamatne stope na stanja kredita odobrenih na razdoblje dulje od godine dana nefinancijskim trgovačkim društvima izračunate za referentno razdoblje koje prethodi tekućem polugodištu za tri postotna poena.⁵¹

Važno je razlikovati da se u oba slučaja uvećanja eskontne stope odnosno uvećanja prosječne kamatne stope radi o uvećanju za postotne bodove, a ne za određeni postotak.

c) Mogućnost ugovaranja drukčije stope zatezних kamata

Trgovačkim ugovorom i ugovorom između trgovca i osobe javnog prava može se ugovoriti drukčija stopa zatezних kamata. Ugovorne strane mogu ugovoriti drukčiju stopu uz ograničenja iz odredbe čl. 26. st. 2. ZOO-a, prema kojoj stopa ugovornih kamata između trgovaca, odnosno trgovca i osobe javnog prava ne može biti viša od stope zakonskih zatezних kamata u ostalim odnosima uvećane za polovicu te stope,⁵² odnosno prema ZIDZOO/2015 stopa ugovornih kamata između trgovaca, odnosno trgovca i osobe javnog prava ne može biti viša od stope zakonskih zatezних kamata koja je za te odnose vrijedila na dan sklapanja ugovora, odnosno na dan promjene ugovorne kamatne stope, ako je ugovorena promjenjiva kamatna stopa, uvećane za tri četvrtine te stope.

To ograničenje znači da stopa ugovornih zatezних kamata ne može biti veća od najviše dopuštene stope ugovornih kamata.

Odredba ugovora o drukčijoj stopi zatezних kamata bit će ništetna ako je njome suprotno načelu savjesnosti i poštenja, prouzročena očigledna neravnopravnost u pravima i obvezama ugovornih strana i ako to proizlazi iz okolnosti slučaja, a poglavito trgovačkih običaja i naravi predmeta obveze. Prilikom ocjene je li odredba ugovora o stopi zatezних kamata ništetna uzet će se u obzir,

---

⁵⁰ Čl. 29. st. 2. ZOO-a

⁵¹ Čl. 3. st. 1. ZIDZOO/2015

⁵² Čl. 29. st. 3. ZOO-a

između ostalog, jesu li postojali opravdani razlozi za odstupanje od zakonom predviđene stope zateznih kamata.⁵³

Do stupanja na snagu ZIDZOO/2015 bilo je propisano ako je stopa ugovornih kamata između trgovaca, odnosno trgovca i osobe javnog prava viša od stope zateznih kamata, one teku i poslije dužnikova zakašnjenja.⁵⁴ U tom će slučaju dakle, dužnik, ako dospije u zakašnjenje s ispunjenjem obveze, plaćati ugovorne kamate po toj stopi koja je viša od stope zateznih kamata, a neće nastati njegova obveza plaćanja zakonskih zateznih kamata.

Ova je odredba izmijenjena tako da u slučaju ako je stopa ugovornih kamata viša od stope zateznih kamata, one ne mogu teći poslije dužnikova zakašnjenja.⁵⁵

d) Stopa zakonskih kamata između poduzetnika i između poduzetnika i osoba javnog prava u kojima je osoba javnog prava dužnik novčane obveze prema Zakonu o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi⁵⁶ (dalje: ZIDZFPPN), dodanim čl. 12.a propisane su posljedice dužnikova zakašnjenja s ispunjenjem novčane obveze u poslovnim transakcijama između poduzetnika i između poduzetnika i osoba javnog prava u kojima je osoba javnog prava dužnik novčane obveze,⁵⁷ a st. 2. čl. 12.a određena je stopa zakonskih kamata na kašnjenje s plaćanjem u tim odnosima na način da je ta stopa jednaka referentnoj stopi uvećanoj za osam postotnih poena.

Pojam „poslovne transakcije“ definiran je odredbom čl. 3. t. 16. Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi⁵⁸ (dalje: ZFPPN) kao transakcije između poduzetnika ili između poduzetnika i osoba javnog prava koje rezultiraju dobavom robe ili pružanjem usluga za novčanu naknadu.

Pojam „poduzetnik“ definiran je odredbom čl. 3. t. 1. ZFPPN-a kao fizička i pravna osoba, koja samostalno obavlja gospodarsku ili profesionalnu djelatnost radi ostvarivanja prihoda, dohotka, dobiti ili drugih gospodarski procjenjivih koristi.

Osobe javnog prava su prema odredbi čl. 3. t. 2. ZFPPN-a javni naručitelji kako su uređeni propisima o javnoj nabavi i sektorski naručitelji kako su uređeni propisima o javnoj nabavi, osim trgovačkih društava koja odgovaraju definiciji poduzetnika.

Pojam »referentne stope« definiran je odredbom čl. 3. t. 20. ZFPPN-a kao osnovna kamatna stopa za kašnjenje s plaćanjem, a jednaka je prosječnoj kamatnoj stopi na stanja kredita odobrenih na razdoblje dulje od godine dana nefinancijskim trgovačkim društvima koja je izračunata za referentno razdoblje koje prethodi

---

⁵³ Čl. 29. st. 4. i 5. ZOO-a

⁵⁴ Čl. 29. st. 6. ZOO-a

⁵⁵ Čl. 3. st. 2. ZIDZOO/2015

⁵⁶ Narodne novine broj 81/13

⁵⁷ Čl. 10.a st. 1. ZIDZFPPN-a

⁵⁸ Narodne novine broj 108/12, 144/12, 81/13, 112/13, 71/15, 78/15

tekućem polugodištu umanjenoj za 1 postotni poen. Ova je odredba pak izmijenjena čl. 4. st. 1. ZIDZOO/2015 tako da su riječi „1 postotni poen“ zamijenjene riječima „3 postotna poena“

Prosječnu kamatnu stopu za referentno razdoblje određuje Hrvatska narodna banka prema utvrđenoj metodologiji i dužna ju je svakog 1. siječnja i 1. srpnja objaviti u »Narodnim novinama«.

Za određene odnose promijenjena je i stopa dopuštene ugovorene zatezne kamate. Čl. 12.a st. 3. ZFPPN-a određeno je da je u poslovnim transakcijama između poduzetnika moguće ugovoriti drukčiju stopu kamata za kašnjenje s plaćanjem, ali ne veću od stope zakonskih kamata za kašnjenje s plaćanjem u tim odnosima, a koja je vrijedila na dan sklapanja ugovora. Ako su kamate ugovorene ali nije određena njihova stopa, obračunavaju se zakonske kamate za kašnjenje s plaćanjem.

Za razliku od dotadašnjeg uređenja (čl. 29. st. 3. ZOO-a), stopu zateznih kamata više nije moguće ugovoriti u odnosima koji se tiču poslovnih transakcija koje rezultiraju isporukom robe ili pružanjem usluga između poduzetnika i osoba javnog prava u kojima je osoba javnog prava dužnik novčane obveze, već samo u odnosima između poduzetnika. Ugovorena stopa zateznih kamata za poslovne transakcije koje rezultiraju isporukom robe ili pružanjem usluga može biti samo do visine zakonskih zateznih kamata koja vrijedi u tim odnosima, na dan sklapanja ugovora, ali ne i iznad toga. Zatezne kamate u odnosima između poduzetnika i osobe javnog prava u kojima je osoba javnog prava dužnik novčane obveze, mogu biti samo zakonske zatezne kamate. Drukčije ugovaranje bilo bi ništeto.⁵⁹

S obzirom na ovo uređenje, odredbe čl. 29. ZOO-a i dalje ostaju na snazi i primjenjuju se na sve ostale odnose, osim na novčane obveze u poslovnim transakcijama koje rezultiraju isporukom robe ili pružanjem usluga između poduzetnika i između poduzetnika i osoba javnog prava u kojima je osoba javnog prava dužnik novčane obveze.

Navedene zakonske odredbe o stopi zakonskih kamata između poduzetnika i između poduzetnika i osoba javnog prava u kojima je osoba javnog prava dužnik novčane obveze primjenjuju se na poslovne transakcije na temelju kojih su isporuka robe ili pružanje usluge nastupili od dana stupanja na snagu ZIDZFPPN-a, tj. 30. lipnja 2013.⁶⁰ Dakle, nije bitno vrijeme sklapanja poslovne transakcije, nego vrijeme isporuke robe ili pružanja usluge.

Drugim riječima, stopa zakonskih zateznih kamata od 15% godišnje koja je bila na snazi do 30. lipnja 2013. i dalje je u primjeni na ona zakašnjenja plaćanja koja se odnose na isporuke robe i usluga obavljene do zaključno 29. lipnja 2013. pa će se na ta zakašnjenja i od 30. lipnja 2013. primjenjivati kamatna stopa od 15% godišnje odnosno kamatna stopa prema odredbi čl. 29. st. 2. ZOO-a.

Za isporuke robe i pružanje usluge koje su obavljene 30. lipnja 2013. i poslije, na zakašnjenja u plaćanju primjenjuje se stopa zakonskih zateznih kamata prema

---

⁵⁹ Čl. 14. st. 7. ZFPPN-a

⁶⁰ Čl. 59. ZIDZFPPN-a

odredbama ZFPPN-a, koja je do 31. prosinca 2013. iznosila 12,40% godišnje (5,40 – 1 + 8), a koja se u daljnjem razdoblju mijenjala.

Dakle, izmjenama Zakona o obveznim odnosima iz 2015. godine napuštena je eskontna stopa Hrvatske narodne banke, a kao referentna stopa utvrđuje se isključivo prosječna kamatna stopa na stanja kredita odobrenih na razdoblje dulje od godine dana nefinancijskim trgovačkim društvima, koja je izračunata za referentno razdoblje koje prethodi tekućem polugodištu. Time je ujednačeno uređenje referentne stope za određivanje visine stope zateznih kamata u općem propisu (Zakonu o obveznim odnosima) i posebnom propisu (Zakonu o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi).

Izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima iz 2015. godine izmijenjena je i odredba Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi kojom se referentna stopa utvrđuje na način da se prosječna kamatna stopa na stanja kredita odobrenih na razdoblje dulje od godine dana nefinancijskim trgovačkim društvima koja je izračunata za referentno razdoblje koje prethodi tekućem polugodištu umanjuje za tri umjesto za jedan postotni poen.⁶¹ S tom promjenom postiže se izjednačenje visine stope zakonskih zateznih kamata za odnose iz trgovačkih ugovora i ugovora između trgovca i osobe javnog prava (kao vjerovnikom) s visinom stope zakonskih zateznih kamata na poslovne transakcije između poduzetnika i između poduzetnika i osobe javnog prava u kojima je osoba javnog prava dužnik novčane obveze.

Hrvatska narodna banka objavila je u Narodnim novinama prosječnu kamatnu stopu na stanja kredita odobrenih na razdoblje dulje od godine dana nefinancijskim trgovačkim društvima izračunatu za referentno razdoblje od 1. studenoga 2014. do 30. travnja 2015. koja iznosi 5,14%.

Prema tome, utvrđivanje visine zakonske zatezne kamate u odnosima iz trgovačkih ugovora i ugovora između trgovca i osoba javnog prava prema Zakonu o obveznim odnosima je sljedeće: $5,14 + 5 = 10,14\%$.

Utvrđivanje visine zakonske zatezne kamate u odnosima između poduzetnika i između poduzetnika i osoba javnog prava kada je osoba javnog prava dužnik novčane obveze prema Zakonu o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi je sljedeće: $5,14 - 3 + 8 = 10,14\%$.

Valja napomenuti da se i dalje primjenjuje pravilo primjene posebnog propisa u određenim slučajevima, u ovom smislu Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi iako je iznos stope zakonske zatezne kamate u oba zakona jednak. U ovisnosti o pravnoj osobnosti subjekata i odnosu između njih ovisi primjena pojedinog propisa. Zakonom o obveznim odnosima odvojeni su odnosi iz trgovačkih ugovora i ugovora između trgovca i osobe javnog prava te ostali odnosi, dok se Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi odnosi samo na odnose između poduzetnika i između poduzetnika i osoba javnog prava kada je osoba javnog prava dužnik novčane obveze u poslovnim transakcijama koje rezultiraju dobavom robe ili pružanjem usluga. Odredbe Zakona o financijskom poslovanju i

---

⁶¹ Čl. 4. st. 1. ZIDZOO/2015

predstečajnoj nagodbi, prema izričitoj odredbi čl. 4. st. 3., ne odnose se na sljedeće subjekte: financijske institucije, kreditne unije, investicijska društva i društva za upravljanje investicijskim fondovima, kreditne institucije, društva za osiguranje i reosiguranje, leasing društva, institucije za platni promet čija je pretežita djelatnost pružanje platnih usluga i institucije za elektronički novac čija je pretežita djelatnost izdavanje elektroničkog novca.

Pregled stopa zateznih kamata

Prema Zakonu o zateznim kamatama,⁶² Zakonu o kamatama i Uredbama o visini stope zatezne kamate

Od	Do	Godišnje
1.4.1994.	30.6.1994.	30% ⁶³
1.7.1994.	4.5.1996.	22% ⁶⁴
8.5.1996.	10.9.1996.	24% ⁶⁵
11.9.1996.	30.6.2002.	18% ⁶⁶
1.7.2002.	31.12.2007.	15% ⁶⁷

Prema Zakonu o obveznim odnosima

Odnosi iz trgovačkih ugovora Godišnje		Eskontna stopa HNB-a
i ugovara između trgovca i osobe javnog prava - uvećanje za 8 postotnih poena - 17%	od 1.1.2008. do 30.6.2011. ⁶⁸	9%
15%	od 1.7.2011. do 31.7.2015. ⁶⁹ 7%	
Ostali odnosi	od 1.1.2008. do 30.6.2011.	

⁶² Narodne novine broj 28/96

⁶³ Narodne novine broj 22/94

⁶⁴ Narodne novine broj 50/94, 19/95

⁶⁵ Narodne novine broj 36/96

⁶⁶ Narodne novine broj 76/96

⁶⁷ Narodne novine broj 72/02, 153/04

⁶⁸ Narodne novine broj 132/07, 1/08, 75/08, 76/09, 82/10, 1/11

⁶⁹ Narodne novine broj 74/11, 1/12, 73/12, 1/13, 83/13, 1/14, 80/14, 1/15, 73/15

- uvećanje za 5 postotnih poena - 9%
14%

od 1.7.2011.
do 31.7.2015.
12%

Odnosi iz trgovačkih ugovora
Godišnje Prosječna kamatna stopa HNB-a
i ugovara između trgovca i osobe
od 1.8.2015.
javnog prava do 31.12.2015.⁷⁰
-uvećanje za 5 postotnih poena 5,14%
10,14%

od 1.1.2016.⁷¹
5,05%
10,05%

Ostali odnosi od 1.8.2015.
do 31.12.2015.
-uvećanje za 3 postotna poena 5,14%
8,14%

od 1.1.2016.
5,05%
8,05%

Prema Zakonu o finansijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi

Odnosi između poduzetnika i Prosječna kamatna stopa HNB-a
Godišnje
poduzetnika i osoba javnog prava u od 30.6.2013.
kojima je osoba javnog prava dužnik do 31.12.2013.⁷²
-referentna stopa uvećana za 8 postotnih poena umanjena za 1 postotni poen - 5,40%
12,40%

od 1.1.2014.
do 30.6.2014.⁷³
5,35%
12,35%

od 1.7.2014.

⁷⁰ Narodne novine broj 85/15

⁷¹ Narodne novine broj 140/15

⁷² Narodne novine broj 86/13

⁷³ Narodne novine broj 1/14

12,29%	do 31.12.2014. ⁷⁴ 5,29%
12,14%	od 1.1.2015. do 30.6.2015. ⁷⁵ 5,14%
-referentna stopa uvećana za 8 postotnih poena umanjena za 3 postotna poena	od 1.8.2015. do 31.12.2015. ⁷⁶ 5,14%
10,14%	
10,05%	od 1.1.2016. ⁷⁷ 5,05%

3.1.3.6. Kamate na kamate

Anatocizam je zabranjen i u odnosu na zatezne kamate. Na dospjele a neisplaćene zatezne kamate ne teku zatezne kamate, osim kad je to zakonom određeno.⁷⁸

Anatocizam je dopušten iznimno onda kad se sudu podnosi zahtjev za isplatu neisplaćenih kamata.⁷⁹ Dakle, kad se sudu podnosi tužba sa zahtjevom za isplatu iznosa neisplaćenih kamata, tada se mogu zahtijevati zatezne kamate na iznos neisplaćenih kamata, koje teku od podnošenja tužbe sudu. Takav zahtjev naziva se zahtjevom za procesne kamate. Prema tome, od dana pokretanja postupka vjerovnik može uglavničiti zatezne kamate i zahtijevati kamate na kamate.

Prema stajalištu sudske prakse tužbeni zahtjev mora biti sastavljen tako da neisplaćene kamate budu obračunate, dakle izražene u apsolutnom iznosu, a ne u postotku.⁸⁰

Dospjele neisplaćene zatezne kamate za određeno vremensko razdoblje mogu se obračunati i utužiti u apsolutnom iznosu uz glavni dug. Na tako obračunate zatezne kamate tužitelj jedino nema pravo na daljnje zatezne kamate pa ni od dana

⁷⁴ Narodne novine broj 80/14

⁷⁵ Narodne novine broj 1/15

⁷⁶ Narodne novine broj 85/15

⁷⁷ Narodne novine broj 140/15

⁷⁸ Čl. 31. st. 1. ZOO-a

⁷⁹ Čl. 31. st. 2. ZOO-a

⁸⁰ Tako VTS RH, PŽ-3209/96 od 8. siječnja 1997.

podnošenja tužbe (procesne kamate), jer zatezne kamate dalje teku na glavni dug i to od sljedećeg dana nakon obračunatih dotada dospjelih zateznih kamata.⁸¹

Postavlja pitanje teku li na iznos neisplaćenih ugovornih kamata zatezne kamate tzv. procesne kamate od dana podnošenja tužbe primjenom odredbe čl. 31. st. 2. ZOO-a.

Prema odredbama ranijeg ZOO/91, člankom 279. st. 1. bilo je određeno da na dospjele ugovorne ili zatezne kamate te na druga dospjela povremena novčana davanja ne teku zatezne kamate osim kad je to zakonom određeno. Dakle, u odredbama čl. 31. ZOO/05 izostavljena je odredba da se to odnosi na ugovorne kamate ili na dospjela povremena novčana davanja.

Zabranu anatocizma za zatezne kamate sadržava čl. 31., a za ugovorne kamate čl. 27. ZOO-a. Za zatezne kamate zabrana anatocizma postoji do pokretanja postupka radi naplate dospjelih neisplaćenih zateznih kamata, što nedvojbeno proizlazi iz odredbe čl. 31. ZOO-a. U stavku 1. ovoga članka spominju se samo zatezne kamate, a ne i ugovorne, dok u stavku 2. nema izričite naznake da se od dana podnošenja zahtjeva za isplatu neisplaćenih kamata mogu zahtijevati zatezne kamate na iznos dospjelih neisplaćenih zateznih kamata („na iznos neisplaćenih kamata“).

Zbog navedenog su se pojavila različita mišljenja i u pravnoj literaturi. Tako se u Komentaru Zakona o obveznim odnosima (Gorenc, Belanić, Momčinović, Perkušić, Pešutić, Slakoper, Vukelić, Vukmir), kao i u Zakonu o obveznim odnosima s komentarom (Kačer, Radolović, Slakoper) iznosi stajalište da se odredba čl. 31. st. 2. ZOO-a odnosi i na ugovorne kamate tj. da je i glede ugovornih kamata anatocizam dopušten od dana pokretanja postupka radi naplate dospjelih a neisplaćenih ugovornih kamata. Ovo se obrazlaže sadržajem odredbe stavka 2. kojim je izostavljena naznaka „zateznih“ koja bi izričito upućivala da se odnosi samo na zatezne kamate, kao i činjenicom da dopuštenje anatocizma onda kad se postupak pokreće radi naplate dospjelih a neisplaćenih ugovornih kamata ne bi bilo protivno svrsi općenite zabrane anatocizma.

Suprotno stajalište iznosi se u Zakonu o obveznim odnosima (Crnić), s argumentacijom da se u stavku 1. članka 31. ne spominju ugovorne, već samo zatezne kamate te da se zato riječi „na iznos neisplaćenih kamata“ iz stavka 2. ovoga članka odnose samo na zatezne kamate.

3.1.3.7. Primjena propisa prema kojima se obračunavaju kamate

Zatezne kamate obračunavaju se prema propisima koji su bili na snazi u razdoblju na koje se obračun kamata odnosi, a ne u skladu s propisima o kamatama koji su bili na snazi u razdoblju kada je nastao određeni obvezni odnos kao i obveza plaćanja kamata kao posljedica zakašnjenja dužnika.

---

⁸¹ Tako Vs, Rev-80/03 od 16. ožujka 2004.

Stoga se odredbe Zakona o obveznim odnosima iz 2005. primjenjuju za sve obveze plaćanja zatezних kamata koje teku nakon njegova stupanja na snagu, neovisno o tome kada je obvezni odnos nastao odnosno kada je dospjela obveza plaćanja zatezne kamate, dok se kod obračuna kamata za svako ranije razdoblje primjenjuje propis koji je do tada bio na snazi i to od dana stupanja na snagu tog propisa pa za cijelo vrijeme njegova važenja.

Zakon o obveznim odnosima iz 2005. stupio je na snagu 1. siječnja 2006., s tim da su se odredbe čl. 26. st. 1. do 3. i čl. 29. st. 2. do 6. i st. 8., dakle, odredbe koje se odnose na stopu ugovornih i zatezних kamata, počele primjenjivati od 1. siječnja 2008.

Do 31. prosinca 2007. ugovorne i zatezne kamate određivale su se prema odredbama Zakona o kamatama,⁸² a njegove odredbe čl. 1., 2., 4., 5., 6., 7., 8., 9. st. 1. t. 1. i čl. 10. prestale su važiti početkom primjene navedenih odredaba o stopama ugovornih i zatezних kamata.

Međutim, odredba čl. 3. Zakona o kamatama kojom je određena matematička formula po kojoj se obračunavaju kamate ostala je na snazi i primjenjuje se i nakon toga.

Kad je novčana obveza izražena u stranoj valuti do stupanja na snagu ZOO/2005 nije bilo izričitog propisa o tome kolika je kamatna stopa za zakašnjenje u ispunjenju novčane obveze koja glasi na stranu valutu. Sudska praksa izrazila je stajalište da je dužnik obvezan platiti zatezne kamate po stopi koju banka u mjestu ispunjenja plaća na devizne štedne uloge po viđenju u valuti koja je bila valuta ugovora. Ovakva stopa zatezних kamata primjenjivala se i u slučaju kad je valuta obveze bila istovjetna valuti plaćanja, kao i u slučaju ugovaranja valutne klauzule, kad je valuta obveze izražena u stranoj valuti, a ispunjava se u protuvrijednosti domaće valute.

U odnosu na tečaj pri preračunavanju novčane obveze koja glasi na stranu valutu, a isplaćuje se u protuvrijednosti domaće valute, ta se protuvrijednost izračunavala prema prodajnom tečaju strane valute ovlaštene banke u mjestu ispunjenja obveze koji vrijedi u trenutku njezina ispunjenja.

Takvi stavovi izraženi su u mnogim sudskim odlukama.⁸³

Odredbom čl. 22. st. 4. ZOO/2005. propisano je da se odredbe tog Zakona o kamatama primjenjuju na novčanu obvezu neovisno o valuti u kojoj je izražena.

Odredbom čl. 1165. ZOO-a odgođena je do 1. siječnja 2008. primjena odredbi čl. 26. st. 1.-3. i čl. 29. st. 2.-6. i st. 8. kojima je uređena stopa ugovornih i zatezних kamata, a u čl. 1164. st. 2. propisao je da početkom primjene odredaba čl. 26. st. 1.-3. i čl. 29. st. 2.-6. i st. 8. prestaju važiti odredbe čl. 1., 2., 4., 5., 6., 7., 8., 9., st. 1. točke 1. i čl. 10. Zakona o kamatama ("Narodne novine", broj 94/04).

---

⁸² Narodne novine broj 94/04

⁸³ Vs, Rev-1132/93 od 6. srpnja 1994.; Vs, Rev-873/93 od 11. svibnja 1994.; Vs, Rev-651/00 od 31. siječnja 2001.; Vs, Rev-1965/01 od 31. listopada 2002.; Vs, Rev-676/06 od 4. listopada 2006.

Međutim, primjena odredbe čl. 22. st. 4. ZOO-a nije izričito odgođena. Jednako tako nije odgođena ni primjena čl. 29. st. 1. ZOO-a prema kojoj dužnik koji zakasni s ispunjenjem novčane obveze duguje, pored glavnice, i zatezne kamate. Budući da su ove odredbe stupile na snagu 1. siječnja 2006., vjerovnik ima pravo na zatezne kamate po stopama propisanim Zakonom o kamatama i uredbama donesenim na temelju tog Zakona i to, na sve novčane obveze neovisno o valuti glavnice, tj. i na glavicu izraženu u kunama i u stranoj valuti. U navedenom razdoblju tj. od 1. siječnja 2006. do 31. prosinca 2007. kamatna stopa iznosila je 15% godišnje. Takvo pravno stajalište izraženo je u sudskoj praksi.⁸⁴

No kako su postojale i drugačije odluke o ovom pitanju u odluci Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev-x-1130/13 od 18. prosinca 2013., povodom izvanredne revizije, odgovarajući na pitanje: Ima li vjerovnik od 1. siječnja 2006. (kao dana stupanja na snagu „novog“ Zakona o obveznim odnosima (NN 35/05) pravo od dužnika na novčanu obvezu koja je nastala prije tog dana i koja je ugovorena uz primjenu valutne klauzule, potraživati one zatezne kamate koje se primjenjuju za novčane obveze u domaćoj valuti (imajući u vidu odredbu čl. 22. st. 4. ZOO-a), navedeno je: „Točno je da je prema odredbi čl. 22. st. 4. Zakona o obveznim odnosima propisano da se odredbe ovog zakona o kamatama primjenjuju na novčanu obvezu neovisno o valuti u kojoj je zatražena, što znači da od stupanja na snagu ZOO/05 od 1. siječnja 2006. iste su stope zatezne kamate neovisno o tome je li tražbina u domaćoj ili stranoj valuti. Tužitelju za razdoblje od 1. siječnja 2006. pa do 31. prosinca 2007. pripada zatezna kamata koja je vrijedila na tražbine u kunama, dakle u visini od 15%, a od 1. siječnja 2008. pa do isplate tužiteljima pripada zatezna kamata u visini propisanoj odredbom čl. 29. st. 2. ZOO/05, dakle prema eskontnoj stopi Hrvatske narodne banke koja je vrijedila zadnjeg dana polugodišta koje je prethodilo tekućem polugodištu uvećanoj za pet postotnih poena, budući da se ne radi o trgovačkom ugovoru niti o odnosu između trgovaca i osoba javnog prava.“

3.1.3.8. Tužbeni zahtjev i izreka presude

U sudskoj praksi uobičajilo se da se u tužbama dio tužbenog zahtjeva koji se odnosi na plaćanje zateznih kamata formulira na način da se zahtijevaju „zakonske zatezne kamate“, „zatezne kamate po Zakonu o obveznim odnosima“ te različite slične varijante, a u novije vrijeme „zatezne kamate prema čl. 29. st. 2. Zakona o obveznim odnosima“ ili „zatezne kamate po stopi određenoj uvećanjem eskontne stope Hrvatske narodne banke koja je vrijedila zadnjeg dana polugodišta koje je prethodilo tekućem polugodištu za osam odnosno pet postotnih poena.“ Uglavnom se u tužbenom zahtjevu ne precizira visina kamatne stope. Posljedica je to prošlog vremena u kojemu je u određenom razdoblju dolazilo do čestih izmjena kamatnih stopa pa i kad su se one mijenjale mjesečno, a takva se formulacija zadržala i u uvjetima monetarne stabilnosti kada se stope zateznih kamata nisu mijenjale i pet i više godina.

Ustalila se i praksa prihvaćanja takvih tužbenih zahtjeva pa i presude obvezuju na plaćanje zateznih kamata ne određujući stopu po kojoj će se plaćati, već

⁸⁴ Vs, Revt-69/07 od 28. veljače 2008.; Vs, Rev-75/07 od 27. svibnja 2009.

općenito upućujući na zakonske zatezne kamate odnosno na propis kojim je dosuđena stopa zatezne kamate određena.

U vezi s opisanim načinom postavljanja tužbenog zahtjeva za plaćanje kamata postavlja se pitanje je li takav zahtjev dovoljno određen i posljedično je li takva izreka presude podobna za ovrhu.

U pravnoj književnosti izražava se mišljenje da zahtjev za plaćanje kamata treba biti određen i kada ima značenje sporednog tužbenog zahtjeva primjenom čl. 186. st. 1. Zakona o parničnom postupku⁸⁵ (dalje: ZPP), to znači da bi već u tužbi trebao biti određeno postavljen uz naznaku stope po kojoj bi se kamate trebale plaćati.⁸⁶

Također se navodi da bi u uvjetima monetarne stabilnosti, kad izmjene stope zateznih kamata nisu česte, bila obveza vjerovnika pri sastavljanju tužbenog zahtjeva, odnosno suda pri sastavljanju izreke odluke, stopu zateznih kamata određeno navesti tj. navesti je brojkom. Kad je moguće da tužba sadrži određen zahtjev, bilo bi suprotno odredbi čl. 186. st. 1. ZPP-a da se tužitelju dopušta da on postavi drukčiji, pa makar i odrediv zahtjev. Takav bi zahtjev trebao biti određen i radi zaštite pravnog položaja tuženika (čl. 5. st. 1. ZPP-a) kojem se na taj način optimalno osigurava mogućnost da se izjasni o zahtjevima i navodima suprotne strane.⁸⁷

Međutim, sudska praksa imala je fleksibilnije stavove glede određenosti tužbenog zahtjeva glede zateznih kamata kao i izreke presude. Tako je na sastanku predstavnika drugostupanjskih sudova i Vrhovnog suda RH održanom 1987. zaključeno: „Tužbeni zahtjev za zatezne kamate određen je u smislu čl. 186. st. 1. ZPP-a ako tužitelj navede da zahtijeva zatezne kamate od dana dospelosti obveze pa do isplate formulacijom koja proizlazi iz odredbe čl. 277. st. 1. ZOO-a,“ a 1998. donesen je zaključak: „Tužbeni zahtjev za isplatu zatezne kamate određen je i kad je u njemu umjesto brojčane oznake stope naveden propis kojim je tražena stopa zatezne kamate određena.“ Jednak zaključak prihvaćen je i glede izreke presude, prema kojemu je izreka presude kojom se tuženiku nalaže plaćanje zatezne kamate razumljiva i podobna za ovrhu i kada je u njoj umjesto brojčane oznake stope naveden propis kojim je dosuđena stopa zatezne kamate određena.

S obzirom na to da su odredbom čl. 29. st. 2. ZOO-a uvedene različite stope zatezne kamate za različite kategorije subjekata, Građanski odjel Vrhovnog suda RH je na sjednici održanoj 15. prosinca 2008. prihvatio pravno shvaćanje o izreci presude u dijelu koji se odnosi na odluku o zateznim kamatama:

„Kad Vrhovni sud Republike Hrvatske preinačuje nižestupanjske presude i sudi, nakon stupanja na snagu i primjene odredbe o visini zateznih kamata od 1. siječnja 2008. (čl. 29. st. 2. u vezi s čl. 1165. Zakona o obveznim odnosima, „Narodne novine broj 35/05 – dalje ZOO/05), u izreku presude u dijelu odluke o zateznim kamatama treba unijeti zakonsku formulaciju iz odredbe čl. 29. st. 2. ZOO/05, i precizirati je, te odrediti stopu zateznih kamata ovisno o tome je li riječ o stopi zateznih kamata iz

⁸⁵ Narodne novine broj 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14

⁸⁶ M. Dika, Građansko parnično pravo, Tužba, VI. knjiga, Narodne novine, 2009.

⁸⁷ I. Crnić, J. Crnić, Zatezne kamate – neka aktualna pitanja, Pravo u gospodarstvu 6/2000, str. 83.

odnosa „trgovačkog ugovora ili ugovora između trgovca i osobe javnog prava“ ili o stopi zatezних kamata „iz ostalih odnosa.“

Navedenim pravnim shvaćanjem nije bitno izmijenjena dosadašnja praksa o načinu određivanja zatezних kamata, i nadalje se ne traži da se navodi brojčana oznaka stope, već je dovoljno unijeti zakonsku formulaciju, ovisno iz kojega odnosa potječe tražbina. Na ovaj način prepušta se tijelu koje provodi ovrhu utvrđivanje visine kamatne stope, a to mogu biti i Financijska agencija i dužnikov dužnik (poslodavac), a ne ovršni sud. Osim toga, prema čl. 186. ZPP-a tužba treba sadržavati određen zahtjev kako glede glavne stvari tako i glede sporednih traženja, u koje spadaju zatezne kamate, pa bi određenost zatezних kamata u tužbenom zahtjevu, značilo izražavanje zatezних kamata brojčanom oznakom, a jednako i u izreci presude. Označavanje u izreci presude visine zatezних kamata (kamatne stope) brojkom doprinijelo bi i razumljivosti i preciznosti izreke, a stranke nakon dostavljene im presude ne moraju posezati za propisima i pravnom literaturom kako bi saznale visinu kamatne stope u određenom vremenskom razdoblju u kojemu teku zatezne kamate na glavni dug, a time i visinu svoje obveze.

U odnosu na moguće izmjene kamatne stope do kojih bi došlo nakon donošenja presude strankama je na dispoziciji predložiti ovršnom sudu određivanje naplate zatezних kamata po izmijenjenoj stopi za vrijeme na koje se ta izmjena odnosi (čl. 30. st. 1. Ovršnog zakona).

3.2. Obveze s više činidaba

Kod obveza s više činidaba radi se o razvrstavanju obveza prema načinu na koji je određena dužnikova činidba. Pri tome se razlikuju individualno određene obveze, neodređene i odredive.

Individualno određena obveza postoji kad je predmet dužnikove obveze u vrijeme preuzimanja obveze točno određena činidba i jedino ona može biti predmet valjanog ispunjenja određene obveze pa je dužnik dužan ispuniti, a vjerovnik zahtijevati, samo ovu činidbu. Primjerice, dužnikova obveza predati neku individualno određenu stvar, a vjerovnikovo pravo zahtijevati samo njezinu predaju. Ako kod ove vrste obveze predmet dužnikove obveze propadne dužnik se oslobađa ispunjenja.

Neodređena obveza postoji kad predmet dužnikove obveze nije određen nikako, ni individualno, ni generično, ni kao skupna stvar, a ne može se odrediti ni prema sadržaju ugovora.

Odrediva obveza postoji kad dužnikova činidba, kao predmet njegove obveze, nije u vrijeme sklapanja ugovora uopće određena ili je određena samo djelomično, ali je odrediva, jer se pomoću relevantnih okolnosti može naknadno odrediti, kako bi u vrijeme ispunjenja obveze bila točno određena. Primjerice, kupoprodaja uz ugovaranje tzv. tekuće cijene (čl. 386. st. 1. ZOO-a).

U odredive obveze spadaju:

- a) generičke obveze,
- b) alternativne obveze,
- c) fakultativne obveze i fakultativne tražbine,
- d) kumulativne obveze.

3.2.1. Alternativne obveze

Alternativne obveze su one kod kojih dužnikova obveza ima dvije ili više činidaba, no da bi se oslobodio obveze dužnik ne mora ispuniti sve, već samo jednu od njih. Ispunjenjem jedne od činidaba, dužnikova obveza prestaje.⁸⁸ Pravo izbora ispunjenja činidbe pripada dužniku, ali se može ugovoriti da pravo izbora pripada vjerovniku, a može biti povjereno i trećoj osobi.

Pravo izbora može biti utvrđeno:

- a) ugovorom,
- b) jednostranom izjavom volje,⁸⁹
- c) zakonom⁹⁰

Strana kojoj pripada pravo izbora jednostranom izjavom volje obavještava drugu stranu o učinjenom izboru, a izbor se smatra učinjenim u trenutku primitka obavijesti o izboru. Ako pravo izbora ima treća osoba izbor je učinjen kad su obaviještena oba suugovornika. Od trenutka primitka izjave o učinjenom izboru izbor postaje neopoziv.⁹¹

Pravni učinak učinjenog izbora je u tome što se alternativna obveza pretvorila u jednostavnu obvezu, i dosadašnja obveza s više činidaba postala je obveza s individualno određenom činidbom. Zakonska je pretpostavka da je izabrana obveza od početka bila jednostavna i da je njezin objekt od početka bila izabrana činidba.⁹²

Ako pravo izbora pripada dužniku to pravo mu pripada sve dok u ovršnom postupku jedna od dugovanih stvari ne bude potpuno ili djelomično predana vjerovniku po njegovu izboru.⁹³

To znači da ako dužnik ne ispuni svoju obvezu u roku za ispunjenje, vjerovnik mora tužiti dužnika na alternativno ispunjenje dužne činidbe. Isto tako i odluka suda mora glasiti na alternativno ispunjenje obveze, što znači odrediti dužniku ispunjenje jedne ili druge činidbe. Ovdje je riječ o različitim mogućnostima ispunjenja jednog zahtjeva (obveze) pa nema objektivne kumulacije. Tek u ovršnom postupku pravo

---

⁸⁸ Čl. 32. ZOO-a

⁸⁹ Npr., u slučaju javnog obećanja nagrade (čl. 1130. ZOO-a), da će pobjedniku isporučiti automobil ili određeni iznos novca

⁹⁰ Npr., ako dužnik ne ispuni ugovor za koji je primio kaparu, vjerovnik može po svom izboru zahtijevati ispunjenje ugovora ako je to još moguće ili tražiti naknadu štete, ili vraćanje dvostruke kapare (čl. 304. st. 2. ZOO-a).

⁹¹ Čl. 33. st. 1. ZOO-a

⁹² Čl. 33. st. 2. ZOO-a

⁹³ Čl. 34. st. 1. ZOO-a

izbora prelazi na vjerovnika jer se u tom postupku vjerovnik mora usmjeriti samo na jednu od alternativno određenih dužnih činidaba. Ali i tada dužnik-ovršnik ima pravo izbora sve dok se ovrhovoditelj u cijelosti ne namiri prisilnim ispunjenjem dužne činidbe.⁹⁴

Ako pravo izbora pripada vjerovniku, a on ne izvjesti dužnika o svom izboru u roku određenom za ispunjenje, dužnik može pozvati vjerovnika da učini izbor u primjerenom roku, a ne učini li to vjerovnik u tom roku, pravo izbora prelazi na dužnika.⁹⁵

Kad je pravo izbora na tužitelju tužitelj u tužbi ističe jedan zahtjev i njegovo pravo izbora je iscrpljeno podnošenjem tužbe.

Kad je izbor povjeren trećoj osobi, a ona ga ne učini, svaka strana može zahtijevati da izbor obavi sud. Nije propisano koji je put pravne zaštite, je li riječ o sudskom parničnom ili izvanparničnom postupku. No, smatra se da bi to trebalo učiniti tužbom u parničnom postupku, jer je parnični postupak osnovni put pravne zaštite, koji se primjenjuje uvijek kad zakonom nije izričito propisan ili s obzirom na narav pravnog posla nije predviđen izvanparnični postupak.

Ako nakon sklapanja ugovora u kojem su alternativno određene činidbe, ispunjenje jedne činidbe postane nemoguće zbog nekog događaja za koji ne odgovara nijedna strana, obveza dužnika se ograničava na preostalu činidbu.⁹⁶

U slučaju odgovornosti dužnika:

- a) ako pravo izbora pripada dužniku, obveza se ograničava na preostalu činidbu,
- b) ako pravo izbora pripada vjerovniku, vjerovnik može po vlastitom izboru zahtijevati preostalu činidbu ili zahtijevati naknadu štete.⁹⁷

U slučaju odgovornosti vjerovnika:

- a) ako pravo izbora pripada dužniku, u načelu njegova obveza prestaje, ali može zahtijevati naknadu štete i ispuniti obvezu preostalom činidbom,
- b) ako pravo izbora pripada vjerovniku, on može dati naknadu štete i zahtijevati preostalu činidbu.⁹⁸

Sudska praksa

Kad obveza dužnika nije alternativna obveza koja ima dva ili više predmeta, ne može se protiv dužnika osnovano isticati alternativni tužbeni zahtjev. (Vs, Rev-412/03 od 5. listopada 2005.)

---

⁹⁴ Čl. 34. Ovršnog zakona (Narodne novine broj 112/12, 25/13, 93/14)

⁹⁵ Čl. 34. st. 2. ZOO-a

⁹⁶ Čl. 36. ZOO-a

⁹⁷ Čl. 37. st. 1. ZOO-a

⁹⁸ Čl. 37. st. 2. ZOO-a

U konkretnom slučaju radi se o alternativnoj obvezi, a kako to pravilno zaključuju nižestupanjski sudovi, odnosno o dva predmeta obveze od kojih se jedna sastoji u preuzimanju 60 radnika, a druga u isplati svote od 10.000,00 eura za svakog nepreuzetog radnika. Pravo izbora obveze imao je tuženik. Ugovorne strane su utanačile da pravo izbora pripada kupcu, s time da su odredile i vremenski rok do kojeg kupac mora izvršiti izbor.

Ispunjenjem jedne od činidaba, obveza dužnika se gasi. Svrha instituta alternativnih obveza jest u tome što dužnik u trenutku osnivanja obveznopravnog odnosa još ne zna koju će od više predviđenih činidaba u trenutku ispunjenja moći ispuniti.

Kad se kod alternativne obveze dužnik odluči koju će obvezu ispuniti pravni učinak te radnje dužnika sastoji se u tome da se alternativna obveza pretvara u jednostranu obvezu i dosadašnji pravni odnos u više predmeta obveze se preobražava u točno određenu obvezu. (Vs, Rev-897/09 od 9. prosinca 2014.)

Alternativna obveza je građansko pravna kategorija i normirana je u odredbama čl. 32.-37. Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine", broj 35/05 – dalje: ZOO). To je obveza koja ima dva ili više predmeta ali dužnik se oslobađa obveze dajući samo jedan u kojem slučaju nema zapreke da druga obveza glasi na isplatu u novcu.

Stoga presuda u tom slučaju glasi na oba predmeta obveze i to postavljena alternativno jer se u stvari radi o jednom tužbenom zahtjevu.

No da bi se takva presuda mogla donijeti odnosno prihvatiti tako postavljeni zahtjev alternativnost treba proizlaziti iz sadržaja građansko pravnog odnosa (ugovora) ili iz samog zakona u kojem je slučaju na tuženiku pravo izbora izvršenja obveze. (Vs, Rev-x-376/09 od 22. prosinca 2010.)

3.2.2. Fakultativne obveze

Kod fakultativne obveze dužnik duguje samo jednu, određenu činidbu, ali se može osloboditi svoje obveze ispunjenjem neke druge određene činidbe.⁹⁹ Kod ovih obveza moguće je činidbu zamijeniti, tj. obveza ne mora prestati ispunjenjem samo dužne, određene činidbe, već umjesto nje dužnik može dati neku drugu određenu činidbu, koja se ne duguje.

Dužnikovo ovlaštenje biranja između dugovanog i onog drugog predmeta naziva se facultas alternativa, jer, iako dužnikova obveza u vrijeme njezina nastanka ima samo jednu činidbu, dužniku ipak pripada u vrijeme njezina ispunjenja alternativno ovlaštenje po osnovi kojega se može osloboditi svoje obveze i ispunjenjem neke druge činidbe koja za predmet ima neki drugi predvidiv predmet.

Dužnik se može koristiti fakultativnim ovlaštenjem sve dok vjerovnik u ovršnom postupku ne primi potpuno ili djelomično ispunjenje činidbe. Predmet ovrhe

---

⁹⁹ Čl. 38. ZOO-a

može biti samo dužna stvar, a ne i ona fakultativno određena. Alternativno ovlaštenje ovršenika uređeno je i odredbom čl. 35. Ovršnog zakona.

Vjerovniku u fakultativnoj obvezi nikada ne pripada pravo izbora. Vjerovnik može tužbom zahtijevati samo dugovanu činidbu, a ne i činidbu koja je fakultativno određena.

U slučaju kad dugovana činidba postane nemoguća zbog događaja za koji dužnik odgovara, vjerovnik može zahtijevati samo naknadu štete. Dužnik se pak može osloboditi plaćanja naknade štete i osloboditi se obveze, ako ispuni činidbu koju je bio ovlašten ispuniti umjesto dugovane činidbe.¹⁰⁰

Ako je postalo nemoguće ispunjenje fakultativno određene činidbe koju je dužnik ovlašten zamijeniti s dugovanom činidbom, to ne povlači nikakve pravne posljedice, jer ona i nije u obvezi i dužnik ju ne duguje.

Fakultativne obveze mogu nastati na temelju:

- a) ugovora,
- b) zakona,¹⁰¹
- c) oporuke.¹⁰²

Kad je temelj nastanka fakultativnih obveza zakon, ne moraju se odnositi samo na ugovorne obveze, već i na izvanugovorne obveze, primjerice povrat imovine ili naknada vrijednosti kod stjecanja bez osnove (čl. 1111. st. 1. ZOO-a).

Građanskopravnu ovlast dužnika iz čl. 38. ZOO-a treba povezati s odredbom čl. 327. Zakona o parničnom postupku.¹⁰³ Prema toj odredbi, ako je tužitelj u tužbi tražio da se tuženiku naloži ispunjenje neke činidbe, a istodobno je u tužbi ili do zaključenja glavne rasprave izjavio da je voljan umjesto te činidbe primiti neku drugu činidbu, sud će ako prihvati tužbeni zahtjev, izreći u presudi da se tuženik može osloboditi činidbe čije mu je ispunjenje naloženo ako ispuni tu drugu činidbu.

U toj situaciji tužitelj prema tuženiku ima i ističe samo jedan zahtjev. Takva mogućnost oslobađanja od obveze nije tužbeni zahtjev, već građanskopravna ponuda. O alternativnoj mogućnosti sud nema ovlast ni raspravljati ni meritorno odlučivati, što znači da sud nema ovlast utvrđivati i ocjenjivati primjerenost njezine visine, već ako prihvati tužbeni zahtjev tu ponudu samo unosi u izreku presude upravo onako kako ju je tužitelj dao. Međutim, taj drugi dio izreke nije podoban za ovrhu, već je dužnik ovlašten dobrovoljno postupiti po njoj i prihvatiti tu ponudu vjerovnika. Ako dužnik ne prihvati ponudu vjerovnika, vjerovnik u ovršnom postupku

---

¹⁰⁰ Čl. 39. ZOO-a

¹⁰¹ Npr., kod prekomjernog oštećenja prema čl. 375. st. 4. ZOO-a strana protiv koje je usmjeren zahtjev za poništenje ugovora ima pravo ponuditi dopunu do prave vrijednosti činidbe i onda ugovor ostaje na snazi.

¹⁰² Npr., kad oporučitelj zapisom (legatom) nešto od svoje ostavine ostavi trećoj osobi, s tim da ovlasti nasljednika da umjesto te stvari preda legataru određeni iznos novca.

¹⁰³ Narodne novine broj 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13.

može zahtijevati samo ispunjenje onog dijela presude kojom je dužnik obvezan ispuniti svoju preuzetu ugovornu obvezu.¹⁰⁴

Sudska praksa

Facultas alternativa nije tužbeni zahtjev, već građanskopravna ponuda koju je tužiteljica stavila tuženiku i tu ponudu sud unosi u izreku presude na temelju čl. 327. ZPP-a. ali o toj ponudi sud nema ovlast ni raspravljati ni odlučivati. (Vs, Rev-732/04 od 9. svibnja 2005.)

Ako tužitelj ovisno o sadržaju građanskopravnog odnosa može istaknuti više zahtjeva, s time da se tuženik oslobađa svoje obveze ako ispuni samo jedan od tih zahtjeva, riječ je o alternativnim obvezama. Međutim, ako je tužitelj u tužbi zahtijevao od suda da naloži tuženiku ispunjenje ugovorne obveze, s tim da je izjavio da je voljan umjesto te činidbe primiti neku drugu činidbu (koja nije ugovorna obveza tuženika), riječ je o procesnoj facultas alternativi. (VTS RH, Pž-7899/03 od 15. studenoga 2006.)

Kod fakultativnih obveza postoji samo jedan predmet obveze, ali se dužnik može osloboditi te obveze dajući neki drugi predmet.

Prema odredbi čl. 327. ZPP ako je tužitelj u tužbi tražio da se tuženiku naloži ispunjenje neke činidbe, a istodobno je u tužbi ili do zaključenja glavne rasprave izjavio da je voljan umjesto te činidbe primiti neku drugu činidbu, sud će ako prihvati tužbeni zahtjev, izreći u presudi da se tuženik može osloboditi činidbe čije mu je ispunjenje naloženo ako ispuni tu drugu činidbu.

U konkretnom slučaju tužitelj nije dao izjavu da se tuženik može osloboditi svoje obveze predaje stvari isplatom određene novčane svote, već je zahtjev za isplatu istaknuo kao alternativni zahtjev. (Vs, Revt-327/10 od 15. prosinca 2010.)

Sukladno odredbi iz čl. 139. st. 4. ZOO u slučaju poništavanja ugovora zbog prekomjernog oštećenja ugovor će ostati na snazi ako druga strana ponudi dopunu do prave vrijednosti. Slijedi da tzv. facultas alternativa, pravo izbora da ukloni prekomjerno oštećenje dopunom do prave vrijednosti ne pripada oštećenoj ugovornoj strani, koja može tražiti samo poništenje ugovora, već to pravo pripada drugoj strani, dakle u konkretnom slučaju tuženici. (Vs, Rev-3960/94 od 9. travnja 1998.)

3.2.3. Fakultativne tražbine

Kod fakultativnih tražbina dužnik duguje samo jednu činidbu, ali vjerovnik ima pravo umjesto te činidbe zahtijevati od dužnika neku drugu određenu činidbu, a u tom slučaju, ako vjerovnik to zahtijeva, dužnik je dužan ispuniti mu tu drugu činidbu.¹⁰⁵

¹⁰⁴ O procesnoj facultas alternativi izjasnila se sudska praksa u mnogim odlukama. Tako VTSRH, Pž-7899/03 od 15. studenoga 2006., VSRH, Rev-732/04 od 9. svibnja 2005., VSRH, Rev-1001/07 od 12. prosinca 2007.

¹⁰⁵ Čl. 40. st. 1. ZOO-a

To znači da bi, ako vjerovnik izabere ispunjenje te druge činidbe, vjerovnik uspio s tužbenim zahtjevom kojim traži tu drugu određenu činidbu, ali i da se dužnik ne može osloboditi obveze ispunjenjem te druge određene činidbe ako se vjerovnik nije za nju odlučio, jer pravo izbora ovdje pripada vjerovniku.

Budući da i kod fakultativnih tražbina dužnik duguje samo jednu činidbu, koja se u ispunjenju može zamijeniti drugom određenom činidbom, to se i na fakultativno ovlaštenje vjerovnika primjenjuju odgovarajuća pravila o alternativnim i fakultativnim obvezama, ako su ona u skladu s namjerom ugovaratelja i prilikama posla.¹⁰⁶

Za zakonom predviđenu fakultativnu tražbinu primjer je u odredbi čl. 304. st. 2. ZOO-a o neispunjenju ugovora kod kojega je dana kapara. Od ugovorne strane koja je primila kaparu i koja je odgovorna za neispunjenje ugovora, druga strana može, po svom izboru zahtijevati ispunjenje ili naknadu štete i vraćanje kapare ili vraćanje dvostruke kapare.

Sudska praksa

U slučaju fakultativne tražbine dužnikova obveza ima samo jedan predmet. Zato vjerovnik ima pravo zahtijevati bilo dugovani predmet bilo drugi određeni predmet, a nema ovlast postaviti alternativni zahtjev da mu dužnik dade ili jedan ili drugi od tih predmeta. Vjerovnik koji iskoristi svoju ovlast i zahtijeva zamjenu predmeta obveze drugom određenom stvari od dužnika više nema pravo zahtijevati ispunjenje obveze u pogledu prvog predmeta obveze. (Vs, Rev-747/88 od 3. studenog 1988.)

3.3. Obveze s više dužnika i vjerovnika

U obveznopravnom odnosu najčešće sudjeluju dva subjekta, i to tako da se svaki od njih nalazi u drugoj stranačkoj ulozi. Takve obveze nazivaju se dualističke obveze.

Dualističke obveze pojavljuju se kao jednostranoobvezne i dvostranoobvezne.

Kada je jedan subjekt samo vjerovnik, a drugi samo dužnik, riječ je o jednostranoobveznom ugovoru (primjerice, ugovor o darovanju, o posudbi), a kad je u obveznopravnom odnosu svaka strana istodobno i dužnik i vjerovnik riječ je o dvostranoobveznom ugovoru (primjerice, kupoprodaja, zakup, zajam).

Osim dualističkih obveznopравnih odnosa postoje i obveznopравni odnosi u kojima se na svakoj strani, bilo na vjerovničkoj, bilo na dužničkoj ili na obje strane istodobno, pojavljuje više subjekata. U takvim slučajevima riječ je o pluralističkim obvezama.

---

¹⁰⁶ Čl. 40. st. 2. ZOO-a

Budući da kod pluralističkih obveza dolazi više subjekata potrebno je odrediti njihov međusobni odnos, a taj odnos rješava se s obzirom na pitanje je li činidba djeljiva ili nedjeljiva, odnosno pripada li čitava tražbina, iako djeljiva, svim vjerovnicima, odnosno da za dug, iako djeljiv, odgovaraju svi dužnici. Zato se pluralističke obveze dijele na: djeljive, nedjeljive i solidarne.

3.3.1. Djeljive obveze

Djeljiva obveza nastaje kad je činidba djeljiva, a u obveznopravnom odnosu se pojavljuje više subjekata.

Prema čl. 41. st. 1. ZOO-a obveza je djeljiva ako se ono što se duguje može podijeliti i ispuniti u dijelovima koji imaju ista svojstva kao i cijela činidba, i ako ono tom podjelom ne gubi ništa od svoje vrijednosti.

Činidba je djeljiva kad se može podijeliti na dijelove tako da se svaki dio samo kvantitativno, a ne kvalitativno razlikuje od cijele činidbe. Pritom je važno da svi dijelovi zajedno imaju i za vjerovnike i za dužnike istu vrijednost i isti rezultat koji bi imala činidba da nije podijeljena.

Djeljive su npr., novčane obveze, ali i činidba pribavljanja prava vlasništva ili nekoga drugoga djeljivog prava.

Pasivne djeljive obveze postoje kad u djeljivoj obvezi ima više dužnika. Obveza se među njima dijeli na jednake dijelove, ako nije određena drukčija podjela, i svaki od njih odgovara za svoj dio duga.

Aktivne djeljive obveze postoje kad u djeljivoj obvezi ima više vjerovnika. Tražbina se među njima dijeli, ako nije drukčije ugovoreno, na jednake dijelove i svaki od njih može zahtijevati samo svoj dio tražbine.

Iako svaki dio djeljive obveze ima svoju samostalnu sudbinu (može se samostalno ugasiti, zastarjeti itd.), ipak se djeljive obveze smatraju cjelinom unutar pluralističkih obveza jer ih u materijalnopravnom pogledu veže u jedinstvo to što potječu iz iste pravne osnove.

Postojanje djeljivosti obveze, koja potječe iz iste pravne osnove, bez obzira na množinu subjekata na aktivnoj i/ili pasivnoj strani, ima i procesnopravno značenje, jer subjekti djeljive obveze mogu jednom tužbom tužiti odnosno biti tuženi i među njima se uspostavlja odnos suparničarstva.¹⁰⁷

Sudska praksa

Budući da nije zahtijevana solidarna isplata utuženog iznosa, a riječ je o djeljivoj obvezi i djeljivoj tražbini, obveza se među tuženicima dijeli na jednake dijelove. (Vs, Rev-105/04 od 26. srpnja 2006.)

¹⁰⁷ Čl. 196. Zakona o parničnom postupku

Kad u nekoj djeljivoj obvezi ima više vjerovnika, tražbina se među njima dijeli na jednake dijelove, ako nije što drugo određeno. (Vs, Rev-211/07 od 26. travnja 2007.)

3.3.2. Nedjeljive obveze

Nedjeljiva obveza nastaje kao posljedica nedjeljivosti činidbe ako se u obveznom odnosu nalazi više subjekata bilo na kojoj strani.

Nedjeljiva je ona činidba koja se ne može podijeliti na više alikvotnih dijelova, a da se pritom pojedini dio kvalitativno ne razlikuje od cijele činidbe. Za kvalifikaciju obveze kao nedjeljive u smislu odredbe čl. 41. st. 1. ZOO-a bitno je da se podjelom gubi barem nešto na vrijednosti (a contrario) pa je u tom slučaju riječ o nedjeljivoj obvezi. To je bitna razlika u odnosu na zakonsku definiciju djeljivih stvari iz čl. 50. st. 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, gdje se traži da nema znatnog umanjenja vrijednosti, što je bitno blaži oblik od određenja u ZOO-u, gdje bilo kakvo umanjenje ili neispunjavanje svojstava cjeline ima za posljedicu da se radi o nedjeljivoj činidbi.

Nedjeljive su one činidbe kojima je svrha da se pribavi neko nedjeljivo pravo, primjerice, obveza da se u nečiju korist osnuje služnost puta je nedjeljiva, jer se služnost puta ne može osnivati na dijelove.

Uglavnom su nedjeljive sve one činidbe kojima je sadržaj činjenje, primjerice, izrada umjetničke slike; predaja automobila. Smatra se da trpljenje i propuštanje najčešće predstavljaju nedjeljive obveze.

Kad je objekt obveznopravnog odnosa nedjeljiva činidba, a na bilo kojoj strani se nalazi više subjekata, nastaju specifični učinci nedjeljive obveze.

U slučaju nedjeljive obveze s više vjerovnika svaki je od vjerovnika subjekt cijele tražbine, ali ispunjenje činidbe mogu zahtijevati samo svi zajedno. Jedan od njih može zahtijevati da dužnik ispuni obvezu njemu samo ako je ovlašten od drugih vjerovnika da primi ispunjenje. Ovo u slučaju da nema solidarnosti vjerovnika, bilo ugovorene bilo zakonom određene.¹⁰⁸

Dakle, kad nema solidarnosti vjerovnika, svaki od vjerovnika ima samostalno pravo na tužbu i da bi podnio tužbu ne treba pristanak drugih suvjerovnika. Međutim, tužbeni zahtjev mora postaviti na ispunjenje obveze, ali ne samo prema njemu, nego prema svim vjerovnicima zajedno.

Ako vjerovnik nema ovlasti od drugih vjerovnika za primitak ispunjenja samo njemu, svaki vjerovnik može zahtijevati od dužnika da svoju obvezu položi sudu (u sudski plog) ili javnom bilježniku. Isto pravo pripada i dužniku.

---

¹⁰⁸ Čl. 64. st. 2. ZOO-a

Ako u nedjeljivoj obvezi postoji više dužnika, odgovornost za ispunjenje obveze tereti svakog sudužnika u cijelosti, što znači da je svaki dužnik dužan ispuniti cijelu nepodijeljenu obvezu. Vjerovnik je ovlašten od bilo kojeg dužnika zahtijevati ispunjenje cijele činidbe.

3.3.3. Solidarne obveze

Solidarna obveza je takav obveznopravni odnos u kojemu je svaki od više vjerovnika ovlašten zahtijevati ispunjenje cijele činidbe od bilo kojeg dužnika, a svaki od više dužnika dužan je cijelu činidbu ispuniti premda je činidba djeljiva.

Kad je činidba jedanput ispunjena, namireni su svi vjerovnici i oslobođeni svi dužnici.

Za nastanak solidarne obveze u pravilu je potrebna pravna osnova, solidarnost se u pravilu ne predmnijeva. Ali postoji iznimka za trgovačke ugovore. Kad ima više dužnika u nekoj djeljivoj obvezi nastaloj trgovačkim ugovorom, oni odgovaraju vjerovniku solidarno, osim ako su ugovaratelji izrijekom otklonili solidarnu odgovornost.¹⁰⁹

Aktivna solidarnost postoji ako na vjerovničkoj strani ima više subjekata, a samo jedan dužnik.

Pasivna solidarnost postoji ako na dužničkoj strani ima više subjekata, a samo je jedan vjerovnik.

Moguće je i da istodobno postoji aktivna i pasivna solidarnost na obje strane.

3.3.3.1. Solidarnost dužnika (pasivna solidarnost)

Sadržaj solidarnosti dužnika:¹¹⁰

- a) Kod pasivnih solidarnih obveza svaki solidarni dužnik odgovara vjerovniku za cijeli dug;
- b) Vjerovnik je ovlašten zahtijevati ispunjenje od kojega dužnika hoće i to: od svih solidarnih dužnika ili, samo od jednog ili, samo od nekih;

Može zahtijevati i samo djelomično ispunjenje od nekih, a od drugih potpuno ispunjenje. Svi dužnici ostaju u obvezi do potpunog namirenja vjerovnika;

- c) Ali kad jedan dužnik ispuni dug, obveza prestaje i svi se dužnici oslobađaju.

---

¹¹⁴ Čl. 42. ZOO-a

¹¹⁰ Čl. 43. ZOO-a

Obveze solidarnih dužnika mogu se međusobno razlikovati, iako nastaju iz istih pravnih osnova. Od više solidarnih dužnika neki ili svaki od njih može dugovati s drugim rokom ispunjenja, pod različitim uvjetima i uopće s različitim odstupanjima.

Nastanak pasivne solidarnosti

Pravni izvori pasivne solidarnosti:

a) Ugovor - ako je činidba djeljiva, a na pasivnoj strani nalazi se više subjekata, oni se mogu ugovorom izričito obvezati kao solidarni dužnici.

Pasivna solidarna odgovornost se ne predmnijeva, već se mora izričito ugovoriti.

Iznimka su trgovački ugovori za koje vrijedi oboriva zakonska pretpostavka o solidarnoj odgovornosti sudužnika kod djeljivih obveza, nisu li je ugovaratelji izričito isključili.

b) Zakon - pasivna solidarnost ne nastaje izravno iz zakona, nego zakon uz postojanje određenih činjenica bez obzira na volju postojećeg ili budućeg dužnika veže nastanak solidarne obveze.

Npr., ako u ugovoru „ključ u ruke“ sudjeluje kao ugovorna strana više izvođača, njihova je odgovornost solidarna (čl. 630. st. 4. ZOO-a); Za štetu koju je više osoba prouzročilo zajedno odgovaraju solidarno (čl. 1107. st. 1. ZOO-a); Naručitelj i izvođač radova na nekretnini solidarno odgovaraju trećoj osobi za štetu koja joj nastane u vezi s izvođenjem tih radova (čl. 1108. ZOO-a).

c) Oporuka - npr. ostavitelj odredi u oporuci da mu nasljednici zajedno podignu nadgrobni spomenik.

Prestanak solidarne obveze

a) Ispunjenje – solidarna obveza prestaje kad se ispuni dužna činidba od bilo kojeg solidarnog dužnika.

b) Prijeboj¹¹¹ – ako je jedan od solidarnih dužnika već obavio prijeboj svoje tražbine s tražbinom vjerovnika, a vjerovnik zahtijeva ispunjenje od nekog drugog sudužnika, svaki se od solidarnih dužnika može pozvati na prijeboj koji je učinio njegov sudužnik.

Ali ako prijeboj još nije učinjen, tražbinu koju prema vjerovniku ima jedan solidarni dužnik ne mogu prebijati ostali solidarni dužnici.

c) Otpust duga¹¹² - otpust duga ugovoren između vjerovnika i jednog solidarnog dužnika oslobađa obveze i ostale dužnike. Znači ako u ugovoru o otpustu duga vjerovnik nije stavio nikakva ograničenja onda otpust djeluje prema svima i obveza svih dužnika se gasi u cijelosti i bez njihova pristanka.

---

¹¹¹ Čl. 44. ZOO-a

¹¹² Čl. 45. ZOO-a

Ali ako iz ugovora i jednog od solidarnih vjerovnika proizlazi da je otpust duga imao za svrhu osloboditi obveze samo tog dužnika, onda otpust djeluje samo prema tom dužniku, a ostali solidarni dužnici odgovaraju solidarno za ostatak duga. Obveza ostalih smanjuje se za onoliko koliko je u međusobnim odnosima dužnika iznosila obveza dužnika prema kojemu djeluje otpust.

d) Obnova¹¹³ - ako je učinjena obnova između vjerovnika i samo jednog solidarnog dužnika glede cijelog duga, postoji zakonska pretpostavka da ona djeluje prema svim ostalim solidarnim dužnicima tako da se svi oslobađaju obveze.

Ovom obnovom stara obveza za koju su odgovarali svi solidarni dužnici prestaje, a umjesto nje nastaje nova obveza, ali samo za onog solidarnog dužnika koji je sudjelovao u obnovi, a ostale solidarne dužnike nova obveza više ne obvezuje.

Ali ako su vjerovnik i dužnik obnovu ograničili samo na dio obveze koji u međusobnim odnosima solidarnih dužnika otpada na dužnika koji je sklopio ugovor o obnovi, obveza ostalih dužnika ne prestaje, već se samo smanjuje za taj dio. Dakle, ostali dužnici i dalje odgovaraju solidarno za preostali umanjeni dio duga.

e) Nagodba¹¹⁴ - nagodba koju je sklopio s vjerovnikom jedan od solidarnih dužnika ne obvezuje ostale solidarne dužnike koji u nagodbi nisu sudjelovali. Ali njihova obveza prema vjerovniku smanjuje se za onoliko koliko je nagodbom smanjen dug solidarnog dužnika koji se nagodio s vjerovnikom.

Solidarni dužnici mogu i prihvatiti nagodbu koju je sklopio jedan solidarni dužnik, čime postaju sudionici ugovora o nagodbi te svi solidarno duguju onako kako je nagodbom utvrđeno.

Ako je nagodba ograničena samo na onog dužnika s kojim je sklopljena, tada se nagodba odnosi samo na dio obveze koji otpada na solidarnog dužnika koji je sklopio nagodbu, a solidarna obveza se smanjuje za dio o kojem je nagodba postignuta.

f) Sjedinjenje¹¹⁵ - Kad se u jednoj osobi sjedini svojstvo vjerovnika i svojstvo jednog od solidarnih dužnika iste solidarne obveze, obveza ostalih solidarnih dužnika ne prestaje, nego se njihova obveza smanjuje za iznos dijela koji je pripadao solidarnom dužniku koji se sjedinio s vjerovnikom.

Zakašnjenje vjerovnika

Kad vjerovnik dođe u zakašnjenje prema jednom solidarnom dužniku, on je u zakašnjenju i prema ostalim solidarnim dužnicima.¹¹⁶ Ovo pravilo proizlazi iz prava i obveze svakog solidarnog dužnika ispuniti obvezu i time osloboditi sebe i ostale dužnike od duga.

---

¹¹³ Čl. 46. ZOO-a

¹¹⁴ Čl. 47. ZOO-a

¹¹⁵ Čl. 48. ZOO-a

¹¹⁶ Čl. 49. ZOO-a

Vjerovnik ima pravo birati od kojeg će solidarnog dužnika zahtijevati ispunjenje, ali nema pravo odbiti ispunjenje od onog solidarnog dužnika koji mu ga ponudi. Tada je prema svim solidarnim dužnicima u zakašnjenju, bez obzira na eventualne modalitete u ispunjenju.

Zakašnjenje jednog dužnika i priznanje duga

Ni zakašnjenje ni priznanje duga jednog od solidarnih dužnika nema učinak prema ostalim dužnicima.¹¹⁷ Ovdje se polazi od načela da u solidarnim obvezama radnje jednog solidarnog dužnika ne smiju otežavati položaj ostalih.

Zastoj, prekid zastare, odricanje od zastare¹¹⁸

Polazeći od toga da svaki od solidarnih dužnika može dugovati s različitim rokom dospelosti i drugim različitostima, propisano je da se svaki dužnik može pozvati samo na zastaru koja je nastupila prema njemu, a ne i na zastaru koja je nastupila prema drugima.

Svi solidarni dužnici mogu se pozvati na zastaru samo ako je ona nastupila prema svima. Ako to nije slučaj, pa je prema nekima tražbina zastarjela, a prema drugima nije, propisano je da zastoj i prekid zastarijevanja prema jednom solidarnom dužniku nema učinak prema ostalima, prema njima i dalje zastarijevanje teče i završava se istekom roka zastarijevanja.

No, zastara nema značenja na međusobne odnose solidarnih dužnika, pa onaj solidarni dužnik koji je ispunio obvezu ima pravo regresa prema svim ostalim dužnicima.

Ali ako je neki od solidarnih dužnika ispunio tražbinu koja je zastarjela prema svim dužnicima, nema pravo regresa prema njima. Isto tako i odricanje od već navršene zastare jednog solidarnog dužnika, nema učinka prema ostalima.

Regres između sudužnika

Kod svake solidarne obveze razlikuju se dvije vrste odnosa: 1. odnos koji postoji između vjerovnika i više dužnika (vanjski odnos ili odnos solidarnosti), 2. odnos koji postoji između više dužnika kod pasivne solidarnosti (unutarnji odnos ili odnos regresa).

Kod pasivne solidarnosti ovaj vanjski odnos između vjerovnika i solidarnih dužnika uređen je odredbama čl. 43. do 50. ZOO-a, a o unutarnjem odnosu između samih solidarnih dužnika govori se u odredbama čl. 52. i 53. ZOO-a.

---

¹¹⁷ Čl. 50. ZOO-a

¹¹⁸ Čl. 51. ZOO-a

Opće je pravilo da dužnik koji je ispunio obvezu ima pravo tražiti i dobiti od drugih solidarnih dužnika naknadu onoga dijela duga što otpada na njih, jer on nije platio samo svoj nego i njihov dug.

Okolnost što je vjerovnik nekoga od solidarnih dužnika oslobodio duga ili mu dug smanjio ne utječe na pravo regresa onoga dužnika koji je dug ispunio.

Međutim, pravo na regres neće imati onaj solidarni dužnik koji je ispunio solidarnu obvezu u cijelosti, a nije prema vjerovniku istaknuo prigovore na koje ostali solidarni dužnici u konkretnom obveznom odnosu imaju pravo (npr. isplatio je zastarjeli dug ne istaknuvši prigovor zastare; nije istaknuo prigovor neispunjenja vjerovnikove ugovorne obveze i sl.).

Ako je jedan od solidarnih dužnika postao platežno nesposoban, zbog čega se dužnik koji je ispunio dug od njega ne može regresirati, tada se njegov dio dijeli razmjerno na sve dužnike. Pri tome bi insolventnost jednoga od solidarnih dužnika morala nastati prije isplate solidarnog duga, a ako je nastupila poslije isplate, tada to škodi samo platcu.

Obveza među solidarnim dužnicima dijeli se na jednake dijelove, ako nije što drugo ugovoreno ili tako proizlazi iz pravnih odnosa sudionika u poslu. Kriteriji za određivanje udjela mogu biti propisani i zakonom. Tako npr., čl. 1109. st. 2. i 3. ZOO-a uređeni su takvi kriteriji kod solidarne odgovornosti za štetu. Udio svakog štetnika određuje se prema težini njegove krivnje i težini posljedica koje su proistekle iz njegova djelovanja odnosno propuštanja. Ako se udjeli ne mogu utvrditi, na svakog štetnika otpada jednak dio, osim ako pravičnost zahtijeva drukčiju raspodjelu u konkretnom slučaju.

Međutim, ako je solidarna obveza osnovana u isključivom interesu jednog solidarnog dužnika, tada je on dužan naknaditi cijeli iznos duga sudužniku koji je namirio vjerovnika (npr., kod solidarnog jamstva, gdje je svaki jamac ujedno i platac).

Za napomenuti je da u regresnom zahtjevu nema solidarnosti.

Sudska praksa

Kad je prvotuženik kao dužnik solidarne obveze naknade štete u potpunosti ispunio tu obvezu isplatom dosuđenog iznosa, ta obveza je prestala i te obveze se oslobodio i drugotuženik. (Vs, Rev-394/08 od 2. srpnja 2008.)

Kad je umješlač iz parničnog postupka u cijelosti ispunio obvezu, time je prestala i tuženikova obveza na naknadu štete. (Vs, Rev-612/04 od 2. lipnja 2005.)

Vjerovnik može zahtijevati ispunjenje obveze od bilo kojeg solidarnog dužnika, pa za ishod spora nije odlučno odgovara li još neka osoba za štetu kao solidarni dužnik. (Vs, Rev-634/07 od 13. lipnja 2007.)

Iz činjenice da su tuženici solidarni dužnici ne proizlazi da su oni jedinstveni suparničari. (Vs, Rev-722/08 od 10. rujna 2008.)

Svaki solidarni dužnik odgovara vjerovniku za cijelu obvezu i vjerovnik može zahtijevati njezino ispunjenje od koga hoće. (Vs, Rev-98/08 od 9. prosinca 2008)

Polazeći od utvrđenja da je tužitelj kao jedan od više mjeničnih jamaca isplatio dospjelo potraživanje za isplatu kojeg su solidarno s njime jamčili i tuženici, a prema shvaćanju revizijskog suda, tužitelju je pripadalo pravo zahtijevati od ostalih jamaca (ovdje tuženika) da mu naknade ono što je platio – ali od svakog samo „dio koji pada na njega“ odnosno, a budući da nešto drugo nije ugovoreno i ne proizlazi iz utvrđenih odnosa stranaka, tako da na svakog jamca „dolazi jednak dio.“ (Vs, Revr-1500/10 od 22. svibnja 2012.)

Polazeći od tih odredaba (423. st. 1., 424. st. 1. i 1018. ZOO-a – sada čl. 52. st. 1., čl. 53. st. 1. i 125. ZOO-a – nap. a.) i utvrđenja da je tužitelj kao jedan od više mjeničnih jamaca isplatio dospjelo potraživanje za isplatu kojeg su solidarno s njime jamčili i tuženici, a prema shvaćanju revizijskog suda, tužitelju je pripadalo pravo zahtijevati od ostalih jamaca (ovdje tuženika) da mu naknade ono što je platio - ali od svakog samo “dio koji pada na njega”, odnosno, a budući nešto drugo nije ugovoreno i ne proizlazi iz utvrđenih odnosa stranaka, tako da na svakog jamca “dolazi jednak dio”: u konkretnom slučaju po 43.784,76 kn. (Vs, Revr-1500/10 od 22. svibnja 2012.)

3.3.3.2. Solidarnost vjerovnika (aktivna solidarnost)

Sadržaj solidarnosti vjerovnika¹¹⁹

- a) Kod aktivnih solidarnih obveza svaki solidarni vjerovnik ima pravo zahtijevati od dužnika ispunjenje cijele obveze.
- b) Pravo izbora kome će ispuniti obvezu ima dužnik i to do trenutka dok neki od solidarnih vjerovnika ne zatraži ispunjenje. Od tog trenutka dužnik može ispuniti obvezu samo onom vjerovniku koji je to od njega zatražio.
- c) Nakon ispunjenja obveze i jednom solidarnom vjerovniku, obveza prestaje i prema ostalim solidarnim vjerovnicima.

Nastanak aktivne solidarnosti

Aktivna solidarnost vjerovnika se ne predmnijeva. Nastaje samo kad je ugovorena ili zakonom određena,¹²⁰ ali može biti utemeljena i na oporuci, koja nije ugovor, ali je pravni posao (npr. oporučitelj ovlasti više legatara na primanje neke činidbe od nasljednika na način da svaki od njih može zahtijevati ispunjenje cijele obveze od nasljednika).

---

¹¹⁹ Čl. 55. ZOO-a

¹²⁰ Čl. 54. ZOO-a

Kod aktivne solidarnosti nema iznimke ni za trgovačke ugovore, kao kod pasivne solidarnosti gdje za trgovačke ugovore postoji predmnijeva solidarnosti, pa se i kod trgovačkih ugovora aktivna solidarnost mora ugovoriti.

Prestanak aktivne solidarnosti

- a) Ispunjenje – namirenjem cijele tražbine ona prestaje prema svim vjerovnicima.
- b) Prijebaj – dužnik je ovlašten svoj dug prebiti jedino tražbinom koju ima prema vjerovniku koji mu zahtijeva ispunjenje,¹²¹ dakle ne i tražbinom koju ima prema nekom drugom solidarnom vjerovniku.
- c) Otpust duga i obnova – otpustom duga i obnovom između dužnika i jednog vjerovnika smanjuje se solidarna obveza za onoliko koliko iznosi dio te tražbine vjerovnika.¹²²
- d) Nagodba – ugovor o nagodbi koji je sklopio jedan solidarni vjerovnik s dužnikom nema učinak prema ostalim vjerovnicima. Ali ostali solidarni vjerovnici mogu prihvatiti tu nagodbu, osim ako se nagodba odnosi samo na onaj dio tražbine koji pripada solidarnom vjerovniku s kojim je nagodba sklopljena.¹²³
- e) Sjedinjenje – ako se u osobi jednog solidarnog vjerovnika sjedini i svojstvo dužnika, onda se obveza dotadašnjeg dužnika gasi. Preostali vjerovnici mogu tražiti samo svoj dio tražbine od vjerovnika u čijoj osobi je došlo do sjedinjenja pa je preuzeo i ulogu dužnika.¹²⁴

Zakašnjenje

Polazeći od solidarnosti vjerovnika propisano je da zakašnjenje dužnika prema jednom vjerovniku znači i zakašnjenje prema svim ostalim vjerovnicima, pa oni time dolaze u poboljšani položaj, sa svim učincima zakašnjenja dužnika.

Kad samo jedan solidarni vjerovnik dođe u zakašnjenje to djeluje i prema ostalim vjerovnicima.¹²⁵ To znači da čim jedan od solidarnih vjerovnika padne u zakašnjenje, dužnik nije dužan ispunjenje svoje obveze nuditi bilo kojem drugom solidarnom vjerovniku, već se smatra da će on svoju obvezu ispuniti onom solidarnom vjerovniku kojeg je odabrao, uz sve posljedice vjerovničkog zakašnjenja. U ovom slučaju ostali vjerovnici dolaze u otežani položaj, bez svoje krivnje.

Priznanje duga

---

¹²¹ Čl. 56. ZOO-a

¹²² Čl. 57. ZOO-a

¹²³ Čl. 58. ZOO-a

¹²⁴ Čl. 59. ZOO-a

¹²⁵ Čl. 60. ZOO-a

Priznanje duga učinjeno i jednom solidarnom vjerovniku koristi svim ostalim solidarnim vjerovnicima.¹²⁶ To znači smatra se kao da je priznanje učinjeno svim vjerovnicima.

Priznanjem duga prekida se zastara, a dug se može priznati ne samo izjavom vjerovniku nego i na posredan način, kao što su davanje otplate, plaćanje kamata, davanje osiguranja.¹²⁷

Zastara

Ako jedan od solidarnih vjerovnika prekine zastaru (čl. 241. ZOO-a), odnosno ako nastupe okolnosti uslijed kojih prema njemu dolazi do zastoja zastare (čl. 235. ZOO-a), pravni učinci prekida ili zastoja zastare ne nastupaju prema ostalim solidarnim vjerovnicima, već zastara prema njima i dalje teče.¹²⁸

S druge strane, odricanje od zastare učinjeno prema jednom vjerovniku koristi i ostalim solidarnim vjerovnicima.¹²⁹

Regres između solidarnih vjerovnika

Nakon ispunjenja cijele obveze dužnikova obveza prestaje i prestaje obveznopravni odnos dužnika sa solidarnim vjerovnicima, dakle, prestaje vanjski odnos solidarnih vjerovnika.

Unutarnji odnos između solidarnih vjerovnika ovisit će o tome jesu li svi solidarni vjerovnici primili dijelove koji im pripadaju, je li ispunjenje primio samo jedan ili nekoliko solidarnih vjerovnika, a ostali nisu uopće primili ili ne u punom opsegu dio koji im pripada.

Vjerovnici koji nisu primili dio koji im pripada imaju pravo regresa prema onom solidarnom vjerovniku kojem je dužnik ispunio obvezu.¹³⁰ Vjerovnik koji je primio ispunjenje u stvari je postao dužnik svakom solidarnom vjerovniku za dio koji mu pripada, a ti dijelovi mogu biti jednaki ili različiti.

Ako je veličina dijelova pojedinih vjerovnika među njima unaprijed određena, regresni zahtjev se odnosi na nepodmireni dio tražbina svakog solidarnog vjerovnika, a ako se iz odnosa vjerovnika ne može utvrditi koliki je dio pojedinih solidarnih vjerovnika, svakom solidarnom vjerovniku pripada jednak dio.

Sudska praksa

---

¹²⁶ Čl. 61. ZOO-a

¹²⁷ Čl. 240. ZOO-a

¹²⁸ Čl. 62. st. 1. ZOO-a

¹²⁹ Čl. 62. st. 2. ZOO-a

¹³⁰ Čl. 63. ZOO-a

Navedeno pravo podizvođača je poseban (zakonom propisan) oblik vjerovničke ili aktivne solidarnosti (čl. 425. ZOO-a – sada čl. 54. ZOO-a – nap. a.) jer pod pretpostavkama iz odredbe čl. 612. ZOO-a (sada čl. 602. ZOO-a – nap. a.), podizvođač postaje naručitelj (solidarni) vjerovnik (uz izvođača) za tražbinu koja inače pripada izvođaču.

Opće odredbe o sadržaju vjerovničke solidarnosti propisuju, kao glavni pravni učinak te solidarnosti, kako svaki solidarni vjerovnik ima pravo zahtijevati od dužnika ispunjenje cijele obveze sve dok jedan od njih ne bude namiren. Nakon ispunjenja obveze prema jednom od vjerovnika, obveza se gasi i prema drugim vjerovnicima. Međutim, pravo izbora vjerovnika kojem će obveza biti ispunjena pripada dužniku. To pravo ima do trenutka dok neki od vjerovnika ne zatraži ispunjenje. Nakon toga obvezu može ispuniti samo njemu. Ova opća pravila primijenjena na podizvođačevo pravo izravne naplate tražbine od naručitelja (čl. 612. ZOO-a) znače sljedeće: 1. nakon što naručitelj isplati tražbinu izvođaču, podizvođač više ne može tražiti isplatu od naručitelja, jer je njegova obveza plaćanjem prestala i 2. da nakon suradnikova (podizvođačeva) zahtjeva za isplatu naručitelj više ne može isplatiti izvođača do visine iznosa suradnikove tražbine. U protivnom odgovara suradniku za štetu. (Vs, Rev-x-881/11 od 2. listopada 2013.)

II. UČINCI OBVEZA

1. Opće pravilo

Učinci obveza uređeni su člancima 65. do 79. ZOO-a. Članak 65. sadržava opće pravilo, pobijanje dužnikovih pravnih radnji uređeno je člancima 66. do 71., pravo zadržanja člancima 72. do 75., a člancima 76. do 79. uređena su vjerovnikova prava u nekim posebnim slučajevima.

Opće je načelo da je sudionik u obveznom odnosu dužan ispuniti svoju obvezu i odgovoran je za njezino ispunjenje¹³¹ (pacta sunt servanda). Prema općim pravilima vjerovnik je na temelju obveze ovlašten zahtijevati od dužnika ispunjenje obveze, a dužnik je dužan u cijelosti ispuniti je.¹³² Premda Zakon govori o učincima obveza ne uzima se u obzir samo nastanak dužnikove činidbe, odnosno njegove dužnosti ispunjenja te činidbe, nego i vjerovnikova tražbina, odnosno vjerovnikovo pravo na ostvarenje te tražbine prema dužniku pa se bez obzira na naslov navedenim zakonskim odredbama zapravo uređuju učinci obveznopravnog odnosa, a ne samo učinci obveze dužnika kao samo jednog sastavnog dijela obveznopravnog odnosa.

Može se reći da učinak obveza postoji u odnosu na dužnika i ogleda se u dužnikovoj dužnosti ispunjenja svoje postojeće obveze prema vjerovniku i u odnosu

---

¹³¹ Čl. 9. ZOO-a

¹³² Čl. 65. st. 1. ZOO-a

na vjerovnika i sastoji se u njegovu ovlaštenju zahtijevati od dužnika ispunjenje obveze.

Učinci obveza uređeni člancima 65. do 79. odnose se na opća pravila o pravnim učincima obveza u slučaju kad bi one nastale, bez obzira na izvor njihova nastanka, bez obzira na to hoće li konkretno nastala obveza nastati po osnovi nekog obveznog ugovora ili drugog pravnog posla ili kojeg drugog izvanugovornog izvora, za razliku od općih učinaka ugovora koje Zakon uređuje čl. 336. do 356., koji se odnose na pravne učinke obveza koje proizlaze iz ugovora.

Zakon samo u propisu čl. 65. iznosi opće pravilo o pravnom učinku nastale obveze odnosno obveznopravnog odnosa, vjerovnikovo ovlaštenje zahtijevati od dužnika ispunjenje obveze te dužnost dužnika na ispunjenje postojeće obveze u cijelosti, a za ispunjenje obveze dužnik odgovara cjelokupnom svojom imovinom. Ostale odredbe o „Učincima obveza“ odnose se na pravne posljedice u slučajevima ako dužnik ne bi postupio po općem pravilu, za eventualno potpuno ili djelomično neispunjenje dužnikove obveze ili drugim riječima, na preventivne mjere koje je vjerovnik ovlašten poduzeti na temelju zakona, kao što je pravo pobijanja dužnikovih pravnih radnji učinjenih radi onemogućavanja ostvarivanja vjerovnikove tražbine prema njemu (čl. 66.), pravo zadržanja neke dužnikove stvari sve dok vjerovniku ne ispuni dospjelu tražbinu (čl. 72.) i još neka vjerovnikova prava u određenim posebnim slučajevima (čl. 76. do 79.).

Učinci obveza uređeni navedenim zakonskim odredbama nastaju na temelju zakona. Prava koja pripadaju vjerovniku odnosno nametnute dužnosti dužniku temelje se na zakonu i primjenjuju se po samom zakonu, a ne po njihovom prethodnom sporazumu. Naime, propisano je da vjerovnik „može pobijati pravnu radnju svog dužnika“ (čl. 66. st. 1.), da vjerovnik dospjele tražbine u čijim se rukama nalazi neka dužnikova stvar „ima pravo zadržati je dok mu ne bude ispunjena tražbina“ (čl. 72. st. 1.), te da u nekim posebnim slučajevima „vjerovnik može“ poduzeti odnosno zahtijevati poduzimanje određenih radnji ili mjera protiv dužnika (čl. 76. do 79.).

Odgovornost dužnika za ispunjenje obveze odnosi se na cjelokupnu imovinu dužnika,¹³³ pri čemu je moguće zakonom propisati i drukčije (npr. nasljednici za dugove ostavitelja odgovaraju svom svojom imovinom, ali do visine naslijeđenog dijela, a u slučaju separatio bonorum samo s naslijeđenom imovinom).

2. Pravo zadržanja

2.1. Pojam i sadržaj

Kao što je spomenuto, općenito govoreći pravo zadržanja ili retencije je jedno od mogućih zakonskih preventivnih sredstava zaštite vjerovnikovih tražbina radi

---

¹³³ Čl. 65. st. 2. ZOO-a

ostvarivanja osnovnog učinka obveza koji se sastoji u ispunjenju u cijelosti dužnikove obveze.

Pod pravom zadržanja razumijeva se pravo vjerovnika da za svoju dospjelu tražbinu zadrži dužnikovu stvar koju ima u svojim rukama sve dok mu njegova tražbina ne bude ispunjena¹³⁴ ili pruženo odgovarajuće osiguranje njegove tražbine¹³⁵ te da se, nakon što je pravodobno obavijestio dužnika o namjeri naplate, naplati iz vrijednosti zadržane stvari na isti način kao založni dužnik.¹³⁶

Pravo zadržanja je pravo koje u osnovi znači odstupanje od načela zabrane samopomoći odnosno zabrane prekoračenja dopuštene samopomoći (čl. 15.; čl. 1053. ZOO-a) jer, inače u pravilu, svaka osoba koja smatra da joj je neko subjektivno pravo povrijeđeno ovlaštena je štiti ga i ostvarivati putem suda ili drugog nadležnog tijela, a ne ostvarivati ga samovoljno. S druge strane opravdanje primjene ovog instituta nalazi se u načelu savjesnosti i poštenja (čl. 4. ZOO-a) i načelu dužnosti ispunjenja obveze (čl. 9. ZOO-a), jer neprihvatljivo je da jedna strana ispunjava svoje obveze, a druga to ne čini. Osim toga, nema pravnog opravdanja nametati vjerovniku obvezu vraćanja dužnikove stvari, koja bi se nakon toga u ovršnom postupku ili postupku osiguranja tražbine plijenila dužniku radi ostvarenja te vjerovnikove tražbine. Opravdanost ovog instituta postoji i zbog načela ekonomičnosti sudskog postupka, jer se njegovom primjenom omogućava vođenje jedinstvenog spora, kako glede dužnikova zahtjeva za predaju njegove stvari, tako i vjerovnikova zahtjeva na ispunjenje dospjele tražbine.

U odnosu na pravo zadržanja nema razlike između prava zadržanja iz građanskog i trgovačkog prava.

Odredbe ZOO-a o pravu zadržanja su dispozitivne prirode, a ne prisilni pravni propis, što znači da njihova primjena ovisi o volji stranaka, jer ako su stranke pitanje prava zadržanja ugovorile na drugi način primjenjivat će se ono što je ugovoreno. U protivnom, ako nema sporazuma stranaka, ovi propisi primjenjivat će se kao prisilni pravni propisi.

2.2. Pretpostavke

Pretpostavke koje se moraju ispuniti za ostvarivanje prava zadržanja odnose se na vjerovnikovu tražbinu i na objekt na kojemu može postojati pravo zadržanja:

1. Vjerovnik mora imati dospjelu tražbinu prema dužniku.

Od općeg pravila dospelosti tražbine propisanog u čl. 72. st. 1. ZOO-a, stavak 2. ovog članka je iznimka koja vjerovniku daje pravo zadržanja iako njegova tražbina nije dospjela, ako je dužnik postao nesposoban za plaćanje (u teoriji se takvo pravo zadržanja naziva kvalificirano pravo zadržanja ili retencija u nuždi).

---

¹³⁴ Čl. 72. st. 1. ZOO-a

¹³⁵ Čl. 74. ZOO-a

¹³⁶ Čl. 75. ZOO-a

Dok pitanje dospelosti tražbine ne izaziva nikakve dvojbe, jer se dospelost utvrđuje prema čl. 173., 174., 183. ZOO-a itd, ako je i kada je nastupio rok za njezino ispunjenje i, ako u tom roku ne bude ispunjena dužnik dolazi u zakašnjenje odnosno vjerovnik od tog trenutka može zahtijevati ispunjenje obveze, iznimno dopušteno odstupanje za nedospjele tražbine ako je dužnik postao nesposoban za plaćanje dovodi do pitanja što se smatra nesposobnošću za plaćanje, jer to ovom odredbom nije propisano. Naravno da nema dvojbe da je to otvaranje stečaja nad dužnikom, ali može li to biti i bezuspješna ovrha. U pravnoj književnosti ima mišljenja da je to i bezuspješna ovrha.¹³⁷ Za razliku od ZOO-a u Zakonu o mjenici je izričito propisano u čl. 87. st. 2. da se imatelj mjenice može poslužiti pravom pridržaja i prije nego što mu je tražbina dospjela i ako je izvršenje novčanog duga iz dužnikove imovine ostalo bezuspješno ili ako je riječ o dužniku trgovcu koji je obustavio svoja plaćanja.

Tražbina mora biti utuživa. Ako tražbina nije utuživa jer je riječ o naturalnoj ili prirodnoj obvezi, takva tražbina nema značaj pravne osnove za pravo zadržanja. Dakle, zadržanje stvari ne bi bilo osnovano za obveze u kojima je nastupila zastara, ako je ona nastupila prije nego što je vjerovnik dobio stvar u posjed. Jednako i za neutužive obveze iz nedopuštene oklade ili kocke. U takvim slučajevima dužnik bi mogao od vjerovnika zahtijevati vraćanje stvari odnosno vjerovnik ne bi mogao dobiti sudsku zaštitu naplatom iz njezine vrijednosti.

Tražbina je najčešće novčana, ali to ne mora biti nužno, jer ZOO govori o ispunjenju, a ne o isplati tražbine.¹³⁸

Tražbina može potjecati iz bilo koje vrste pravnog odnosa – ugovora, odgovornosti za štetu, ili kojega drugog obveznog odnosa.

2. Objekt prava zadržanja može biti pokretna ili nepokretna stvar.

Stvar se mora nalaziti u posjedu vjerovnika. Zakonska terminologija prema kojoj vjerovnik može zadržati dužnikovu stvar koja se nalazi u njegovim rukama shvaća se u smislu da se stvar nalazi u faktičnoj vlasti vjerovnika odnosno u njegovu neposrednom posjedu. Potrebno je da je dužnik svojom voljom predao tu stvar u posjed vjerovniku. Naime, prema čl. 73. st. 1. ZOO-a vjerovnik nema pravo zadržanja kad dužnik zahtijeva da mu se vrati stvar koja je izašla iz njegova posjeda protiv njegove volje. Ovo se odnosi kako na kaznenopravno (krađa, prijevara, samovlašće i sl.) tako i na građanskopravno nedopušteno pribavljanje posjeda dužnikove stvari (kad vjerovnik nije istinit i pošten posjednik). Suprotno od uređenja u ZOO/91, vjerovnik ima pravo zadržanja na stvarima koje su mu predane na čuvanje ili na posudbu.

Stvar ne smije biti izvan prometa. Naime, vjerovnik ne smije zadržati ni punomoć dobivenu od dužnika, a ni druge dužnikove isprave, iskaznice, dopise i ostale slične stvari. Vjerovnik ne može zadržati ni druge stvari koje se ne mogu izložiti prodaji.¹³⁹ Znači da se pravo zadržanja ne odnosi kako na stvari izvan

---

¹³⁷ Vizner, knjiga II., str. 1140; Gorenc, Zakon o obveznim odnosima, Žuvela, Pravo i porezi 6/2000

¹³⁸ Čl. 72. st. 1. ZOO-a

¹³⁹ Čl. 73. st. 2. ZOO-a

prometa tako i na stvari koje nemaju objektivnu tržišnu vrijednost u odnosu na vrijednost vjerovnikove tražbine, kao ni one koje ne mogu biti predmet pljenidbe.

Stvar mora biti u dužnikovu vlasništvu. Objekt prava zadržanja ne može biti stvar koja je vlasništvo treće osobe i to zbog učinaka prava zadržanja koji se, osim prisile dužnika na ispunjenje obveze, sastoje i od prava namirenja iz njezine vrijednosti. Stvar koja je vlasništvo treće osobe, a ne dužnika, mogla bi se zadržati samo radi eventualne prisile dužnika na ispunjenje vjerovnikove tražbine, ali ne i radi naplate iz njezine vrijednosti. U odnosu prema trećem vlasniku stvari to bi bilo moguće samo ako bi vjerovnik-retinent zadržao njegovu stvar zbog još neispunjene naplate povećanja njezine vrijednosti (npr. imao je troškove za popravljivanje stvari). Jednaki su razlozi i za nemogućnost prava zadržanja na vlastitoj stvari vjerovnika, jer se pravo naplate iz vrijednosti zadržane stvari ne može ostvariti na vlastitoj stvari. Naime, ako vjerovnik iz dvostrano obveznog ugovora zadržava svoju stvar radi prisiljavanja suugovornika na istovremeno ispunjenje njegove obveze, uopće se ne radi o pravu zadržanja nego o prigovoru neispunjenja ugovora.

3. Koneksitet se ne zahtijeva.

U načelu pravno nije relevantno ima li tražbina kakve veze s pravnim odnosom na temelju kojega je stvar došla u posjed vjerovnika. Drugim riječima, ne zahtijeva se da vjerovnikova tražbina i stvar koja se zadržava potječu iz istoga pravnog odnosa, stvar se može zadržati zbog različitih osnova, što je inače obilježje prava zadržanja u trgovačkom pravu. Pravilo je da se može zadržati svaka dužnikova stvar koja je zakonitim putem došla u vjerovnikove ruke. Ipak u pojedinim zakonskim odredbama ta posebna veza između tražbine i predmeta zadržanja se traži (npr. čl. 164. ZV-a, čl. 742. ZOO-a itd.)

Sudska praksa:

Pravilan je stav sudova nižega stupnja da tužena ne može temeljem čl. 286. st. 1. Zakona o obveznim odnosima (sada čl. 72. st. 1. ZOO-a – nap.a.) zadržati čamac budući da tužena nije dokazala da prema tužitelju ima dospjelo potraživanje. (Vs, Rev-2783/92 od 4. svibnja 2013.)

Prema odredbi čl. 286. st. 1. ZOO-a (sada čl. 72. st. 1. ZOO-a – nap.a.) vjerovnik dospjelog potraživanja u čijim se rukama nalazi neka dužnikova stvar ima pravo zadržati je dok mu ne bude isplaćeno potraživanje. Kako tom zakonskom odredbom pravo zadržanja nije ograničeno samo na držanje pokretnih stvari, valja zaključiti da se pravo zadržanja može vršiti i uz držanje dužnikove nekretnine. (Vs, Rev-933/00 od 29. siječnja 2002.)

Neosnovana je također i tuženikova tvrdnja da se Ž. B. imao pravo poslužiti pravom zadržanja i prodati konje na ime troškova čuvanja konja, koje mu vlasnik (ovdje tužitelj) nije na vrijeme i uredno plaćao, jer se na takvo pravo, sukladno odredbi članka 286. st. 1. Zakona o obveznim odnosima (sada čl. 72. st. 1. ZOO-a – nap.a.) može pozvati samo vjerovnik prema dužniku, a što tuženik u ovoj pravnoj stvari nije bio, jer nije bio u nikakvom pravnom odnosu s tužiteljem. (Vs, Rev-589/03 od 9. lipnja 2004.)

U ovom slučaju se međutim tuženici-protutužitelji ne mogu s uspjehom pozivati na citiranu odredbu, jer propis štiti samo takvog vjerovnika koji je stekao posjed stvari na istinit način. Prema odredbi čl. 287. st. 1. ZOO (sada čl. 73. st. 1. ZOO-a – nap.a.) vjerovnik dospjele novčane tražbine nema pravo zadržanja dužnikove stvari kad dužnik zahtijeva da mu se preda stvar koja je izašla iz njegova posjeda protiv njegove volje.

Tuženici-protutužitelji su prisilili tužiteljicu na sklapanje pravnog posla nazvanog „Izjava i dogovor“ (koji je poništen pravomoćnom presudom), stekli su i zadržali posjed stana protiv volje tužiteljice pa i služeći se prijetnjom oružjem, pa nemaju pravo zadržati stvar kao sredstva osiguranja tražbine, odnosno nemaju takvo pravo koje ih ovlašćuje na posjedovanje stana. (Vs, Rev-x-166/11 od 29. siječnja 2013.)

2.3. Pravo zadržanja kod pojedinih ugovora i posebnih propisa

ZOO sadrži, osim općih normi kojima općenito uređuje pravo zadržanja i, posebne odredbe o tom pravu kod pojedinih ugovora.

Tako npr. kod ugovora o djelu¹⁴⁰ izvođač ima pravo zadržanja na stvarima koje je napravio ili popravio ili koje mu je naručitelj predao u vezi s djelom, radi osiguranja naplate naknade za rad, naknade za utrošeni materijal i ostalih tražbina po osnovi ugovora o djelu.

Kod ugovora o ugostiteljskoj ostavi¹⁴¹ ugostitelji koji primaju goste na noćenje imaju pravo zadržati stvari koje su gosti donijeli do potpune naplate tražbine za smještaj i ostale usluge. Odredbe o ugostiteljskoj ostavi primjenjuju se na odgovarajući način i na bolnice, kazališta, kina, kola za spavanje, garaže organizirana kupališta, kampove, prodajne prostore i sl.¹⁴²

Kod ugovora o trgovinskom zastupanju¹⁴³ zastupnik ima pravo zadržanja na iznosima što ih je naplatio za nalogodavca po njegovu ovlaštenju te na svim nalogodavčevim stvarima koje je u vezi s ugovorom od njega ili od nekog drugog primio, dok se nalaze kod njega ili kod nekog tko ih drži za njega ili dok u rukama ima ispravu pomoću koje može raspolagati njima, radi osiguranja svojih dospjelih tražbina nastalih u vezi s ugovorom.

Valja reći da ZOO u cilju osiguranja ostvarenja tražbine kao sredstvo pojačanja ugovora češće upućuje na institut založnog prava nego na institut prava zadržanja.

Tako prijevoznik ima založno pravo na stvarima koje su mu predane radi prijevoza i u vezi s prijevozom, dok ih drži ili dok ima ispravu pomoću koje može raspolagati njima, a radi osiguranja naplate naknade za prijevoz i nužnih troškova u vezi s prijevozom (čl. 692. ZOO-a).

---

¹⁴⁰ Čl. 618. ZOO-a

¹⁴¹ Čl. 742. ZOO-a

¹⁴² Čl. 743. ZOO-a

¹⁴³ Čl. 826. ZOO-a

Skladištar ima založno pravo na predanoj mu robi, radi ostvarenja tražbina iz ugovora o uskladištenju i ostalih tražbina nastalih u vezi s čuvanjem robe (čl. 750. st. 2. ZOO-a).

Nalogoprimac ima založno pravo na pokretnim stvarima nalogodavca što ih je dobio po osnovi naloga, kao i na novčanim iznosima koje je naplatio za račun nalogodavca, radi osiguranja naknade i troškova (čl. 777. ZOO-a).

Komisionar ima založno pravo na stvarima koje su objekt ugovora o komisiji dok se te stvari nalaze kod njega ili kod nekog koji ih drži za njega ili dok ima u rukama ispravu s pomoću koje može raspolagati njima (čl. 800. ZOO-a).

Otpremnik ima založno pravo na stvarima predanim radi otpremanja i u vezi s otpremanjem sve dok ih drži ili dok ima u rukama ispravu s pomoću koje može njima raspolagati, radi osiguranja naplate svih tražbina nastalih u vezi s ugovorom o otpremi (čl. 868. ZOO-a).

Izvršitelj ispitivanja iz ugovora o ispitivanju robe ima založno pravo na robi koja mu je predana na ispitivanje, radi osiguranja ugovorene ili uobičajene naknade i naknade nužnih i korisnih troškova (čl. 875. ZOO-a).

Stoga bi se moglo reći da je pravo zadržanja kod pojedinih ugovora izričito propisano iznimno, ali dopušteno je uvijek kad za njegovu primjenu postoje zakonom predviđene pretpostavke.

Posebne propise o pravu zadržanja mjenice sadržavaju odredbe čl. 87. do 89. Zakona o mjenici,¹⁴⁴ koje se odgovarajuće primjenjuju i na zadržanje čeka.¹⁴⁵ Propisano je da imatelj mjenice, stjecanjem prava na tužbu ili na regres, stječe i pravo zadržanja (pridržaja) nad dužnikovim novcem, pokretninama i vrijednosnim papirima, koji su zakonitim putem došli u njegove ruke ili s kojima može raspolagati. I ovdje postoje iznimke kad imatelj mjenice nema pravo zadržanja, ako su dužnik ili treća osoba, u trenutku uručenja ili prije toga, stavili do znanja imatelju mjenice da se predmeti daju u naročitu svrhu,¹⁴⁶ kao i ako se njegova tražbina dovoljno osigura depozitom u novcu ili vrijednosnim papirima.¹⁴⁷

I imatelj mjenice ima pravo zadržanja iako tražbina nije dospjela i to, ako je dužnik pao pod stečaj odnosno ako se otvori postupak likvidacije ili ako je izvršenje novčanog duga iz njegove imovine ostalo bezuspješno, ili ako je dužnik trgovac koji je obustavio svoja plaćanja.

Dužnost je imatelja mjenice obavijestiti dužnika o vršenju prava zadržanja, po mogućnosti bez odlaganja.¹⁴⁸

---

¹⁴⁴ Narodne novine broj 74/94, 92/10

¹⁴⁵ Čl. 23. t. 13. Zakona o čeku (Nardne novine broj 74/94)

¹⁴⁶ Čl. 87. st. 1. Zakona o mjenici

¹⁴⁷ Čl. 88. st. 2. Zakona o mjenici

¹⁴⁸ Čl. 88. st. 1. Zakona o mjenici

Prema odredbama Zakona o mjenici pravo zadržanja također ima isti učinak kao i pravo zaloge te imatelj mjenice može po pisanom pristanku dužnika ili na temelju pravomoćne presude kojom je priznato pravo zadržanja, zadržani gotov novac upotrijebiti za namirenje svoje tražbine, a sa zadržanim drugim predmetima postupiti na način propisan za pravo namirenja imatelja mjenice iz zaloge.¹⁴⁹

Vjerovnicima koji imaju pravo zadržanja na temelju zakona Stečajni zakon priznaje položaj razlučnih vjerovnika,¹⁵⁰ što znači da i u stečajnom postupku imaju pravo na odvojeno namirenje svoje tražbine iz vrijednosti predmeta na kojemu imaju pravo zadržanja.

Pomorski zakonik¹⁵¹ (dalje: PZ) priznaje brodograditelju i brodopopravljaču koji drže brod u gradnji ili na popravku u brodogradilišnoj luci pravo zadržati brod, dok im ne budu isplaćene tražbine u skladu s ugovorom o gradnji ili popravku broda. Prijevoznik ima pravo zadržati i prodati teret radi osiguranja i naplate vozarine i drugih tražbina u vezi s prijevozom tereta,¹⁵² a ima pravo zadržati i prodati prtljagu koja mu je predana na prijevoz i stvari od vrijednosti što ih je primio na čuvanje za namirenje svojih tražbina u vezi s prijevozom putnika, prtljage i čuvanjem stvari od vrijednosti.¹⁵³

Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima određuje pravo zadržanja koje poštenom posjedniku služi kao sredstvo obrane protiv zahtjeva vlasnika za povrat stvari, radi osiguranja svoje tražbine prema tužitelju na ime nužnih i korisnih troškova koje je imao za tužiteljevu stvar.¹⁵⁴ Ako su ti troškovi manji od koristi koje je od stvari imao poštenu posjednik, ne pripada mu pravo zadržanja. Na pravo zadržanja može se pozvati samo poštenu posjednik, dok je nepoštenu posjednik od tog prava isključen.¹⁵⁵

Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima o pravu zadržanja govori i u poglavlju o susjedskim pravima (čl. 106. - pristup na tuđe) ovlašćujući vlasnika nekretnine na koju su dospjele tuđe životinje, roj pčela ili druge stvari, da zadrži te stvari dok mu eventualna šteta i nužni troškovi ne budu u cijelosti naknađeni.¹⁵⁶

Pravilima ZV-a nije isključena primjena odredaba ZOO-a o pravu zadržanja pa će se taj zakon primjenjivati u slučajevima kada posjednik ima dospjelu tražbinu prema vlasniku iz nekog drugog pravnog odnosa, ali istovremeno i kao dopunska pravila za pitanja koja u ZV-u nisu regulirana (npr. vraćanja stvari prije ispunjenja obveze, glede učinaka prava zadržanja).

Zakon o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine¹⁵⁷ priznaje zakupniku pravo zadržanja poslovnog prostora sve dok mu

---

¹⁴⁹ Čl. 89. Zakona o mjenici

¹⁵⁰ Čl. 152. Stečajnog zakona (Narodne novine broj 71/15)

¹⁵¹ Čl. 437. (Narodne novine broj 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13, 26/15)

¹⁵² Čl. 590. PZ-a

¹⁵³ Čl. 633. PZ-a

¹⁵⁴ Čl. 164. st. 2. ZV-a

¹⁵⁵ Čl. 165. st. 4. ZV-a

¹⁵⁶ Čl. 106. st. 3. ZV-a

¹⁵⁷ Čl. 41. st. 4. (Narodne novine broj 92/96, 39/99, 42/99, 92/99, 43/00, 131/00, 27/01, 34/01, 65/01, 118/01, 80/02, 81/02)

vlasnik ne isplati naknadu za učinjena ulaganja, na temelju njihova međusobnog ugovora ili pravomoćne sudske odluke, ako se drukčije ne sporazume.

Sudska praksa

*U smislu odredbe čl. 164. st. 2. ZVDSP-a propisano je da ukoliko vlasnik zahtijeva da mu posjednik preda stvar, poštenu posjednik može tražiti naknadu za nužne i korisne troškove koje je imao te stvar zadržati dok mu oni ne budu naknađeni. Isto tako odredbom čl. 286. st. 1. ZOO-a (sada čl. 72. ZOO-a – nap.a.) određeno je da vjerovnik dospjelog potraživanja u čijim se rukama nalazi neka dužnikova stvar ima pravo zadržati je dok mu ne bude isplaćeno potraživanje. Radi se o pravu zadržanja ili retencije, a kada se radi o tome da vlasnik potražuje stvar (kao u ovom postupku), a s druge strane posjednik potražuje naknadu troškova ulaganja (kao što ovdje traži to tužena) onda se primjenjuju odredbe ZVDSP-a kao *lex specialis* u odnosu na odredbe čl. 286. ZOO-a (sada čl. 72. ZOO-a – nap.a.). Kod toga treba napomenuti da u takvoj situaciji odredbe čl. 286. - 289. ZOO-a (sada čl. 72. do 75. ZOO-a – nap.a.) supsidijarno nadopunjuju odredbe ZVDSP-a o pravnom položaju poštenog posjednika koji potražuje naknadu za nužne i korisne troškove. (Vs, Rev-x-181/11 od 19. rujna 2012.)*

*Naime, za revindikacijsku tužbu nije dovoljno da vlasnik neke stvari zahtijeva od osobe koja tu stvar posjeduje predaju te stvari u posjed, kako je propisano odredbom čl. 161. st. 1. ZVDSP, jer već sljedeće odredbe tog Zakona daju poštenom posjedniku tuđe stvari pravo na prigovore koji zaustavljaju pravo vlasnika na predaju u posjed, kao što su pravo posjednika na posjedovanje stvari (čl. 163. st. 1. i 2. ZVDSP-a), pravo poštenog posjednika na naknadu nužnih i korisnih troškova (čl. 164. st. 2. ZVDSP-a) i pravo na zadržanje stvari (*ius retentionis*), kako je propisano odredbom čl. 164. st. 2. navedenog Zakona i čl. 286. – 289. Zakona o obveznim odnosima (sada čl. 72 – 75. ZOO-a – nap.a.). Kada tuženica na temelju nespornih činjenica, da je uložila znatna sredstva u redovno održavanje, adaptaciju pa čak i dogradnju sporne kuće, zahtijeva na temelju takvih ulaganja pravo na naknadu učinjenih troškova, onda se takav zahtjev mora razmotriti u svjetlu zakonskih odredaba čl. 164. ZVDSP-a i čl. 286. – 289. ZOO-a. (Vs, Rev-479/04 od 27. travnja 2005.)*

2.4. Učinak prava zadržanja

Pravo zadržanja ima dvostruki pravni učinak:

- a) pravno sredstvo prisile – primarna uloga mu je ojačati vjerovnikov položaj psihološkim pritiskom na dužnika da svoju već dospjelu obvezu što prije u potpunosti ispuni te da mu se nakon toga vrati zadržana stvar. Pri tome vjerovnik-retinent dužniku ne osporava njegovo pravo na zadržanoj stvari, nego mu samo privremeno odbija njezino vraćanje i uporabu, kako bi ga time prisilio na ispunjenje njegove obveze.
- b) pravno sredstvo namirenja – ako pravo zadržanja kao sredstvo prisile nije postiglo učinak i dužnik još uvijek nije ispunio svoju dospjelu obvezu dolazi do

njegove sekundarne uloge, naplate vjerovnikove tražbine iz vrijednosti dužnikove zadržane stvari.

Propisano je da vjerovnik mora prije nego što pristupi ostvarenju naplate o svojoj namjeri pravodobno obavijestiti dužnika.¹⁵⁸ Ovakvo pravodobno obavještanje dužnika o namjeravanoj naplati tražbine iz vrijednosti zadržane stvari istovremeno ima značenje zadnjeg poziva dužniku na ispunjenje vjerovnikove tražbine, a time dužnik dobiva priliku da isplatom dugovanja izbjegne štetu koju može pretrpjeti prodajom stvari od strane vjerovnika. Pravodobna obavijest značila bi rok u kojemu dužnik može isplatiti dugovanje i time spriječiti ostvarenje prava zadržanja, pri čemu bi se radilo o razumnom, objektivno određenom roku, a ne o roku u kojemu je to moguće baš konkretnom dužniku zbog nekih njegovih subjektivnih razloga.

U slučaju propuštanja ove obavijesti dužnika postoji odgovornost vjerovnika za štetu koju bi dužnik pretrpio zbog toga što nije bio na vrijeme obaviješten u smislu odredbe čl. 348. ZOO-a. Nužno je postojanje uzročnosti između propuštanja obavijesti i nastale štete.

Ovlaštenje na naplatu iz vrijednosti zadržane stvari vjerovnik-retinent ostvaruje na isti način kao založni vjerovnik. To znači da se vjerovnik pri tom namirenju mora pridržavati onih pravila koja vrijede za založnog vjerovnika, a kako je ostvarenje prava na namirenje založnog vjerovnika uređeno Zakonom o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (dalje: ZV)¹⁵⁹ primjenjuju se odredbe čl. 336. do 338. toga Zakona. Prema navedenim odredbama o založnom pravu na pokretninama postoji određena razlika u postupku namirenja ovisno o tome je li založni vjerovnik građanskopravni ili gospodarski subjekt, odnosno potječe li zalogom osigurana tražbina iz trgovačkog ili građanskopravnog posla. Pravilo je da založni vjerovnik pravo na namirenje zalogom osigurane tražbine iz vrijednosti zaloga ostvaruje putem suda, dok je za osiguranje tražbine iz trgovačkog posla za koju je u zalog dana pokretnina pravilo da je vjerovnik ovlašten izvansudskim putem ostvarivati svoje pravo na namirenje te tražbine iz vrijednosti zaloga (čl. 337. ZV-a).

Učinak prava zadržanja prema trećim osobama:

Kad govorimo o pravu zadržanja kao pravnom sredstvu prisiljavanja dužnika na ispunjenje njegove obveze, ono ima isti pravni učinak i prema svim trećim osobama. Znači da vjerovnik-retinent ima pravo odbiti zahtjev svake treće osobe na predaju zadržane stvari, bez obzira na to što je ta osoba također dužnikov vjerovnik.

Kad je riječ o pravu zadržanja kao sredstvu namirenja iz vrijednosti zadržane stvari, vjerovnik-retinent ima pravo prvenstvene naplate svoje tražbine prije ostalih dužnikovih vjerovnika, jer tada ima položaj založnog vjerovnika.

---

¹⁵⁸ Čl. 75. ZOO-a

¹⁵⁹ Narodne novine broj: 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15-pročišćeni tekst

2.5. Način ostvarivanja prava zadržanja

Procesnopravne mogućnosti ostvarivanja prava zadržanja su tužba, protutužba, ali i mogućnost isticanja dilatornog prigovora koji sprječava ostvarenje dužnikova zahtjeva radi vraćanja stvari .

Naime, da bi vjerovnik ostvario namirenje svoje tražbine iz vrijednosti dužnikove zadržane stvari potreban mu je ovršni naslov. Radi postizanja tog cilja može podnijeti tužbu na utvrđenje da mu pripada pravo zadržanja na određenoj tuženikovoju stvari do namirenja određene njegove tražbine.

U parnici u kojoj tužitelj tužbom zahtijeva predaju određene stvari u posjed, tuženik može podnijeti protutužbu na utvrđenje da ima pravo zadržanja te stvari jer ima tražbinu prema tužitelju.

No vjerovnik-retinent ima mogućnost u takvoj parnici u kojoj je tužbeni zahtjev protiv njega usmjeren na predaju zadržane stvari, takvom zahtjevu suprotstaviti prigovor svog prava zadržanja, jer je on prema tužitelju vjerovnik tražbine i titular prava zadržanja. Prigovor bi morao biti određen glede tražbine u vezi s kojom se ostvaruje pravo zadržanja (najčešće je riječ o novčanoj tražbini, koja mora biti određena točnim iznosom novčanih jedinica), jer tuženik mora dokazati osnovanost svoje tražbine prema tužitelju.

U takvom su postupku obje parnične stranke vjerovnik i dužnik, tužitelj je vjerovnik glede zahtijevane predaje stvari, ali je istovremeno i dužnik vjerovnikove tražbine, a tuženik je dužnik zadržane stvari, ali je istovremeno i vjerovnik tražbine, a time i titular prava zadržanja. U pravnoj književnosti ima mišljenja da bi sud mogao donijeti presudu kojom bi tuženiku, retinentu tužiteljeve stvari, naložio predaju te stvari tužitelju, u roku od osam dana (odnosno 15), a tužitelju bi naložio u istom roku isplatiti tuženiku određeni (dugujući) iznos novca. Sud, dakle u slučaju osnovanog prigovora prava zadržanja, ne bi donosio odluku o odbijanju tužbenog zahtjeva dužnika radi predaje zadržane stvari od strane vjerovnika-retinenta, nego odluku o istovremenoj dužnosti parničnih stranaka ispunjenja činidbe i protučinidbe.¹⁶⁰

Međutim, u sudskoj praksi se, u slučaju osnovanosti prigovora prava zadržanja, donose odluke o odbijanju tužbenog zahtjeva za predaju zadržane stvari, jer osnovanost prigovora prava zadržanja isključuje osnovanost tužbenog zahtjeva na predaju zadržane stvari.¹⁶¹

Tužbeni zahtjev na predaju stvari i protutužbeni zahtjev kojim se ističe prigovor zadržanja predstavljaju zahtjeve koji se uzajamno isključuju tako da osnovanost prvog isključuje osnovanost drugog, jer je pravo zadržanja ovlaštenje vjerovnika da stvar koja se nalazi u njegovom posjedu može zadržati u posjedu dok mu ne bude isplaćena njegova tražbina. To pravo prestaje gubitkom posjeda stvari pa je po prirodi stvari da pravo zadržanja ne može istodobno postojati uz obvezu predaje stvari.¹⁶²

---

¹⁶⁰ Vizner, knjiga II., str. 1153.

¹⁶¹ Vs, Rev-898/96 od 1. ožujka 2000.

¹⁶² Vs, Rev-154/08 od 18. studenoga 2009.

Prigovor prava zadržanja često se ističe u parnicama u kojima se vodi spor o prestanku ugovora o zakupu poslovnog prostora, kad zakupodavac tužbom zahtijeva povrat poslovnog prostora, a zakupnik ističe prigovor da je u poslovni prostor uložio određena sredstva i da kao vjerovnik ima tražbinu prema dužniku (zakupodavcu) ili iz ugovora o najmu stana.

U vezi s ostvarivanjem prava zadržanja zakupnika na poslovnom prostoru mogu se pojaviti neka procesnopravna pitanja. Npr. u slučaju kada zakupodavac podnese tužbu protiv zakupnika radi povrata poslovnog prostora, a zakupnik podnese tužbu radi namirenja svoje novčane tražbine bilo bi svrsishodno spojiti parnice po tim tužbama. Naime, ako bi u parnici po zakupodavčevoj tužbi tužbeni zahtjev bio prihvaćen, zakupodavac bi na temelju te presude mogao u ovršnom postupku vratiti poslovni prostor čime bi zakupnikovo pravo zadržanja ostalo bez učinka.

Ako zakupnik novčanu tražbinu prema zakupodavcu ima iz zakupnog odnosa, njegov je zahtjev za isplatu novčane tražbine u vezi sa zahtjevom zakupodavca za povrat poslovnog prostora nakon prestanka ugovora o zakupu, svrsishodno je da svoj zahtjev istakne protutužbom kako bi se unutar jedne parnice riješila sva pitanja iz jednog pravnog odnosa, kao i zbog ekonomičnosti postupka. U tom slučaju pak ne bi bilo svrsishodno donijeti djelomičnu presudu kojom bi se prihvatio tužbeni zahtjev za vraćanje poslovnog prostora, jer ako bi zakupodavac u ovršnom postupku ostvario pravo vraćanja poslovnog prostora, provedenom ovrhom bi pravo zadržanja zakupnika prestalo postojati, iako bi konačnom presudom njegov protutužbeni zahtjev bio prihvaćen.

Pravom zadržanja mogao bi se koristiti i zakupodavac ako mu zakupnik duguje dospjelu zakupninu ili ima neku drugu dospjelu novčanu tražbinu po osnovi ugovora o zakupu, a rukama drži neku zakupnikovu stvar.

Sudska praksa:

Glede istaknutog prigovora zadržanja (retencije) predmetne nekretnine – objekta od strane tužitelja na raspravi 7. srpnja 2004. (list 44 spisa) po osnovu ulaganja odnosno naknade za obavljene radove na predmetnoj nekretnini, pravilno su sudovi ocijenili da u konkretnom slučaju treba primijeniti odredbu t. II. st. 2. ugovora o prodaji kojim su stranke utanačile da „u slučaju da kupac do ugovorenog roka od 31. prosinca 2002. ne izvrši isplatu preostalog iznosa kupovnine, prodavatelj ima pravo raskinuti ugovor u kojem slučaju zadržava iznos primljene kapare te eventualno učinjene poboljšice na nekretnini koja je predmet ovog ugovora, a koje poboljšice su na istoj izvedene od strane kupca“. Prema ugovoru o prodaji (t. II. st. 3.) i tužitelj – kupac ima pravo na naknadu štete koja se sastoji u troškovima učinjenih poboljšica ali samo ako je do raskida ugovora došlo krivnjom prodavatelja – tuženika, što ovdje nije slučaj. Naime, odredbom čl. 132. ZOO su propisani učinci raskida ugovora, ali su u predmetnom ugovoru stranke ugovorile drukčije (t. II. st. 2.). Kako su sudovi pravilno ocijenili da upravo tužitelj – kupac nije ispunio ugovornu obvezu plaćanja cijene tuženiku – prodavatelju, a stupio je u posjed predmetne nekretnine, uknjižio pravo vlasništva i pristupio adaptaciji predmetne nekretnine –

kuće prenamjenom u turistički objekt, to se ne može pozvati na pravo zadržanja (čl. 286., 289. ZOO – sada čl. 72., 75. ZOO-a – nap.a.). (Vs, Rev-266/07 od 5. prosinca 2007)

Naime, temeljem odredbe čl. 286. st. 1. ZOO-a (sada čl. 72. st. 1. ZOO-a – nap.a.) "vjerovnik dospjelog potraživanja u čijim se rukama nalazi neka dužnikova stvar ima pravo zadržati je dok mu ne bude isplaćeno potraživanje".

U ovom slučaju, pak, postavlja se pitanje da li je tužiteljici pripadalo pravo pridržaja na vozilima tuženika - protutužitelja, jer ako je tužiteljica dala tužitelju garažu u zakup, onda ona nije bila u posjedu automobila tužitelja, pa nije imala pravo pridržaja, a ukoliko se radilo o ugovoru o ostavi (na što upućuje ispostavljanje računa o stvarnom korištenju prostora) niti tada tužiteljica nije imala pravo pridržaja, jer je obveza ostavoprimca temeljem odredbe čl. 712. st. 1. ZOO-a (sada čl. 725. st. 1. ZOO-a – nap.a.), da stvar koju primi od ostavodavca čuva i da je vrati kad je ovaj bude zatražio.

Zbog toga je bilo potrebno utvrditi na koji način je tužiteljica imala u ovom slučaju mogućnost raspolaganja na stvarima koje je zadržala.

Osim toga sudovi su izgubili iz vida i odredbu čl. 287. ZOO u kojoj je određeno da "vjerovnik nema pravo zadržaja kad dužnik zahtijeva da mu se vrati stvar koja je izašla iz njegova posjeda protiv njegove volje ili kad dužnik zahtijeva da mu se vrati stvar koja je predana vjerovniku na čuvanje ili na posudbu." (Vs, Rev-2454/95 od 6. svibnja 1999.)

2.6. Razlike između prava zadržanja i založnog prava

Premda je pravo zadržanja po svojim karakteristikama blisko založnom pravu (sadržaj prava zadržanja istovjetan je sadržaju prava zaloga na pokretninama, jer i retinent i založni vjerovnik može stvar zadržati dok mu dužnik ne ispuni obvezu, na pravo zadržanja i na založno pravo primjenjuje se načelo nedjeljivosti, povrat stvari može se tražiti tek kad se u cjelini podmiri obveza), između tih dvaju prava postoje i značajne razlike te nema dvojbe da se radi o suštinski različitim institutima.

Značajnije razlike:

1. Pravo zadržanja je po svojoj pravnoj prirodi obvezno pravo, uređeno ZOO-om, a založno pravo je stvarno pravo uređeno ZV-om;
2. Pravo zadržanja nastaje ex lege i bez suglasnosti dužnika, a založno pravo u pravilu nastaje pravnim poslom;
3. Pravo zadržanja nastaje radi osiguranja ispunjenja dospjele tražbine, a založno pravo se osniva radi osiguranja kako postojeće tako i buduće i još nedospjele tražbine te uvjetne¹⁶³;
4. Pravo zadržanja uvjetovano je neposrednim držanjem stvari, dok založni vjerovnik ne mora odmah biti u neposrednom posjedu stvari, a može je dati i u podzalog;

---

¹⁶³ Čl. 301. st. 2. ZV-a

5. Pravo zadržanja prestaje gubitkom faktične vlasti na stvari, dok založno pravo u takvom slučaju ne prestaje;
6. Pravo zadržanja je neprenosivo, založno pravo je prenosivo;
7. Za pravo zadržanja ne zahtijeva se koneksitet, za založno pravo koneksitet je potreban;
8. Vjerovnik je kod prava zadržanja dužan vratiti stvar dužniku u posjed ako mu on dade odgovarajuće osiguranje njegove tražbine, dok to nije tako kod založnog prava.

2.7. Prestanak prava zadržanja

Prestanak prava zadržanja može se podijeliti u samostalne i nesamostalne ili akcesorne načine prestanka.

Nesamostalni ili akcesorni način prestanka prava zadržanja odnosi se na slučajeve kad to pravo, kao akcesorno i vezano uz vjerovnikovu tražbinu, prestaje prestankom te tražbine. Mogući slučajevi nesamostalnog načina prestanka prava zadržanja su:

- ispunjenje tražbine,
- oprost duga,
- prijeboj,
- novacija,
- sjedinjenje.

Samostalni način prestanka prava zadržanja odnosi se na slučajeve kad to pravo prestaje zbog uske povezanosti s objektom prava zadržanja, jer činjenicom gubitka objekta tog prava na strani vjerovnika, kao jedne od osnovnih pretpostavka za postojanje prava zadržanja, samo po sebi prestaje i to pravo. To su:

- gubitak faktične vlasti na stvari, što uključuje dobrovoljno vraćanje stvari dužniku, napuštanje stvari i neželjeni gubitak stvari, ali će u tom slučaju pravo zadržanja oživjeti ako stvar ponovno dođe u vjerovnikove ruke, naravno, ako u tom trenutku još uvijek postoje pretpostavke prava zadržanja,
- propast stvari,
- vraćanje zadržane stvari dužniku zbog davanja odgovarajućeg osiguranja tražbine.¹⁶⁴

Ovaj posljednji način prestanka prava zadržanja ZOO je uredio pod naslovom obveza povrata stvari prije namirenja tražbine. Vjerovnik je dužan vratiti stvar koju drži i prije namirenja njegove tražbine pod uvjetom da mu dužnik dade odgovarajuće osiguranje. Uslijed zahtjeva dužnika na vraćanje zadržane stvari (zbog toga što mu je iz nekog razloga ta stvar nužno potrebna ili je njezina vrijednost znatno veća od vjerovnikove tražbine, a dužnik je spreman dati drugo osiguranje), vjerovnik ne smije doći u lošiji pravni položaj od onoga koji ima pa se odgovarajuće osiguranje ne bi smjelo sastojati od vrijednosti manje od tražbine, osim ako vjerovnik na to pristane.

---

¹⁶⁴ Čl. 74. ZOO-a

Glede odgovarajućeg osiguranja u Zakonu nema izričite odredbe ni o vrsti ni o opsegu osiguranja pa je za zaključiti da osiguranje može biti realno, zamjena zadržane dužnikove stvari nekom drugom stvari, novcem ili vrijednosnim papirom, a može biti i osobno, jamstvom.

Glede opsega po dužniku danog odgovarajućeg osiguranja on se odnosi na vrijednost dosadašnjeg osiguranja, tj. na vrijednost od vjerovnika zadržane stvari, a ne na vrijednost vjerovnikove tražbine. Vrijednost vjerovnikove tražbine mogla bi imati odlučan značaj ako bi ona bila manja od vrijednosti dosad zadržane stvari pa bi se tek tada moglo dopustiti da vrijednost ponuđene druge stvari za osiguranje bude manja od vrijednosti zadržane stvari. Po prirodi stvari moralo bi se raditi o nečemu što vrijednosno odgovara stvari koju vjerovnik drži u retenciji, jer svrha je omogućiti vjerovniku naplatu tražbine u dijelu koji se odnosi na vrijednost zadržane stvari.

Davanje odgovarajućeg osiguranja moguće je sudskim ili izvansudskim pologom, posebno kad je predmet osiguranja novac ili vrijednosni papir.

Postavlja se pitanje prestaje li pravo zadržanja ako u međuvremenu nastupi zastara tražbine?

U pravnoj teoriji postoje različita mišljenja, no prevladava mišljenje da ne prestaje. Naime, u slučaju kad je zastara nastupila prije nego što je vjerovnik dobio stvar u posjed, na zastarjeloj obvezi ne može nastati pravno valjano pravo zadržanja. No drukčija je situacija kad je do zastare tražbine došlo u vrijeme već postojećeg pravno valjanog prava zadržanja, tada činjenica neutuživosti ne dovodi do prestanka prava zadržanja. Pravo zadržanja se, slično priznanju duga ili bilo kakvom davanju osiguranja, uzima kao razlog prekida zastare.¹⁶⁵

Osim toga, analogno pravu zaloga,¹⁶⁶ kod kojega se vjerovnik i protekom roka zastare može namiriti samo iz opterećene stvari ako je drži u rukama, smatra se da nema zapreke da se i kod prava zadržanja vjerovnik može namiriti iz stvari koju drži u rukama, iako je riječ o zastarjeloj tražbini.

3. Vjerovnikova prava u posebnim slučajevima

Temeljno pravilo učinaka obveza odnosi se na dužnost dužnika u cijelosti ispuniti obvezu. U tu svrhu zakonom su predviđena sredstva pojačanja ugovora odnosno preventivne mjere koje je vjerovnik ovlašten poduzeti protiv dužnika, kao što je pravo pobijanja dužnikovih pravnih radnji, pravo zadržanja dužnikove stvari, ali ona nisu uvijek dovoljna pa su uz njih zakonom propisana i posebna dopunska pravila kao dodatno osiguranje ostvarenja vjerovnikovih tražbina.

Ova pravila mogu se podijeliti u dvije skupine:

---

¹⁶⁵ Čl. 240. st. 2. ZOO-a

¹⁶⁶ Čl. 222. ZOO-a

- a) ona prema kojima vjerovnik u određenim slučajevima i pod određenim pretpostavkama može sam ispuniti onu činidbu koja je predmet dužnikove obveze – kad je sadržaj činidbe davanje (čl. 76. ZOO-a), činjenje (čl. 77. ZOO-a), propuštanje (čl. 78. ZOO-a);
- b) ona koja daju vjerovniku određena prava ne ispuni li dužnik obvezu u roku koji mu je određen pravomoćnom sudskom odlukom (čl. 79. ZOO-a).

Ova dopunska pravila su zakonska alternativna ovlaštenja vjerovnika, za razliku od ugovornog alternativnog ovlaštenja, jer vjerovnik može protiv dužnika koji nije ispunio svoju obvezu postupiti prema općim pravilima o ispunjenju, ili se može poslužiti nekim od prava u posebnim slučajevima, ako su se ispunile pretpostavke za njihovu primjenu.

3.1. Kad se činidba sastoji u davanju stvari određenih po rodu¹⁶⁷

Kad se činidba odnosi na davanje generičkih stvari, a dužnik dođe u zakašnjenje, vjerovnik ima ovlaštenje, nakon što je o tome prethodno obavijestio dužnika, po svom izboru učiniti sljedeće:

- a) pribaviti stvar istoga roda i zahtijevati od dužnika naknadu cijene nabavljene stvari i povrh toga naknadu štete koju je pretrpio zbog dužnikova neispunjenja ugovorne obveze, ili
- b) zahtijevati naknadu vrijednosti dugovanih stvari i povrh toga naknadu štete.

Sudska praksa:

No, u konkretnom slučaju radi se o eventualnoj kumulaciji, pa kad je tužitelj povukao tužbu u dijelu kojim potražuje vraćanje ambalaže ostaje zahtjev za isplatu protuvrijednosti o kojem je sud raspravio i donio odluku.

Takav tužbeni zahtjev tužitelja temelji se na odredbi čl. 290. Zakona o obveznim odnosima (sada čl. 76. ZOO-a – nap.a.), prema kojem kad se obveza sastoji u davanju stvari određenih po rodu, a dužnik dođe u zakašnjenje, vjerovnik pošto je prethodno o tome obavijestio dužnika može po svom izboru nabaviti stvar istog roda i zahtijevati od dužnika naknadu cijene i naknadu štete ili zahtijevati vrijednost dugovanih stvari i naknadu štete.

Dakle, radi se o posebnom pravu vjerovnika na temelju samog zakona.

Prema utvrđenjima sudova proizlazi da su stranke bile u ugovornom odnosu prema kojem je tužitelj isporučivao robu tužitelju, a tuženik je bio u obvezi vratiti ambalažu.

Kako to tuženik niti nakon opomene nije učinio došlo je do utuženja. (Vs, II Rev-237/99 od 15. travnja 2003.)

---

¹⁶⁷ Čl. 76. ZOO-a

Točno je da u smislu odredbe 307. st. 1. ZOO (sada čl. 166. st. 1. ZOO-a – nap.a.) vjerovnik ne može zahtijevati nešto drugo nego ono što čini sadržaj obveze, ali kad se obveza sastoji u davanju stvari određene po rodu u smislu citirane odredbe čl. 290. ZOO (sada čl. 76. ZOO-a – nap.a.) vjerovniku pripada pravo da zahtijeva novčano izraženu vrijednost dugovanih stvari. U konkretnom slučaju obveza tuženika se sastoji u davanju stvari određenih po rodu (građevinskog materijala), pa, s obzirom da je dužnik došao u zakašnjenje s ispunjenjem, tužitelju kao vjerovniku pripada pravo zahtijevati vrijednost tog građevinskog materijala – što je tužitelj i zahtijevao u ovom sporu. (Vs, Revt-59/08 od 17. lipnja 2008.)

3.2. Kad se činidba sastoji u činjenju¹⁶⁸

Kad je dužnik došao u zakašnjenje s ispunjenjem obveze koja se odnosi na činidbu činjenja, vjerovnik ima ovlaštenje, nakon što je o tome prethodno obavijestio dužnika:

- a) sam o trošku dužnika izvršiti ono što je dužnik bio dužan učiniti,
- b) od dužnika zahtijevati naknadu štete zbog zakašnjenja,
- c) od dužnika zahtijevati i naknadu druge štete koju trpi zbog takva načina ispunjenja dužnikove obveze. Ovdje je zapravo riječ o naknadi onoga što je vjerovnik platio drugome za ispunjenje činidbe umjesto dužnika, odnosno naknadu onoga što je sam utrošio obavljajući radnju dužnika. Naime, vjerovnik može, ali i ne mora osobno izvršiti činidbu rada koju je dužnik bio obvezan izvršiti, nego to može i putem druge osobe, jer je riječ o zamjenjivoj činidbi pa nema utjecaja tko će ju obaviti (npr. stručnjak za popravljavanje nekog stroja). Međutim, ako obvezu činjenja može obaviti jedino dužnik, jer je ugovor sklopljen baš u odnosu na određena svojstva tog dužnika (npr. određeni slikar), odredbe ovog zakonskog članka se ne mogu primijeniti.

Sudska praksa:

To u prvom redu stoga što se u ovom slučaju radi o slučaju kad se obveza sastoji u činjenju konkretno u izvođenju određenih građevinskih radova pa vjerovnik može u odnosu na dužnika koji nije na vrijeme ispunio svoju obvezu na činjenje nakon što ga je prethodno obavijestio o tome sam o trošku dužnika uraditi ono što je dužnik bio dužan uraditi i nakon toga zahtijevati naknadu učinjenih troškova kao i naknadu svake druge štete nastale s tim u vezi. To ovlaštenje vjerovnika proizlazi iz postojeće odredbe čl. 291. Zakona o obveznim odnosima (sada čl. 77. ZOO-a – nap.a.) kao i odgovarajućih pravnih pravila bivšeg OGZ-a koja se ima primijeniti u ovom s poru s obzirom na vrijeme nastanka obveznog odnosa stranaka, jer ni u smislu navedenih pravnih pravila vjerovnik u takovoj situaciji nije imao većih ovlaštenja od onih predviđenih citiranom odredbom ZOO. Revidenti tvrde da su neki od spomenutih radova koje bi oni bili dužni izvesti temeljem nižestupanjskih odluka već izvedeni po samim tužiteljima (termička izolacija stropa tavana, saniranje ploča na krovu) a za neke radove tvrde da se naknadno više ne mogu izvesti (termička izolacija stropa podruma sa heraklit pločama) a što su revidenti iznosili i u ranijem postupku pred nižim sudovima koje okolnosti bi po mišljenju ovog suda mogle biti od

---

¹⁶⁸ Čl. 77. ZOO-a

značenja u pogledu pravilnosti i zakonitosti nižestupanjskih odluka u tom dijelu. Proizlazi iz izloženog da niži sudovi nisu prihvatili takve prigovore revidenta iako se iz sadržaja izvedenih dokaza može zaključiti da su neke od tužbom zahtijevanih radova tužitelji izveli prije zaključenja rasprave pred prvostepenim sudom (sanacija cijelog pokrova prema nalazu vještaka građevinske struke od 25. II. 1986. na listu 132) dok prema iskazu istog vještaka na zapisniku sa ročišta održanog 9. II. 1984. (list 113 spisa) proizlazi da „naknadna izolacija na strop podruma heraklitom je neizvediva tim više što nisu niti puštene nikakve spone niti su ugrađene letve, da bi se moglo te ploče naknadno ugraditi“.

Valjalo je nadalje prihvatiti reviziju i u onom dijelu u kojem su revidenti alternativno obvezani na isplatu novčanog iznosa od 191,30 dinara, a to stoga jer se zbog ostvarene ranije spomenute bitne povrede za sada ne može ispitati da li su tužitelji i koje radove od gore nabrojanih već izvršili te da li je pojedine radove još moguće izvesti budući da bi po izloženom shvaćanju ovog suda samo za one radove koje su već sami izveli tužitelji (u zakašnjenju dužnika sa ispunjenjem obveze na činidbu) mogli zahtijevati novčanu naknadu ali ne kao alternativni zahtjev uz zahtjev za izvršenje činidbe nego kao jedini preostali zahtjev (uz eventualnu naknadu druge štete) dok bi tužiteljima u pogledu onih radova koje su revidenti bili dužni izvršiti a koje eventualno više nije moguće izvesti uslijed zakašnjenja ili drugih razloga za koje su odgovorni revidenti – preostalo pravo zahtijevati isključivo naknadu prouzrokovane štete. (Vs, Rev-1740/89 od 20. rujna 1990.)

3.3. Kad se činidba sastoji u propuštanju¹⁶⁹

Kad se činidba sastoji u propuštanju, ali je dužnik unatoč tako preuzetoj obvezi nečinjenja određenih radnji, koje bi inače bio ovlašten obavljati da nije u obveznom odnosu, učinio ono što je morao propustiti, vjerovnik ima sljedeća ovlaštenja:

- a) zahtijevati naknadu štete samim tim što je dužnik postupio protivno svojoj obvezi nečinjenja, znači od trenutka suprotnog postupanja od onog na koje se obvezao nastupa pravo vjerovnika zahtijevati naknadu štete. Pri tome nije dovoljno samo postupanje dužnika protivno svojoj obvezi nego je vjerovnik dužan dokazati da mu je šteta stvarno i nastala, po općim pravilima o naknadi štete.
- b) ako je dužnik nešto sagradio protivno obvezi da to neće sagraditi, vjerovnik može zahtijevati da se sagrađeno ukloni o trošku dužnika i da mu dužnik naknadi štetu koju mu je prouzročio građenjem i uklanjanjem sagrađenog. Vjerovnik nije ovlašten sam ukloniti ono što je sagrađeno nego mora podnijeti zahtjev sudu koji će presudom naložiti tuženiku uklanjanje sagrađenog.
- c) sud može odlučiti da se tako sagrađeno ne ruši, kad misli da je to očito korisnije, uzimajući u obzir javni interes i opravdani interes vjerovnika, već da se vjerovniku naknadi šteta u novcu.

---

¹⁶⁹ Čl. 78. ZOO-a

Kriterij kod ocjenjivanja je li nešto očito korisnije ili nije uzeti u obzir javni interes i opravdani interes vjerovnika, a što je javni, a što opravdani interes vjerovnika faktično je pitanje svakog konkretnog slučaja. Ako sud odluči da se ne ruši ono što je sagrađeno, visina štete koja je građenjem protivno dužnikovoj obvezi nanescena vjerovniku obračunava se po općim pravilima o naknadi štete, uzimajući u obzir da je dužnik bio nesavjestan.

Sudska praksa:

Naime prema utvrđenju nižih sudova parnične su se stranke sporazumjele da upravo tužiteljima pripada pravo podizanja stana na drugom katu njihove suvlasničke zgrade, a tuženici znajući za takav sporazum bez suglasnosti tužitelja izgradili su stan na drugom katu suvlasničke zgrade.

Prema st. 2. čl. 292. ZOO-a (sada čl. 78. ZOO-a – nap.a.) ako je nešto sagrađeno protivno obvezi, vjerovnik može zahtijevati da se to ukloni o trošku dužnika i da mu dužnik naknadi štetu koju je pretrpio u vezi s građenjem i uklanjanjem.

Prema st. 3. iste zakonske odredbe sud može kad nađe da je to očito korisnije, uzimajući u obzir društveni interes i opravdani interes vjerovnika, odlučiti da se ne ruši ono što je sagrađeno, već da se vjerovniku šteta naknadi šteta u novcu.

Niži sudovi su ustanovili, da su tužitelji za svoje stambene potrebe izgradili stambenu zgradu u drugom mjestu te nisu dugi niz godina pokazivali interes za ostvarenje svojeg prava podizanja stana na drugom katu sve dok slučajno nakon gotovo 10 godina od izgradnje stana na drugom katu nisu saznali da su upravo tuženici podignuli drugi kat izgrađivši stambeni prostor koji oni sami koriste.

Iz navedenih okolnosti valja prema shvaćanju ovog suda zaključiti da je očito korisnije uzimajući u obzir i društveni interes odlučiti, da se ne ruši ono što je sagrađeno pri čemu se ne dira u pravo tužitelja kao vjerovnika da zahtijevaju naknadu štete u novcu kakav međutim zahtjev nisu istaknuli u ovoj parnici, a niti se ovakvim ishodom spora dira u eventualna stvarnopravna ovlaštenja tužitelja glede sagrađenog spornog stana na drugom katu. (Vs, Rev-1263/91 od 18. prosinca 1996.)

U preostalim revizijskim odlukama zauzeto je shvaćanje da sporove između suvlasnika (građenje bez suglasnosti na suvlasničkom zemljištu), odnosno kada je jedan od suvlasnika protivno sporazumu suvlasnika izvršio nadogradnju, valja riješiti primjenom obveznopravnih propisa i to odredbe članka 292. stavak 2. i 3. ZOO/91, prema kojoj sud može odlučiti da se izgrađeno ne ruši, čime se ne dira u prava drugog suvlasnika na naknadu štete (Rev-1263/91). ... Međutim, za razliku od navedenog, tuženik je u konkretnom slučaju izgradio sporni objekt (koji mu služi samo za privremeno stanovanje) ne vodeći računa o suvlasničkim pravima ostalih suvlasnika, a naročito ne o pravomoćnoj presudi koja mu je nalagala da prestane sa započetim radnjama rekonstrukcije i nadogradnje predmetne nekretnine i da više na

takav način bitno ne onemogućava drugog suvlasnika u ostvarivanju njegovih suvlasničkih ovlaštenja. (Vs, Rev-2208/14 od 10. ožujka 2015.)

3.4. Pravo zahtijevati naknadu umjesto dosuđenog¹⁷⁰

Vjerovnik ima pravo zahtijevati od dužnika naknadu štete zbog neispunjenja umjesto pravomoćnom sudskom odlukom dosuđene mu činidbe ako se ispune sljedeće pretpostavke:

- a) dužnik nije ispunio svoju obvezu u roku koji mu je određen pravomoćnom sudskom presudom,
- b) vjerovnik je pozvao dužnika da tu obvezu ispuni u naknadnom primjerenom roku koji mu je dao,
- c) u tom pozivu dužniku vjerovnik je izjavio da po bezuspješnom isteku naknadnog roka više neće primiti dosuđeno mu ispunjenje nego će zahtijevati naknadu štete zbog neispunjenja,
- d) dužnik nije ispunio svoju obvezu ni nakon isteka naknadnog roka.

Vjerovnik ovo očitovanje svoje volje (i poziv na ispunjenje u naknadnom roku i izjavu da po isteku tog roka više neće primiti ispunjenje) mora dati odjednom, odnosno izjavu da neće primiti ispunjenje izvan roka najkasnije unutar toga dodatnog roka, a ne i nakon što je taj rok nastupio.

Nakon ispunjenja ovih pretpostavki vjerovnik može zahtijevati samo naknadu štete zbog neispunjenja, a ne i ispunjenje dužnikove obveze, jer je otpalo ono dosadašnje vjerovnikovo alternativno ovlaštenje zahtijevati ispunjenje obveze ili naknadu štete.

Vjerovnik će sam prosuditi hoće li se koristiti ovim ovlaštenjem, jer ovo pravo, u pravilu, ne pogoduje ni vjerovniku s obzirom na to da bi morao pokrenuti novi parnični postupak radi naknade štete zbog neispunjenja dužnikove obveze utvrđene sudskom odlukom, a potom vjerojatno još i ovršni postupak.

Sudska praksa:

Stoga su nižestupanjski sudovi pravilnom primjenom materijalnog prava obvezali tuženika da tužitelju na ime naknade štete plati 35.599,72 kn sa zateznom kamatom uz istovremenu obvezu tužitelja da tuženiku stavi na raspolaganje svoje vozilo marke "Zastave 128" broj šasije ... reg. oz. ... . Naime prema odredbi čl. 293. Zakona o obveznim odnosima (sada čl. 79. ZOO-a – nap.a.), ako dužnik ne ispuni svoju obvezu u roku koji mu je određen pravomoćnom odlukom, vjerovnik ga može pozvati da je ispuni u naknadnom primjerenom roku i izjaviti da po isteku tog roka neće primiti ispunjenje, nego će tražiti naknadu štete zbog neispunjenja, a po isteku naknadnog roka vjerovnik može zahtijevati samo naknadu štete zbog neispunjenja. U konkretnom slučaju te pretpostavke su ispunjene. Kako tuženik nije tužitelju prema

---

¹⁷⁰ Čl. 79. ZOO-a

pravomoćnoj sudskoj presudi predao drugi novi automobil "Zastava Scalla 55" tužitelj trpi štetu koja odgovara visini cijene toga automobila, a budući da taj automobil više nije u proizvodnji njegova cijena utvrđena je na bazi cijene sličnog automobila "Lada Samara 1300/3" uz odgovarajuće umanjenje (10%). (Vs, Rev-2314/96 od 23. ožujka 1999.)

LITERATURA

1. Prof.dr. Petar Klarić i prof.dr. Martin Vedriš: Građansko pravo, XII. neizmijenjeno izdanje, Narodne novine d.d., Zagreb, veljača 2009.
2. prof.dr.sc. Hrvoje Kačer, prof.dr.sc. Aldo Radolović, prof.dr.sc. Zvonimir Slakoper: Zakon o obveznim odnosima s komentarom, Poslovni zbornik, Zagreb, veljača 2006.
3. Gorenc: Komentar Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, Zagreb, 2014.
4. dr. Boris Vizner, Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, Zagreb, 1978.
5. Ivica Crnić, Zakon o obveznim odnosima, Organizator, 2010.
6. Mladen Žuvela, Pravo zadržanja, Pravo i porezi 6/2000
7. I.Crnić, J.Crnić, Zatezne kamate – neka aktualna pitanja, Pravo u gospodarstvu 6/2000
8. M. Dika, Građansko parnično pravo, Tužba, VI. knjiga, Narodne novine, 2009.
9. Stečajni zakon, Narodne novine broj 71/15
10. Ovršni zakon, Narodne novine broj 112/12, 25/13, 93/14
11. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine broj 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12 i 152/14
12. Zakon o mjenici, Narodne novine broj 74/94. i 92/10.
13. Zakon o parničnom postupku, Narodne novine broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14
14. [www.sudska](http://www.sudska.praksa.vsrh.hr) praksa.vsrh.hr